Ορθοδοξία και η άλλη άποψη έως την Άλωση – Ποια είναι ιστορικά η σχέση της Ανατολικής Εκκλησίας με την άλλη άποψη, ιδιαίτερα την φιλοσοφική, θεολογική και επιστημονική μέχρι το 1453

Αντί πρόλογου

Όταν μεγαλώναμε, ένα από τα μεγαλύτερα ψέματα που μάθαμε ήταν ότι οι αρχαίοι μας πρόγονοι, αμέσως μόλις γνώρισαν τον Χριστιανισμό, τον θεώρησαν ως την υπέρτατη αλήθεια, παράτησαν αμέσως την πλάνη της "ειδωλολατρίας" που τους κατείχε και έγιναν έκτοτε πιστοί χριστιανοί. Η πραγματική αλήθεια είναι ότι ο Χριστιανισμός επιβλήθηκε με διάφορα μέσα και συχνά με την βία και οι πρόγονοί μας που ήταν ούτως ή άλλως υποδουλωμένοι εθνικά στους Ρωμαίους δεν είχαν άλλη επιλογή μέσα στο καθεστώς που επικρατούσε, παρά να υποδουλωθούν και θρησκευτικά, άλλοι από ανάγκη και άλλοι για διάφορους λόγους, στον Χριστιανισμό, δεν υπήρχε δηλαδή ελεύθερη επιλογή, και αυτό θα φανεί εύκολα παρακάτω.

Μια χαρακτηριστική επίσης αντεπίθεση των απολογητών σαν απάντηση στην κριτική που γίνεται για την Εκκλησία και την Ορθοδοξία, είναι ότι «ποτέ η Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία δεν κυνήγησε την επιστήμη, ή φίμωνε τις διαφορετικές γνώμες». Ο καθείς ήταν και είναι ελεύθερος να πιστεύει ότι θέλει. Αυτά ισχυρίζονται τα έκαναν μόνο οι αιρετικοί καθολικοί με την Ιερά Εξέταση, που δεν ξέρουν την "Αλήθεια", που σημαίνει ότι αυτή η κριτική δεν τους αφορά. Αντίθετα ισχυρίζονται «η Ορθοδοξία που είναι η θρησκεία της "Αγάπης", συμβαδίζει με την επιστήμη ή τουλάχιστον δεν επηρεάζεται». Μάλιστα διατείνονται ότι τα "ελάχιστα" παραδείγματα όπως λένε (που και για αυτά βρίσκουν χίλιες δυο δυσκολίες για να τα θεωρήσουν αυθεντικά), όπου έγιναν βανδαλισμοί, πιέσεις, δολοφονίες, έγιναν από κάποιους ελάχιστους φανατικούς ή από το βυζαντινό κράτος, το οποίο όποτε υπάρχει πρόβλημα, διαχωρίζεται αυτόματα από τον Χριστιανισμό!

Η αλήθεια είναι ότι συνήθως διαβάζουμε αποσπασματικά για ένα συμβάν ή μια περίοδο και βλέποντας μεμονωμένες δράσεις τις δικαιολογούμε εύκολα, λόγω εποχής, λόγω πολλών που έβλεπαν ακραία και στραβά τα πράγματα αλλά τελικά ήταν λίγοι κλπ. Αν δούμε όμως όλα αυτά τα γεγονότα στην σειρά, βλέπουμε συγκεκριμένες ακραίες πράξεις και συγκεκριμένη ιδεολογία που ποτέ δεν αλλάζει αλλά γεννά συνέχεια ακρότητες.

Από την άλλη, η καλή μας γνώση για την πασίγνωστη δράση της Ιεράς Εξέτασης συνήθως μας καλύπτει, γιατί γνωρίζουμε ότι το δόγμα και η ιδεολογία των δύο εκκλησιών παρά τα όσα λένε, είναι ουσιαστικά το ίδιο. Εν τω μεταξύ, δεν υπάρχει γνώση της δράσης των επιστημόνων στην Ανατολή και του κλίματος που αντιμετώπισαν, λόγω του ότι ήταν λίγοι (μέσα σε ένα τεράστιο χρονικό διάστημα) και η δράση τους άγνωστη, αφού η Εκκλησία άμεσα ή έμμεσα πάντως καθοριστικά, έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση και την πληροφόρησή μας. Το θέμα των αιρέσεων συνήθως καλύπτεται θεολογικά και όχι ιστορικά. Ξέρουμε τι μας λένε τώρα ότι πίστευαν οι τάδε ή οι δείνα αιρετικοί, αλλά δεν μαθαίνουμε ποτέ την ιστορία τους και την κατάληξή τους.

Θα διερευνήσουμε λοιπόν ιστορικά αυτό ακριβώς το θέμα. «Ορθοδοξία και ή άλλη άποψη», με έμφαση στην Φιλοσοφία, στην Θεολογία και στην Επιστήμη και φυσικά θα δούμε και τον τρόπο δράσης της Εκκλησίας και των εκπροσώπων της στην πολιτική ζωή σαν αποτέλεσμα της ιδεολογίας της. Θα χρησιμοποιηθούν μερικές άμεσες πηγές, κυρίως όμως έμμεσες όπως την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» της Εκδοτικής Αθηνών, συλλογικό έργο που έχει πάρει βραβείο από την Ακαδημία και το έργο «Στα χρόνια του Βυζαντίου» των Δανέζη-Θεοδοσίου, με προλογικό σημείωμα του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου. (Το συγκεκριμένο βιβλίο έχει και κάποιες ιδεολογικές τοποθετήσεις των συγγραφέων του σχετικά με την "ελληνικότητα" του Βυζαντίου και την "δημοκρατικότητα" τού Ιησού που έχουν ήδη απαντηθεί εκτενώς: http://www.pare-dose.net/?p=4156 και http://www.pare-dose.net/?p=4143).

Το έργο αυτό δεν είναι τόσο εργασία ή μελέτη, όσο κυρίως συλλογή πληροφοριών, στοιχείων και βιβλιογραφίας για περαιτέρω χρήση και γνώση. Η εδώ συλλογή περιλαμβάνει τα πεπραγμένα μέχρι το 1453. Για την συνέχεια επιφυλάσσομαι στο μέλλον. Στο τέλος της ανατριχιαστικής αυτής παρουσίασης που προσομοιάζει με ταινία του Tarantino, υπάρχει η θεολογική τεκμηρίωση.

Εισαγωγή

Αν βάλουμε στον χρόνο την δημιουργία και πορεία της φιλοσοφίας και των επιστημών, θα διαπιστώσουμε μία ζωντανή εξέλιξη από τον 7ο-6ο αι. π.κ.ε έως τον 5ο αι. κ.ε., δηλαδή 11 ολόκληρους αιώνες, με εκατοντάδες φιλοσοφικά ρεύματα και επιστημονικές προτάσεις και θεωρίες, (αυτές που αποτελούν την βάση της φιλοσοφικής και επιστημονικής σκέψης του νεότερου πολιτισμού της Δύσης από την Αναγέννηση μέχρι σήμερα). Από εκεί και πέρα (δηλαδή τον 5ο αι., ήδη από τον 4ο με την αύξηση της δύναμης του Χριστιανισμού και τις απαγορεύσεις της ελεύθερης έκφρασης, ξεκίνησε η μείωση της αρχαίας φιλοσοφίας), υπάρχει μια παύση και σποραδικές αναλαμπές, οι οποίες δεν διατηρούνται και δεν δίνουν συνέχεια. Τι είναι αυτό που σταμάτησε την έρευνα και την σκέψη και τι σχέση έχει αυτό με την Ορθοδοξία;

Το ίδιο συμβαίνει με θέματα θρησκείας ή θεολογίας, υπάρχουν δεκάδες έως εκατοντάδες θρησκευτικές λατρείες που ζουν σε σχετική αρμονία, χωρίς να υπάρχουν τάσεις επιβολής. φυσικά και αυτό μετά τον 4ο αι. άλλαξε ξαφνικά και έχουμε μία θρησκεία να επιβάλλεται σταδιακά πάνω σε όλες, εμφανίζονται νέες τάσεις που τώρα λέγονται αιρέσεις αλλά και αυτές πατάσσονται όπως θα δούμε με την βία.

Το κύριο χαρακτηριστικό της εποχής είναι η μετατροπή της δημοκρατίας της Ρώμης σε απολυταρχία, ήδη από τον 1ο αι.. Ο θεσμός της πόλης-κράτους χάνει σταδιακά την αίγλη του και η πόλη καθορίζεται από μακρινούς και εξωτερικούς παράγοντες. Ο άλλοτε ελεύθερος και ενεργός πολίτης γίνεται υποτελής στους Ρωμαίους και πολίτης σε μια αυτοκρατορία που είναι ξένη προς αυτόν, παρόλα αυτά οι πόλεις συνέχιζαν να έχουν την τοπική πλέον αυτοδιοίκηση τους (με αυξημένη όμως δράση των πλουσίων παρά του λαού) σε έναν βαθμό, καθώς και τις αρχαίες υποδομές μέχρι και τον 7ο αι.. Στην φιλοσοφία της εποχής αντανακλάται η αλλαγή αυτή• η φιλοσοφία στρέφεται στο άτομο και διερευνά τον ρόλο του στην νέα διευρυμένη «πόλη», την κοσμοπόλη (http://en.wikipedia.org/wiki/Cosmopolitanism).

Το δεύτερο χαρακτηριστικό στην ζωή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας είναι η είσοδος νέων ανατολικών θρησκειών αλλά κυρίως η σταδιακή επιβολή του Χριστιανισμού. Ο Χριστιανισμός από μια ασήμαντη και κακόφημη (χαρακτηριστική η επιστολή του Αθηναγόρα) ιουδαϊκή αίρεση που ιστορικά εμφανίστηκε τον 2ο αι., εξελίχθηκε τον 4ο αι. σε σημαντικό παράγοντα πίεσης στην Σύγκλητο και το Παλάτι της Ρώμης εκμηδενίζοντας την αρχαία θρησκεία, παρά την μεγάλη αντίδραση των Ελλήνων (Δανέζης 2010, 42 & 46 & 53) και των παραδοσιακών

Ρωμαίων.

Αρχικά ο Χριστιανισμός πέτυχε τον 4ο αι. (επί Μ. Κων/νου) να αποκτήσει προνομιακή μεταχείριση[1]. Στην συνέχεια με σειρά νομοθετημάτων επέτυχε να απαγορευτούν οι ανταγωνίστριες αρχαίες θρησκείες, να δημευτεί η περιουσία των ιερών τους που αποδόθηκε στην Εκκλησία, να κινδυνεύουν με δήμευση περιουσίας, θάνατο ή βασανιστήρια οι οπαδοί των αρχαίων[2] ή άλλων θρησκειών, και τέλος με την επιβολή του χρίσματος, δηλαδή του νηπιοβαπτισμού και του υποχρεωτικού αναδόχου. Έτσι, σταδιακά μέχρι τον 10ο αι.[3], ο Χριστιανισμός επεκράτησε σχεδόν παντού σε όλη την Αυτοκρατορία. Από τον 10ο αι. αρχίζει να γίνεται η "εξαγωγή" του στους ομόρους λαούς με σκοπό τον πολιτικό έλεγχό τους από το Βυζάντιο. Η παλαιά "πόλις" κάτω από τα νέα ήθη μεταβάλλεται: Τα θέατρα, τα γυμναστήρια, τα λουτρά[4], τα βουλευτήρια, οι αγορές, καταστρέφονται, κλείνουν ή αλλάζουν χαρακτήρα. Από τον 7ο αι, και μετά η κυρίαρχη μορφή της πόλης είναι η καστροπολιτεία, με στενά δρομάκια, κολλημένα σπίτια, απουσία δημοσίων κτιρίων και το μόνο που ξεχωρίζει είναι η εκκλησία και η πλατεία της, όπου έχει γίνει το κέντρο της ζωής της μεσαιωνικής πόλης.

Αυτό που πέτυχε η Εκκλησία ήταν να ελέγχει το Βυζάντιο ουσιαστικά (άμεσα μέσω του Πατριάρχη και του κλήρου και έμμεσα μέσω των καλογήρων και φανατίζοντας τον λαό[5]), όπως απέδειξαν οι διαμάχες της εικονομαχίας, η απώλεια της Ανατολής από τις διαμάχες με τις αιρέσεις (Αρβελέρ 2003, 112-3)(Αρβελέρ 1978, 22), και η ανθενωτική στάση με την Δύση, που έφερε το τέλος του βυζαντινού κράτους και την κυριαρχία των Τούρκων. Αλλά φυσικά επέτυχε παρ' όλα ταύτα και ίσως σαν αποτέλεσμά τους, την συνέχεια της Εκκλησίας, ως παράγοντα εξουσίας επί Οθωμανοκρατίας και την αύξηση της δύναμής της.

1. Το χριστιανικό δόγμα

1.1. Η χαρακτηριστική θεολογία του Χριστιανισμού που έχει κληρονομήσει και η Ορθοδοξία, είναι η ιδέα ότι κατέχει και γνωρίζει την μοναδική αλήθεια. Αυτή περιλαμβάνει το τριαδικό δόγμα, το ότι ο Θεός είναι εκτός του κόσμου και ο κόσμος απόλυτα εξαρτώμενος και φυσικά δημιουργημένος από αυτόν, ότι συχνά πυκνά ή και συνέχεια, μετέχει της ιστορίας ή με την "άσπορο" ενανθρώπισή του ή με διάφορες επεμβάσεις του προς τον "περιούσιο" λαό του -τους Εβραίους (ή στον εκλεκτό του συνεχιστή τους χριστιανούς, που σταδιακά ταυτίζονται με τους Βυζαντινούς–Ρωμιούς) ή σε ξεχωριστά πρόσωπα. Ο Θεός εμφανίστηκε (με την

πλάτη) στον Μωυσή τον 13ο αι. π.κ.ε και εκεί φανέρωσε όλες τις αλήθειες (Παλαιά Διαθήκη), η βασικότερη των οποίων είναι ενημέρωση, για την παρακοή του πρώτου ανθρώπου του Αδάμ και η Πτώση του ανθρώπου, εξ αιτίας της οποίας όλοι οι άνθρωποι πλέον, βασανίζονται από την απεχθή βιολογικότητα.

1.2. Επειδή όμως ο θεός ήθελε να σώσει τους ανθρώπους από την κατάρα του, μετά από μιάμιση χιλιετία, έστειλε (με άσπορη σύλληψη από Παρθένο) τον γιο του τον Χριστό (τον νέο Αδάμ), όπως είχε υποσχεθεί αυτός και υποτίθεται και οι "Προφήτες", για να θυσιαστεί για το καλό των ανθρώπων και να τους λυτρώσει από το αρχαίο κακό, την παρακοή των πρωτόπλαστων (Καινή Διαθήκη). Φυσικά οι άνθρωποι για δεύτερη φορά φάνηκαν ανίκανοι, δεν πήραν χαμπάρι τι έχασαν και έτσι τον σταύρωσαν. Με τον τραγικό-ατιμωτικό του θάνατο, την θαυματουργή "Ανάσταση" και την επίσης θαυματουργή του "Ανάληψη", ", ο Χριστός υποσχέθηκε θα ξανάρθει πολύ σύντομα για να κρίνει ζωντανούς και νεκρούς αλλά πάντως όλους με αναστημένα σώματα. Οι άνθρωποι πλέον οφείλουν να ακολουθούν το παράδειγμά του και φυσικά την Εκκλησία που είναι το σώμα του και να ξεφύγουν από τα γήινα που είναι πρόσκαιρα (βιολογικότητα) και δεν έχουν σημασία, αλλά να ενδιαφερθούν μόνο για την "μέλλουσα ζωή", ώστε να εξασφαλίσουν θέση στα ουράνια, δίπλα στον θεό όπου θα επικρατεί η αιώνια μακαριότητα. Φυσικά όσοι δεν δεχθούν αυτά τα απλά πράγματα που προαναφέρθηκαν, τους περιμένει η αιώνια Κόλαση όπου κυριαρχεί η λύπη, το κλάμα και η δυστυχία (Δες σχετικά για το βασικό ορθόδοξο δόγμα και την αναίρεσή του από τον Αρσ. Μέσκο: http://www.pare-dose.net/?p=4119).

1.3. Αυτή η άκρως συντομευμένη εδώ ιδεολογία, όσο και αν φαίνεται σήμερα παράλογη σε ένα κριτικό πνεύμα και αντίθετη σε πολλά σημεία με την επιστήμη (ο.π.), τότε αλλά και σήμερα ακόμα, διακοσμημένη με περίτεχνα λόγια ντοπαρισμένα με λογοτεχνικές παρομοιώσεις, αφηγήσεις θαυμάτων και ρητορικές εντυπώσεις, και πλαισιωμένη από την παράδοση, συγκινούσε και συγκινεί πλαισιωμένη από την παράδοση, συγκινούσαν και συγκινούν αρκετούς ανθρώπους. Το σημαντικό όμως είναι ότι αυτή η πίστη για τους ορθόδοξους έχει οντολογική αξία, δηλαδή είναι αληθής και υποχρεωτική, η μόνη αληθινή[6].

1.4. Είναι προφανές ότι αυτή η δογματική «εξ' αποκαλύψεως αλήθεια» η έννοια του «εκλεκτού» λαού ή προσώπου, και η απόλυτη αγάπη και πίστη που απαιτεί ο θεός, είναι εκ διαμέτρου αντίθετη στην λογική του ορθολογισμού και των ελληνικών ρήσεων «Μηδέν άγαν» και «Γνώθι σ' αυτόν», δηλαδή, το μέτρο, την

φιλοσοφία και την επιστήμη. Η δε χριστιανική "ταπεινότητα", η γνωστή ρήση "μακάριοι οι πτωχοί τώ πνεύματι", η υποτέλεια-δουλικότητα και μοιρολατρία της αναμονής της μέλλουσας ζωής, αντίθετη με την αναζήτηση, το «αιέν αριστεύειν», την αριστεία δηλαδή και την ελευθερία-δημοκρατία, που ήταν ιδεολογίες των αρχαίων Ελλήνων, φέρνοντας εξ' αρχής τον Χριστιανισμό σε διαρκή αντίθεση με το ελληνικό πνεύμα και την επιστήμη (Δες και «Βυζάντιο και Ελληνισμός»: http://www.pare-dose.net/?p=4143).

2. Ο ρόλος των μονών και της Εκκλησίας στην διανόηση

Κάτι επίσης που πρέπει να τονιστεί είναι ότι οι λόγιοι της εποχής όσο εισερχόμαστε στον Μεσαίωνα, όλοι σχεδόν, είχαν ιερατική ή μοναχική θέση· αυτό το βλέπουμε και στην εποχή της Οθωμανοκρατίας. Το γεγονός αυτό οι χριστιανοί απολογητές το θεωρούν προσόν τους και απόδειξη της δύναμης και αλήθειας της Εκκλησίας. Η πραγματικότητα όμως είναι άλλη. Οι φιλοσοφικές σχολές έκλεισαν· θα πρέπει να κατανοήσουμε ότι η βασική παιδεία που λάμβαναν όλοι όταν επιβλήθηκε ο Χριστιανισμός ήταν το ψαλτήρι και ύμνοι της Αγ. Γραφής *«και φυσικά από την Εκκλησία -αυτός δηλαδή που θέλει να μορφωθεί (αν δεν έχει λεφτά ήδη) είναι από την αρχή σε επαφή με την Εκκλησία. Την τετρακτίν*[7] *την μελετούσαν μόνο όσοι πήγαιναν στην "μέση" εκπαίδευση σε ιδιωτικά σχολεία»* (Δανέζης 2010, 128-9). Την εποχή του Μεσαίωνα, ένας απλός άνθρωπος αν δεν είχε εκ καταγωγής περιουσία ή τίτλο, για να μορφωθεί ιδιωτικά, αλλά κυρίως να επιβιώσει, έπρεπε ή να καλλιεργεί γη, ή να κάνει κάποια τέχνη ή να είναι πολεμιστής. Οι άνθρωποι που εκ φύσεως δεν είχαν την σωματική δύναμη, διάθεση ή αντοχή για κάτι τέτοιο, ή ήθελαν να μορφωθούν ή ήταν αυτό που θα λέγαμε σήμερα "θεωρητικής κατεύθυνσης", πήγαιναν στην Εκκλησία ή γίνονταν καλόγεροι –δεν είχαν άλλη επιλογή. Δεν υπήρχε άλλη λύση για να μορφωθούν ή να ασχοληθούν με κάτι το θεωρητικό. Αυτό δεν σημαίνει οπωσδήποτε απόλυτη ή και ιδιαίτερη πίστη στην Εκκλησία ή το δόγμα, απλά ήταν κάτι δεδομένο. Για αυτούς δε που εκ καταγωγής είχαν περιουσία ή τίτλο, η Εκκλησία ήταν επίσης ένα πεδίο ανάδειξης αφού στην ουσία ο εκκλησιαστικός ήταν ένας άρχων, ένας διοικητικός υπάλληλος. Στην Δύση που υπήρχε φεουδαρχία αντίστοιχα και επιπλέον αυτής της γενικής αρχής, ο πρωτότοκος γιος του φεουδάρχη γινόταν ιππότης ενώ ο δευτερότοκος ο επίσκοπος ή ο μεγαλοπαπάς της περιοχής του.

Η εκκλησιαστική σταδιοδρομία λοιπόν ήταν ένα "πρέπει", θα λέγαμε σήμερα, θεωρητικών–ανθρωπιστικών ή και πρακτικών (όσο ήταν αυτό δυνατόν) σπουδών και κατεύθυνσης και όχι απαραίτητα δηλωτικό ένθερμης χριστιανικής πίστης.

3. Σχέση με την αρχαία φιλοσοφία

3.1. Τον 6ο αιώνα σταματούν όλα τα βιβλία φιλοσοφίας να μιλούν για φιλοσόφους. Χαρακτηριστικό σημείο είναι ή φιλόσοφος Υπατία στην Αλεξάνδρεια που τεμαχίστηκε ζωντανή (415 κ.ε.) από τον χριστιανικό όχλο, τον όχλο που "κατηχούσε" ο "άγιος" της Εκκλησίας Κύριλλος Αλεξανδρείας, φυσικά τα έκτροπα είχαν ξεκινήσει νωρίτερα. Τελευταίος φιλόσοφος αναφέρεται ο Δαμάσκιος στην Αθήνα, μέχρι που τα διατάγματα του Ιουστινιανού (529 κ.ε.) θέτουν εκτός νόμου την εκτός χριστιανισμού φιλοσοφία, στην Αίγυπτο υπήρχαν ακόμη κάποιες κρυφές ή φανερές εστίες που φθίνουν και αυτές μόνο στην Αλεξάνδρεια (υπάρχουν λόγοι για αυτό[8]) και με την προβιά του Χριστιανισμού. Η μόνη επιτρεπτή πλέον φιλοσοφία ήταν αυτή που λέμε σήμερα "βυζαντινή φιλοσοφία" και αναφερόμαστε τελικά στην ορθόδοξη θεολογία, η οποία ταυτίζεται με την "πατερική σκέψη". Σε αυτή εμφανίζονται τρεις διακριτές περιπτώσεις σε σχέση με την αρχαία φιλοσοφία.

α) Πλήρης απόρριψη και καταδίκη.
Παύλος, Ιουστίνος (Παραινετικός προς Έλληνας), Τατιανός (Λόγος προς Έλληνας), Ερμείας, και οι ανώνυμοι του έργου «Διδαχή των Αποστόλων».
β) Μετριοπαθές άνοιγμα.
Ωριγένης: Σύστηνε το διάβασμα όλων των φιλοσόφων εκτός των άθεων.
"Μ". Βασίλειος και Γρηγόριος Νύσσης: Επιλεκτική ανάγνωση μόνο στα ηθοπλαστικού περιεχομένου αναγνώσματα.
γ) Υπεράσπιση των συμβατών αλλά και "κλεμμένων"!
Αθηναγόρας, Ιουστίνος, Κλήμης ο Αλεξανδρεύς, Ευσέβιος Καισαρείας, επιθυμούν να δείξουν συμφωνία φιλοσοφίας και Χριστιανισμού και προσκομίζουν πλήθος αποσπασμάτων, που δείχνουν ιδέες συμβατές με τις χριστιανικές διδασκαλίες. Διατυπώνουν την θεωρία του "σπερματικού λόγου", την παρουσία δηλαδή (από τον Θεό) σπερμάτων της "χριστιανικής αληθείας" στην φιλοσοφία προ Χριστού, αλλά χρησιμοποίησαν επίσης και την θεωρία της κλοπής των υπέροχων αξιών της ιουδαϊκής παράδοσης από τους Έλληνες, οι οποίοι τα έβγαλαν σαν δικά τους(!).

3.2. Ενδιαφέρον έχει και μια νέα σημασία του όρου φιλόσοφος που σημαίνει μοναχός και η φιλοσοφία μοναστική ζωή. Ο Hunger τονίζει την διπλή σημασία που αποκτά ο όρος στο Βυζάντιο και ότι η ουσία της βγαίνει μόνο από τα συμφραζόμενα. Κατά την μεσοβυζαντινή και υστεροβυζαντινή περίοδο, ο όρος απαντάται συχνότερα προσδιορίζοντας τον μορφωμένο (Hunger 2004, 46-7). (Αυτό δείχνει τελικά μεγαλύτερη αμορφωσιά του κόσμου). Η κύρια επίσημη

διάκριση πάντως είναι ο όρος “θύραθεν φιλοσοφία”, για την φιλοσοφία των Ελλήνων σε αντιδιαστολή με την “καθ’ ημάς φιλοσοφίαν” που αναφέρεται στην θεολογία (ο.π. 92).

Να σημειώσουμε εδώ ότι στο Βυζάντιο οι λέξεις “παγανιστής, ειδωλολάτρης, άθεος, θυμελικός, γόης, μάντης, μάγος, οιωνοσκόπος, μαθηματικός, αστρολόγος, αστρονόμος”, σήμαιναν συνήθως ανθρώπους κατώτερους, δαιμονικούς ή αιρετικούς και συγχεόντουσαν με πολύ μεγάλη ευκολία, ξεχωρίζοντας τον άλλο, τον μη ορθόδοξο που οφείλει να συνετισθεί (αυτό σήμερα θα το λέγαμε ρατσισμό και η σύγχρονη Εκκλησία συνεχίζει να το κάνει, τοποθετώντας όλες τις αντίθετες απόψεις σε ένα τσουβάλι που αποκτά αυτόματα τα μειονεκτήματα όλων).

3.3. Τα βιβλία και οι μελέτες που αναφέρονται στην επιστήμη και φιλοσοφία της εποχής δεν αναφέρουν συνήθως την κατάληξη των αιρέσεων, παρά μόνο τις θεωρητικές διαφοροποιήσεις. Το σχήμα συνήθως είναι: υπάρχει διαφορά απόψεων που ο “πλανημένος” καταλαβαίνει το λάθος του και μετανοεί, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων που κάποιοι φανατικοί μπορεί να υπερέβαλαν. Η πραγματικότητα όμως όσον αφορά χριστιανούς είναι: Αρχικά αφορισμός ή και αλληλοαφορισμός (όταν και ο άλλος είναι χριστιανός και δη ιεράρχης), μετά φανατισμός του όχλου και συχνά συγκρούσεις των φανατισμένων οπαδών. Όποτε οι αιρετικοί σε κάποια επαρχία επικρατούσαν, τότε συνήθως τον λόγο είχαν τα βυζαντινά στρατεύματα και οι αιρετικοί οδηγούνταν αυτόματα στην παρανομία. Η αντιμετώπισή τους πλέον ήταν ως εχθροί του κράτους, το επόμενο βήμα η εκμηδένιση τους ή η καταφυγή τους σε άλλη γειτονική χώρα. Θα αναφερθούμε παρακάτω στην ιστορική διαδρομή και κατάληξη αρκετών αιρετικών. Ο δε αρχηγός της αίρεσης αντιμετώπιζε από φυλάκιση έως την πυρά.

Τι είναι αίρεση; Μα φυσικά μια διαφορετική θεώρηση του δόγματος, μια άλλη γνώμη δηλαδή για την χριστιανική θεολογία, συχνά και μια άλλη μη χριστιανική θεολογική άποψη.

3.4. Η θεωρητική χρήση της φιλοσοφίας από τον Χριστιανισμό.
3.4.1. Όσο οι φιλόσοφοι αντίπαλοι των απολογητών περιοριζόντουσαν, η ανεκτικότητα σκλήρυνε, μέχρι της πλήρους εξάλειψης των φιλοσόφων για τους λόγους που ήδη αναφέρθηκαν. Οι Πατέρες χρησιμοποίησαν τον φιλοσοφικό λόγο για να εκφράσουν το πολύπλοκο τριαδικό δόγμα[9], αλλά ανεξάρτητα σε ποια κατηγορία ανήκουν, κατηγόρησαν την ελληνική φιλοσοφία για τα παρακάτω:
1. Για την διαφορετικότητα και αντιπαλότητα των φιλοσοφικών ιδεών(!) (άραγε οι

χιλιάδες αιρέσεις και παρακλάδια του Χριστιανισμού τι ήσαν;).
2. Για την απόσταση θεωρίας και πράξης κάποιων φιλοσόφων και την χρήση της φιλοσοφίας για βιοποριστικούς λόγους. (Οι ίδιοι οι Πατέρες προφανώς ζούσαν και έκαναν ελεημοσύνες με ρίζες και όχι με λεφτά από το χριστεπώνυμο πλήθος ή το κράτος, από την άλλη δε, ακολουθούσαν πλήρως τις υποδείξεις του Χριστού ή των γραφών! Η Εξέλιξη είναι διαχρονική, είδαμε το 1,5 δις του Παντελεήμονα για τα γηρατειά του και την δράση της Μονής Βατοπεδίου στην ακίνητη περιουσία, φυσικά πάντα με ξένα κόλλυβα).
3. Για τον φορμαλιστικό και ελιτιστικό χαρακτήρα της φιλοσοφίας. (Δηλαδή δεν μπορούσαν οι κατά βάσιν αμόρφωτοι χριστιανοί [οι πτωχοί τώ πνεύματι] να καταλάβουν εύκολα τους φιλοσόφους).
4. Για απαράδεκτες για τους χριστιανούς φιλοσοφικές απόψεις, όπως ο αμέτοχος κατά τα άλλα θεός του Αριστοτέλη (το πρώτον κινούν), ο πανθεϊσμός των Στωικών, ο "ηδονισμός" των Επικούρειων, η μετενσάρκωση του Πλάτωνα.
5. Για το ότι θεωρήθηκε πηγή αιρέσεων(!).
Από εκεί και πέρα εκτός εξαιρέσεων που θα δούμε, η φιλοσοφία χρησιμοποιήθηκε σαν εργαλείο για την συζήτηση και λύση θεολογικών προβλημάτων.

3.4.2. Ο Σχολάριος (τον 15ο αι.) σε επιστολή του-απάντηση στις ιδέες του Πλήθωνα λέει ότι "τα αναγραφόμενα από τους Έλληνες είναι σαπρά και εφήμερα", θέματα που έχουν ανασκευαστεί από τους Πατέρες και τα διαβάζουν οι Βυζαντινοί μόνο για να καταδικάσουν την «πλάνη του Ελληνισμού». Προσθέτει ότι τα κείμενα αυτά διασώθηκαν χάριν της γλώσσας και επειδή "είναι το έδαφος πάνω στο οποίο μπορεί να λάμψει η χριστιανική θεολογία".
Η πιο διαλλακτική θέση για την παιδεία και την φιλοσοφία φαίνεται στους λόγους του "Μ". Βασιλείου *"Διότι όπως οι μέλισσες λαμβάνουν από τα άνθη το μέλι, ομοίως και οι χριστιανοί μπορούν κάποια ωφέλεια να αποθησαυρίσουν στην ψυχή τους από συγγράμματα που δεν επιδιώκουν μόνο την ηδονή και την χάρη του λόγου. Όπως το τριαντάφυλλο κόπτομε αλλά αποφεύγουμε τα αγκάθια του, έτσι από τα συγγράμματα θα παραλάβουμε ότι είναι ωφέλιμο"* (Μ Βασιλείου, «Τα ελληνικά γράμματα» IV).

3.4.3. Πεποίθηση των Βυζαντινών λογίων (επηρεασμένη από την πατερική σκέψη), ήταν ότι οι Έλληνες φιλόσοφοι είχαν κάτι ψυχανεμιστεί από την Αλήθεια, αλλά οι ίδιοι οι Βυζαντινοί που την γνωρίζουν απόλυτα, νομιμοποιούνται να χρησιμοποιήσουν την φιλοσοφία αυτή για την θεολογία τους. Χρησιμοποιούσαν λοιπόν αρχικά επιλεγμένα χωρία από τον Πλάτωνα και τους νεοπλατωνικούς,

κυρίως σε θέματα πλατωνικής οντολογίας όπως οι έννοιες “φύση, υπόσταση, νους, ψυχή, ουσία”, αργότερα όμως παράτησαν τον Πλάτωνα και στράφηκαν στον Αριστοτέλη, λόγω της σχέσης που είχαν με τον Πλάτωνα ο Ιταλός και ο αργότερα ο Πλήθων ο Γεμιστός, και οι οποίοι φυσικά θεωρήθηκαν αιρετικοί. Από τον Αριστοτέλη χρησιμοποιήθηκε η “λογική” και ένα ευρύ πεδίο θέσεων γιατί θεωρήθηκε θεολογικά μάλλον ουδέτερος και ανίκανος να οδηγήσει σε αίρεση.

3.4.4. Αν μπορούμε να μιλήσουμε για την μελέτη της φιλοσοφίας στο Βυζάντιο, μιλάμε στην ουσία για κριτική και υπομνήσεις στα έργα των δύο αυτών μεγάλων Ελλήνων φιλοσόφων, κυρίως, και για χρήση στην θεολογία, στην προσπάθεια να δώσουν σε μια “εξ αποκαλύψεως” θεωρία, “φιλοσοφική” υπόσταση. Υπάρχουν ελάχιστες εξαιρέσεις διαφυγής από την πρακτική αυτή που μπορούν να θεωρηθούν πραγματικές φιλοσοφικές θέσεις.
Τα επιμέρους θέματα στα οποία χρησιμοποιήθηκε φιλοσοφικός λόγος είναι: Το τριαδικό δόγμα, η εικονομαχία, η εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος, το σχίσμα, οι ησυχαστές (14ος) και οι συγκρούσεις πλατωνικών-αριστοτελιστών τον 15ο.

3.4.5. Η ιδιότυπη αυτή “φιλοσοφική” δραστηριότητα και οι ελάχιστες τάσεις υπέρβασής της, εμφανίζεται σε συγκεκριμένες διακριτές χρονικές νησίδες τον 9ο αι. (Σχολή Μαγναύρας -Φώτιος και ο κύκλος του Αρέθας κ.λπ.), τον 11ο αι. στην Α΄ Βυζαντινή Αναγέννηση (Σχολή Φιλοσοφίας -Ψελλός και οι μαθητές του), τον 13ο αι. (στην Νίκαια -Ακροπολίτης, Βλεμμύδης, Θεόδωρος Β΄Λάσκαρις), τον 14ο αι. στην Κων/πολη στην Β’ Βυζαντινή Αναγέννηση (Παχυμέρης, Χούμνος, Πλανούδης, Μετοχίτης, Πεδιάσιμος, Μαγεντηνός, Σοφονίας, Χορτασμένος) και στο Άγιον Όρος (η διαμάχη του Γρ. Παλαμά και των ησυχαστών με τους Βαρλαάμ και Νικηφ. Γρηγορά). Τέλος τον 15ο αι. έχουμε την διαμάχη των πλατωνικών του κύκλου του Πλήθωνος του Γεμιστού και του κύκλου του Γεννάδιου –αριστοτελικών. Σημειώστε από τον 5ο ως τον 9ο αιώνα δεν έχουμε σχεδόν τίποτα. Από εκεί και πέρα η παιδεία και η φιλοσοφία δρουν μόνο συγκεκριμένες χρονικές περιόδους που τελικά οφείλονται σε κάποιους ελάχιστους “φωτισμένους” λογίους ή και αυτοκράτορες. Οι διώξεις ειδικά για την “θύραθεν φιλοσοφία” έγιναν όσο υπήρχαν φιλόσοφοι δηλαδή την πρωτοβυζαντινή εποχή. Μετά δεν υπήρχαν φιλόσοφοι παρά αιρετικοί, κάποιοι από τους οποίους ελλήνιζαν. Ο όρος φιλόσοφος από ότι είδαμε τείνει στον θεολόγο ή τον καλόγερο.

3.4.6. Αξίζει να σημειωθεί πρώτα ο διωγμός των νεοπλατωνιστών φιλοσόφων και η δημόσια καύση βιβλίων της Αντιόχειας το 372 μ.Χ. παρουσία κρατικών υπαλλήλων επί Βάλη, με αφορμή όπως λέει ο Ζώσιμος, μια νομιζόμενη συνωμοσία

που έγινε σε μια τελετή μαγείας, που εξελίχθηκε από τους ενδιάμεσους σε σφαγή οποιουδήποτε ασχολιόταν με την φιλοσοφία, σε τρόμο των ελληνιζόντων στην Ανατολή και κάψιμο των βιβλιοθηκών τους για να μην πέσουν θύματα πλεκτάνης (Αθανασιάδη 1978, 73). Το 410 η λεηλασία και ερήμωση της βιβλιοθήκης στην Αλεξάνδρεια, το 415 η σφαγή της Υπατίας, το κλείσιμο της Ακαδημίας στην Αθήνα το 529. Ακολουθούν ελάχιστοι "φιλόσοφοι" για λίγα ακόμα χρόνια στην Αλεξάνδρεια καλυμμένοι με την προβιά του Χριστιανισμού όπως προείπαμε και μετά σιγή.

3.4.7. Ακολουθεί το απαραίτητο κενό που περιλαμβάνει τους πιο σκοτεινούς χρόνους του Μεσαίωνα και της εικονομαχίας, με χιλιάδες νεκρούς εκατέρωθεν απ' αυτή την διαμάχη, και με την παύση κάθε γνωστής εκπαιδευτικής και πνευματικής δραστηριότητας. Η μόνη φιλοσοφία πλέον είναι η "βυζαντινή φιλοσοφία" και σε αυτήν, έχουμε συγκεκριμένες διακριτές περιπτώσεις, που είναι οι γνωστές εξαιρέσεις που μιλήσαμε. Είναι αυτοί που ξέφυγαν από την πεπατημένη και έγραψαν ή είπαν πράγματα παραπάνω από όσο έπρεπε.

Να σημειωθεί ότι στην νομοθεσία του Βυζαντίου υπήρχαν πάντα ποινές για "ειδωλολάτρες" ότι μπορεί να σήμαινε αυτό, μέχρι και στο τελευταίο νομοθετικό έργο του Αρμενόπουλου την Εξάβιβλο, έργο που γράφτηκε το 1345 (Ανάστος 1980, 343).

4. Επιστήμες

4.1. Η επιστήμες, μέσες άκρες, είχαν ακριβώς την ίδια αντιμετώπιση. Όπως είδαμε ο Χριστιανισμός καταδίκαζε την αστρολογία, την αστρομαντεία και φυσικά την αστρονομία, τα μαθηματικά κ.λπ. αφού τα έβαζε όλα στο ίδιο τσουβάλι. Αυτά *"επειδή είχαν ελληνική άρα και εθνική βάση χρησιμοποιήθηκαν μόνο στο μέτρο του αναγκαίου κακού (η αστρονομία για τον υπολογισμό του Πάσχα, η αστρολογία από τους αυτοκράτορες κυρίως και κρυφά κ.λπ.). Βρέθηκαν όμως παρόλα αυτά μερικοί λόγιοι-επιστήμονες που ανακάλυψαν ατραπούς (κυρίως σε ανώδυνες για τους χριστιανούς επιστήμες που ήταν όμως απαραίτητες για το κράτος αρχιτεκτονική-στρατιωτική τεχνολογία ζωολογία κ.λπ.) προκειμένου να καλλιεργήσουν την αριθμητική, τα μαθηματικά, τη φυσική και την αστρονομία σε μια αυτοκρατορία η οποία με κανένα τρόπο δεν ευνοούσε αυτές τις σπουδές"* (Δανέζης 2010, 25). Στο βιβλίο των Δανέζη-Θεοδοσίου, «Στα χρόνια του Βυζαντίου», υπάρχει η σχετική συλλογή όλων όσων με τον α ή β τρόπο συνετέλεσαν στις επιστήμες στο Βυζάντιο. Ας δούμε μερικά στατιστικά.

4.2. Πρωτοβυζαντινή Περίοδος (326-610 κ.ε.)
Φιλοσοφία Σχολή Αθηνών 7 ονόματα, Αλεξανδρείας 17, Κων/πόλεως 6 επιμέρους κλάδοι των θετικών επιστημών: Ιατρική 20, Ζωολογία 3, Γεωπονία 3, Γεωγραφία 16, Φυσική Ιστορία 1, Αρχιτεκτονική 4, Αστρολογία 6, Αλχημεία 15, Πατέρες (ναι έχει και αυτούς) 10. Σύνολο 105 από αυτούς 2 του 7ου αι., 20 του 6ου αι., 19 του 5-6ου αι. 10 του 5ου αι. 16 4-5ου αι., 29 του 4ου κ.λπ. Αν εξαιρέσουμε του Πατέρες οι περισσότεροι από τους άλλους σε αυτή την περίοδο ήταν Εθνικοί και στην ουσία θεωρούνται μέλη της Ύστερης Αρχαιότητας, που βλέπουμε με την πάροδο των χρόνων να φθίνει.

4.3. Μεσοβυζαντινή Περίοδος (610-1204 κ.ε.) Διπλάσια σε χρόνο από την προηγούμενη.
Σοφοί και αστρονόμοι 24, (βλέπεται δεν υπάρχει καν η έννοια του φιλοσόφου) επιμέρους κλάδοι των θετικών επιστημών: Λόγιοι γενικά 7, Ιατρική Φαρμακολογία 13, Ζωολογία 3, Βοτανική 3, Πρακτική φυσιογραφία 1, φυσικές επιστήμες 4, Γεωγραφία 3, Χημεία 1, Αλχημεία-Αστρολογία 3, Θετικοί επιστήμονες γενικά λίγο πριν την πρώτη άλωση 6. Σύνολο 67 (Δηλαδή σχεδόν οι μισοί από την πρώτη περίοδο, παρ' όλη την διπλάσια διάρκειά της).

4.4. Υστεροβυζαντινή Περίοδος (1204-1453 κ.ε.)
Θετικοί επιστήμονες και σοφοί 31, Μαθηματικά 2, Ιατρική ζωολογία φυσιογνωσία 6, Βοτανολογία 1, Αλχημεία 1, Γεωγραφία 1. Σύνολο 42. Θα πρέπει στα νούμερα αυτά να σημειωθεί ότι έχουν νόημα περίπου τα μισά, αφού υπάρχουν αρκετά ονόματα για τα οποία δεν ξέρουμε τίποτα εκτός από την ιδιότητά τους, επειδή έτσι αναφέρθηκαν κάπου, παρ' όλα αυτά θα τα θεωρήσουμε ως έχουν.

4.5. Σημειώστε την επίσης ενδιαφέρουσα μείωση με την πάροδο του χρόνου των ιατρών. Για το θέμα αυτό ο Δανέζης γράφει *"μετά τον 7ο αι. ο γιατρός αντικαταστάθηκε σταδιακά από τον θεράποντα όσιο, άγιο ή -κυρίως- τον μοναχό με τα ευχολόγια, αλλά και τα βότανά του. Έτσι σποραδικά μόνο εμφανίζονται σπουδαίοι γιατροί οι οποίοι επανδρώνουν τις βασιλικές κυρίως αυλές"* (Δανέζης 2010, 330).

4.6. Δηλαδή συνολικά 214 ονόματα, αν αφαιρέσουμε τους γιατρούς, γεωγράφους και όλους των ανώδυνων επιστημών που είναι 78, έχουμε 136 φιλοσόφους. Αυτοί περιλαμβάνουν τους φιλοσόφους του 4ου-5ου αι., αλλά και τους "φιλοσόφους" (δηλ. θεολογούντες με βάση την φιλοσοφία), λογίους, αυτοκράτορες-λογίους, πατέρες, αστρονόμους, μαθηματικούς. Φυσικά μερικοί είναι γνωστοί μόνο από

έμμεσες αναφορές. Για παράδειγμα, αν κάπου βρέθηκε καταγεγραμμένος κάποιος "φιλίστωρ ο φιλόσοφος", αυτός θα ήταν επίσης καταγεγραμμένος ασχέτως του είδους της φιλοσοφίας ή της δράσης του. Ας δούμε αναλυτικότερα κάποια θέματα για αυτούς τους 136 "σοφούς".

4.7. Αυτολογοκρισία

4.7.1. Όλοι οι παραπάνω, είχαν την δυνατότητα να εκφράσουν γνώμες και απόψεις, όταν όμως αυτές διέφεραν από το επίσημο χριστιανικό δόγμα, κατηγορήθηκαν από το εκκλησιαστικό κατεστημένο ή τον ντοπαρισμένο από τους μοναχούς λαό για τις ιδέες τους, επειδή θεωρήθηκαν αιρετικές. Είναι προφανές ότι όσοι από αυτούς δεν δήλωναν μετάνοια (δηλαδή να απαρνηθούν τις ιδέες τους), είχαν κακή τύχη. Κάποιοι δεν κοινοποίησαν την θέση τους και έτσι αφορίστηκαν μετά θάνατον όταν κυκλοφόρησαν τα γραπτά τους. Ο Huger έχει ενδιαφέροντα στοιχεία για την αυτολογοκρισία που έκαναν κάποιοι σχολιαστές (ειδικά μετά τον αναθεματισμό του Ιταλού) στα κείμενά τους, αφαιρώντας ακόμα και τα ονόματα του Αριστοτέλη και του Πλάτωνα (ο.π 104-105). Ο Μετοχίτης εξορκίζει τους μαθητές του να μην ανακατέψουν στα βιβλία και στις μελέτες τους τα θεολογικά δόγματα, γιατί είναι επικίνδυνο για την υγεία τους. Να τα προσεγγίζουν σαν τον αμαθή κόσμο και να μην τα κρίνουν ούτε να ψάχνουν για λάθη. Μία λάθος λέξη ή διατύπωση και είναι χαμένοι, πρέπει λοιπόν να προφυλάσσουν τους εαυτούς τους αν δεν θέλουν να πάθουν κάποιο κακό («Ηθικός» ή «Περί Παιδείας», 7-9). Παρόμοια απολογητική χρησιμοποιεί για την αστρονομία, την αντιδιαστέλλει από την αστρολογία (κάτι που προφανώς για τους φανατικούς καλογήρους δεν είχε και πολλή σημασία), και προσπαθεί να πείσει το κατεστημένο της εποχής του, ότι δεν έρχεται σε αντίθεση με τον χριστιανισμό ούτε επηρεάζει την πίστη (ο.π. 12-14). Καταλαβαίνουμε λοιπόν τα προβλήματα διατύπωσης, ερμηνείας και αυτολογοκρισίας που είχε ένας λόγιος που ήθελε να ασχοληθεί με την φιλοσοφία και την επιστήμη στο Βυζάντιο και τι σημαίνει αυτό για την παιδεία και την επιστήμη την ίδια.

4.7.2. Η α' βυζαντινή αναγέννηση θα λέγαμε ότι ξεκίνησε με τον Λέοντα τον φιλόσοφο, τον Φώτιο και τον Αρέθα τέλη του 9ου αι. με μελέτη, αντιγραφή και υπόμνηση αρκετών αρχαίων κειμένων σαν μια αναλαμπή αλλά η κορύφωση έγινε επί Κων/νου του Ζ΄ με αναδιοργάνωση του Πανδιδακτηρίου και ίδρυση βιβλιοθηκών. Αυτό δεν κράτησε πολύ· επί Βασιλείου Β΄ το Πανδιδακτήριο έκλεισε. Στο τέλος όμως της δυναστείας των Μακεδόνων (επί Κων/νου Θ΄ του Μονομάχου αρχές του 11ου) έχουμε πάλι αναλαμπή με τον Ψελλό και τον Ξιφιλίνο και ίδρυση

της σχολής των Μαγγάνων με δωρεάν εκπαίδευση, ταυτόχρονα ιδρύονται πολλές ιδιωτικές σχολές και γράφονται οι εγκυκλοπαίδειες (Σούιδα). Οι διώξεις προς τον Ύπατο των φιλοσόφων Ψελλό και τον μαθητή του Ιταλό, σήμαναν το άδοξο τέλος της Α΄ Βυζαντινής Αναγέννησης και ειδικά της βυζαντινής διανόησης, στο να μπορέσει να ξεφύγει από τον ασφυκτικό έλεγχο της Εκκλησίας. Υπήρξαν εκείνη την εποχή και άλλοι λόγιοι και έχουμε αρκετά συγγράμματα, αλλά τα πράγματα άλλαξαν και αρχίζει το συμμάζεμα και η αυτολογοκρισία. Όσοι πλέον χρησιμοποιούν φιλοσοφικούς όρους, σχολιασμούς και φιλοσοφική λογική, το κάνουν τελικά μόνο σαν υπεράσπιση της ορθόδοξης θεολογίας.

4.7.3. Η β' βυζαντινή αναγέννηση στην φιλοσοφία, πνίγηκε στην αντιλατινική φρενίτιδα της εποχής και ξέφτισε και αυτή, αφού δεν μπορούσε να ξεπεράσει τον έλεγχο της Εκκλησίας και ήδη ο αμαθής όχλος έβλεπε ύποπτα όλους τους μορφωμένους, σαν εν δυνάμει φιλολατίνους (κάτι που θα δούμε και μετά την επανάσταση του '21 στην Αθήνα με τους φρακοφορεμένους). Βλέπουμε λοιπόν ότι η κριτική στην φιλοσοφία είναι κάθε άλλο παρά φιλοσοφική. Η σκέψη είναι εγκλωβισμένη μόνο μέσα στην θεολογική θεώρηση της Εκκλησίας και οτιδήποτε ξεφεύγει από αυτήν, θέλει ιδιαίτερη προσοχή για να μην θεωρηθεί αιρετικό και ο λόγιος που θα το εκφέρει θα αφοριστεί και θα κλειστεί "οικειοθελώς" σε μοναστήρι ή θα πρέπει να μετανοήσει οπωσδήποτε, δηλαδή, θα απαρνηθεί την σκέψη του.

5. Κάποιοι "αιρετικοί" από τους λόγιους-επιστήμονες-φιλοσόφους

Ακολουθούν κάποια παραδείγματα από αυτούς τους συγκεκριμένους σοφούς και τα "παθήματά" τους με κύριο οδηγό μας το βιβλίο των Δανέζη-Οικονόμου.

1. Ο Σώπατρος Αθηναίος φιλόσοφος του 4ου αι. και "φίλος" του Μ. Κων/νου κατηγορήθηκε από τους χριστιανούς ότι "έδεσε" τους ανέμους με συνέπεια να μην πλεύσουν τα πλοία στην Κωνσταντινούπολη και έτσι να υπάρξει έλλειψη σίτου (από την Αίγυπτο) και λιμός. Η συκοφαντία προήλθε, σύμφωνα με την μαρτυρία του Ευνάπιου, από τον Αβλάβιο, έπαρχο της βασιλικής αυλής και φανατικό χριστιανό, τον οποίο μάλιστα άφησε ο Μ. Κωνσταντίνος ως κηδεμόνα των γιων του. Κατά τον Δανέζη, μαζί του αποκεφαλίστηκε και ο δάσκαλός του Ιάμβλιχος (Δανέζης 2010, 146).

2. Ο Ιουλιανός ο αυτοκράτωρ. Εθνικός, φιλόσοφος και ηλιοκεντριστής, ο άνθρωπος που σε ενάμιση χρόνο έκανε τόσο έργο που κανείς άλλος αυτοκράτορας

δεν έκανε για δεκαετίες, δολοφονήθηκε από χριστιανό συστρατιώτη του κατά την διάρκεια μάχης με τους Πέρσες. (ο.π. 229) Η Εκκλησία τον στόλισε με το επίθετο «παραβάτης», γιατί τόλμησε να παραβεί την λογική της.

3. Ο Μάξιμος ο Εφέσιος, νεοπλατωνικός φιλόσοφος του 4ου αι., μετά τον θάνατο του Ιουλιανού κατηγορήθηκε ως αστρολόγος και Εθνικός, θανατώθηκε από τον ανθύπατο της Μ. Ασίας Φήστο το 371 (ο.π. 225).

4. Για την Υπατία αναφερθήκαμε ήδη. Γυναίκα και φιλόσοφος θεωρήθηκε επικίνδυνο μείγμα, δολοφονήθηκε με αισχρό τρόπο από τον όχλο του Κύριλλου Α΄ Αλεξανδρείας (Δανέζης 2010, 159-160). (Για την Υπατία υπάρχει πολλή μεγάλη φιλολογία από πλευράς σύγχρονων απολογητών, άλλοι λένε ότι δεν έγινε τίποτα και τα αναγραφόμενα στους ιστορικούς είναι υπερβολικά, επειδή οι λόγοι ήταν πολιτικοί και διαστρέβλωναν την πραγματικότητα· άλλοι ότι είχε ασπασθεί τον Χριστιανισμό και ότι έγινε αγία[!] και άλλα φαιδρά).

5. Ο Δίδυμος ο Τυφλός, θεολόγος και εκκλησιαστικός συγγραφέας του 4ου αι. επειδή ήταν μαθητής του Ωριγένη, το έργο του καταδικάστηκε και αναθεματίστηκε από την Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο, ευτυχώς αφού πέθανε.

6. Ο Συνέσιος ο Κυρηναίος, ποιητής, φιλόσοφος, αστρονόμος (4ος-5ος αι.) αν και Εθνικός λόγω της πολυμάθειάς του οι χριστιανοί τον ήθελαν επίσκοπο Πτολεμαΐδας (Λιβύης), που την είχε σώσει από τις ορθές των βαρβαρικών φύλων. Ο ίδιος ως φιλόσοφος πίστευε την προϋπαρξη των ψυχών, την αιωνιότητα του σύμπαντος, και απέρριπτε την ανάσταση των νεκρών. Τελικά ο Θεόφιλος Αλεξανδρείας τον έπεισε να γίνει επίσκοπος διατηρώντας τις απόψεις του, φτάνει να μην τις κοινοποιεί! (Δανέζης 2010, 161). (Το παράδειγμα αυτό λίγο διαφορετικό από τα υπόλοιπα, δείχνει τις πολλές διαφορετικές μεθόδους που επεκτάθηκε η νέα θρησκεία -κυρίως στην Αλεξάνδρεια-, θάβοντας με κάθε πρόσφορο τρόπο την αρχαία σοφία και την άλλη άποψη.

7. Η Αθηναΐς ή Ευδοκία 5ος αι. Αθηναία, Εθνική που βαπτίστηκε για να παντρευτεί τον Θεοδόσιο Β΄, αναφέρεται στους λόγιους γιατί ευνόησε τα γράμματα και δημιούργησε το Πανδιδακτήριο στην Κων/πολη (425). Κατηγορήθηκε για σχέσεις με Εθνικούς και αποσύρθηκε “οικειοθελώς” στα Ιεροσόλυμα σε μοναστήρι (ο.π. 179).

8. Ο Ιωάννης ο Φιλόπονος εκκλησιαστικός συγγραφέας, φιλόσοφος, γραμματικός, μαθηματικός, φυσικός, αστρονόμος του πρώτου ημίσεως τους 6ου αι. επειδή στο

έργο του «Περί Αναστάσεως», επηρεάστηκε από την κλασική φιλοσοφία (αριστοτελιστής), υπέπεσε σε τριθεΐα, καταδικάστηκε και αναθεματίστηκε στην ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδο. (Δανέζης 2010, 186).

9. Ο Λέων ο φιλόσοφος, μαθηματικός, μηχανικός, αστρονόμος και αστρολόγος στη Σχολή της Μαγναύρας που αποκαλούσε τον εαυτό του Έλληνα, έγινε θύμα των ίδιων των μαθητών του, οι οποίοι υποκινούνταν από φανατικούς μοναχούς. Την ίδια εποχή (10ος) ένας ποιητής (για να καταλάβουμε το κλίμα), ο Φιλόπατρις, ειρωνεύτηκε αυτούς που μελετούν τον Πλάτωνα, ενώ λίγο αργότερα ο Κεκαυμένος σε ευθεία αντιπαλότητα με την σχολή της Μαγναύρας αποφάνθηκε ότι οι σπουδαστές έπρεπε να μαθαίνουν μόνο την Αγία Γραφή και λίγη λογική (Δανέζης 2010, 298, 313, 317). Τα έργα του Λέοντος κάηκαν μετά την επικράτηση των εικονολατρών, γιατί θεωρήθηκε εικονομάχος (Ντούρτας 2009).

10. Ο Μιχαήλ Ψελλός, διανοούμενος θεολόγος, λόγιος, αστρονόμος, φιλόσοφος, μαθηματικός και γενικά πανεπιστήμων, που κατηγορήθηκε για μαγεία (ως ελληνιστής) και αναγκάστηκε να κάνει ομολογία πίστεως, να πάψει να διδάσκει (Wilson 1983, 204) και εισήχθη "εθελοντικά" σε μοναστήρι στον Όλυμπο της Βηθυνίας. Αργότερα επέστρεψε όταν έγινε αυτοκράτορας ο μαθητής του Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας και ασχολήθηκε με την πολιτική και με δολοπλοκίες (Δανέζης 2010, 371), (προφανώς μετά την φυλακή, κατάλαβε τι επιτρεπόταν να κάνει).

11. Ο Ιωάννης Ξιφιλίνος, νομικός και φιλόσοφος, φίλος του Ψελλού, κατηγορήθηκε μαζί με τον Ψελλό, μετανόησε φυσικά και τον ακολούθησε στο μοναστήρι, αργότερα έγινε πατριάρχης επί Κων/νου Δούκα φυσικά.

12. Ο μαθητής του Ψελλού, Ιωάννης Ιταλός, υπέστη δύο διώξεις το 1076 και το 1082, λόγω της υπερβολικής του αγάπης στον Πλάτωνα. Φυλακίστηκε ισοβίως και πέθανε σε μοναστήρι (Wilson 1983, 199). Ο Δανέζης γράφει (σελ. 375) *"διακήρυσσε ότι μόνο η κοσμική επιστήμη μπορεί να εξετάσει και να διερευνήσει την κοσμική αλήθεια και ότι η φιλοσοφική σκέψη πρέπει να είναι αυτόνομη και να μην εξαρτάται από το θεολογικό δόγμα"*, κάτι που φυσικά η Εκκλησία δεν μπορούσε να ανεχθεί. Σημειωτέον, μετά από αυτό η Εκκλησία επέβαλε υπεύθυνο στην Σχολή τον διάκονο Θεόδωρο και μετά από λίγο η Σχολή έκλεισε· επίσης η Εκκλησία για να αποφύγει νέα κρούσματα, έγραψε τις γνωστές κατάρες κατά των Ελλήνων, που διαβάζονται σήμερα στο Ελληνικό κράτος, μπροστά σε "Έλληνες" και μάλιστα ενώπιον του προέδρου της ελληνικής "δημοκρατίας", κάθε Κυριακή

της Ορθοδοξίας, απολαύστε τις σε συντομία.

> *Ανάθεμα σε όσους ασχολούνται με τα ελληνικά μαθήματα και δεν τα χρησιμοποιούν μόνο για την μόρφωσή τους, αλλά και ακολουθούν τις περιττές διδασκαλίες τους, και τις δέχονται σαν αληθινές, και μάλιστα ομολογούν πίστη σε αυτές σαν να είχαν κάποια βάση, ώστε να μυούν σ' αυτές πότε κρυφά και πότε φανερά και άλλους και να τις διδάσκουν χωρίς επιφυλάξεις. Ιδιαίτερες προειδοποιήσεις απευθύνονται για τυχόν συζητήσεις με θέμα την ενσάρκωση, σφαλερές απόψεις για την ψυχή του ανθρώπου, τον ουρανό και τη γη, την μετάσταση των ψυχών, την ανάσταση και την μέλλουσα κρίση...την αιωνιότητα της ύλης και των ιδεών, του ουρανού και της γης και όλων των δημιουργημάτων, αμφιβολίες για το αειπάρθενο της Θεοτόκου και τη γέννηση του Χριστού, καθώς και για τα θαύματα, η αμφισβήτηση της γένεσης του κόσμου από το μη ον με μόνη την βουλητική ενέργεια του Θεού, της ανταμοιβής ή της καταδίκης του αναστημένου ανθρώπου στην μέλλουσα κρίση και τέλος η παραδοχή της προϋπαρξης των ψυχών και της αποκατάστασης της κτίσης και των ανθρώπων στο τέλος των καιρών.*

Με αυτούς τους όρους δεν είναι εύκολο για τους Βυζαντινούς να σπουδάσουν αρχαία φιλοσοφία" (Hunger 2004, 94). Αν η διαφορετική φιλοσοφική άποψη στην Πρωτοβυζαντινή εποχή μπορούσε ακόμα να διατυπωθεί έστω λοιδορούμενη και με τις περιπτώσεις καταστροφών που είδαμε, μετά την εικονομαχία, δεν υπήρχε περιθώριο.

13. Ο Ευστράτιος Νικαίας, επειδή είχε σχέση με τον Ιταλό εθεωρείτο ύποπτος. Όταν έγραψε ένα κείμενο που δεν προοριζόταν για να αποσταλεί κάπου ή να δημοσιευθεί περί της ανθρώπινης φύσης του Ιησού Χριστού, τον παρέπεμψαν σε δίκη ενώπιον της Συνόδου το 1117 όπου και δήλωσε μετάνοια.

14. Ο Μιχαήλ Γλυκάς (12ος αι.), λόγιος, ποιητής, θεολόγος και αστρονόμος, φυλακίστηκε για μαγεία και μαγγανεία και τυφλώθηκε επί Μανουήλ Α΄ Κομνηνού.

15. Ο Μετοχίτης, μαθηματικός και αστρονόμος σε δύσκολη εποχή, για τον οποίον είδαμε νωρίτερα τις έντονες προτάσεις αυτολογοκρισίας προς τους μαθητές του.

16. Ο Πλήθων ο Γεμιστός ο μόνος που έκανε πλήρες πρωτότυπο έργο, είναι και ο μόνος μετά τον Ιουλιανό που εξέφρασε την ανάγκη για άλλη θρησκεία (από τον Χριστιανισμό) με τα πρότυπα της αρχαίας ελληνικής θρησκείας. Γλίτωσε από τις

κυρώσεις επειδή το Βυζάντιο ψυχορραγούσε και ο ίδιος ζούσε στον Μυστρά όπου και εκεί είχε αναπτύξει δική του σχολή. Τα βιβλία του φυσικά αναθεματίστηκαν και κάηκαν στην οθωμανική πλέον Κων/πολη από τον Γεννάδιο (Σβορώνος 1976, 49).

Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι ο αναθεματισμός από εκείνη την εποχή έως και μερικές δεκαετίες πριν, ήταν στην ουσία πλήρης αποπομπή από τον κοινωνικό περίγυρο. Για κάποιον που δεν είχε χρήματα, ήταν η απόλυτη καταστροφή πριν τον θάνατο. Συνήθως στο Βυζάντιο με τον αναθεματισμό γινόταν και δήμευση της περιουσίας από το κράτος.

Το ερώτημα είναι αν αυτά τα γνωστά περιστατικά μπορούν να θεωρηθούν μεμονωμένα ή όχι. Η αλήθεια είναι ότι η χρονική περίοδος είναι τεράστια, οι λόγιοι σχετικά λίγοι και οι πληροφορίες αποσπασματικές. Φυσικά και δεν υπήρχε πάντα η ίδια αντιμετώπιση. Υπήρχαν περίοδοι άλλοτε σκληροί και άλλοτε ελαστικοί, επίσης είχε να κάνει και η περιοχή. Για τους περισσότερους επιστήμονες δεν ξέρουμε σχεδόν τίποτα από την ζωή και ειδικά το τέλος τους, το μόνο που είναι γνωστό είναι το έργο τους ή κάποια αναφορά κάπου για αυτούς. Ένα συμπέρασμα είναι ότι η γνώση θα περνούσε μέσα από κάποια ιδιωτικά σχολεία ή δασκάλους κρυφά ή φανερά ή χωρίς να πολυφαίνεται, ίσως ακόμα και μόνο μέσα από την πατερική λογική αλλά κατά περιόδους θα την ξεπερνούσε. Για να καταλάβουμε όμως τελικά την γενικότερη νοοτροπία ας δούμε πέρα από την επιστήμη και την αρχαία σοφία την εν γένει συμπεριφορά της Ορθοδοξίας στο Βυζάντιο σε σχέση με την όποια άλλη άποψη.

6. Σχέση ορθοδόξων χριστιανών και χριστιανών ή μη, με άλλη άποψη

6.1. Αν οι διώξεις των Ελλήνων που έμεναν πιστοί στην πατρώα θρησκεία ήταν τόσο άγριες όσο ξέρουμε από την αυστηρή και κλιμακούμενη ρωμαϊκή νομοθεσία, τις περιγραφές του Μαρκελίνου για το στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Σκυθόπολη, τις επιδρομές των καλογήρων που ακολουθούσαν τον Αλάριχο και τις καταστροφές των αρχαίων μνημείων αλλά και όλες τις άλλες σχετικές πηγές, οι διώξεις που υπέστησαν οι ίδιοι οι χριστιανοί με διαφορετική άποψη από την ορθόδοξη είναι τραγική.

6.2. Ο Άρειος ήταν ένας μορφωμένος εκκλησιαστικός με άμεπτη και ηθική ζωή που η μελέτη της Αγ. Γραφής τον έκανε να βλέπει λίγο διαφορετικά τον Χριστό από το επίσημο δόγμα –ως κτίσμα του Θεού. Έγινε οικουμενική σύνοδος,

αναθεματίστηκε, έκανε δήλωση μετανοίας αλλά τελικά δεν δέχθηκε το "ομοούσιον" και ξαναδιώχθηκε. Στο τέλος, υποτίθεται ότι πάλι μετανόησε, αλλά πέθανε δηλητηριασμένος (http://el.wikipedia.org/wiki/Άρειος). Οι οπαδοί του συνέχιζαν να διώκονται όπως ο Ευνόμιος Κυζίκου του οποίου κάηκαν τα έργα και ο ίδιος και οι οπαδοί του κυνηγήθηκαν επί Αρκαδίου και Ονωρίου. Σφαγές εκατέρωθεν με Αρειανούς αναφέρονται το 341 (Αθανασιάδη 1978, 48). Ο Θεοδόσιος έβγαλε νόμο με τον οποίον οι πολέμιοι του ορθοδόξου δόγματος δεν θα μπορούν να υπηρετούν το Κράτος και την Εκκλησία (Ανάστος 1978, 403-4). Ο Θεόδωρος Μοψουεστίας θεωρήθηκε επίσης αιρετικός και αναθεματίστηκε στις οικουμενικές συνόδους Γ' & Ε'.

6.3. Ο Νεστόριος που έγινε και επίσκοπος Κων/λεως, δεν δεχόταν την Παναγία ως θεοτόκο αλλά ως χριστοτόκο, φυσικά αναθεματίστηκε στις δύο προηγούμενες συνόδους. Φυλακίσθηκε και αργότερα πήγε "οικειοθελώς" σε μοναστήρι. Έγιναν πολλές βιαιότητες και συγκρούσεις των οπαδών του με τους οπαδούς του Κυρίλλου Αλεξανδρείας (Ανάστος 1978, 410) (το μπουμπούκι αυτό που οι μπράβοι του έσφαξαν την Υπατία και ο οποίος για την Εκκλησία είναι άγιος).

7. Μικρή ιστορία ορθόδοξης δράσης έως την Εικονομαχία

7.1. Ο Μ. Κωνσταντίνος το 316 έδωσε διαταγή να κατασταλεί ο δονατισμός στην Β. Αφρική με βίαια μέσα, κάτι που συνεχίστηκε και επί Κώνστα (Αθανασιάδη 1978, 36 & 49). Επί Θεοδοσίου, η Ορθοδοξία έγινε υποχρεωτική σε όλους τους υπηκόους, όλοι οι αλλόθρησκοι και αιρετικοί κατηγορούνται και απειλούνται με αυστηρές τιμωρίες. (Αθανασιάδη 1978, 81). Διετάχθησαν επίσης να απαρνηθούν την ¨πλάνη¨ τους οι Μοντανιστές και οι Σαββατιανοί, ειδάλλως δεν θα μπορούσαν να μεταβιβάσουν τις περιουσίες τους στους συγγενείς τους. Οι ναοί τους και τα πλούτη τους δημεύτηκαν και πολλοί από αυτούς θανατώθηκαν, αυτοκτόνησαν ή αλλαξοπίστησαν. Ο Προκόπιος λέει ότι σε όλη την αυτοκρατορία συνέβαιναν φονικά ή εξορίες. Ακολούθως έγινε αντίστοιχος νόμος για τους Σαμαρείτες και στην Παλαιστίνη ξέσπασαν ταραχές («Απόκρυφη Ιστορία»).

7.2. Την περίοδο 385-412 ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Θεόφιλος έδειξε τέτοια σκληρότητα στους Ωριγενιστές της Αιγύπτου ώστε αναγκάστηκαν να καταφύγουν αρχικά στην Παλαιστίνη και μετά στην Κων/πολη στον Ιωάννη τον Χρυσόστομο. Μάλιστα έγιναν αιματηρές συμπλοκές όταν ο αγώνας εξελίχθηκε σε προσωπική κόντρα Θεόφιλου και Χρυσόστομου (Λουγγής, 1978, 101). Ο Χρυσόστομος τελικά εξορίστηκε και ακολούθησε διωγμός των υποστηρικτών του (Ιωαννίτες).

7.3.Τέλος του 4ου, αρχές του 5ου αιώνα, στην Γάζα, παρ' όλο που υπήρχαν τόσοι λίγοι χριστιανοί που ήταν μετρημένοι στα δάκτυλα, ήθελαν έναν δυνατό επίσκοπο που να αντιταχθεί στους πολυπληθείς ειδωλολάτρες. Τελικά αναλαμβάνει ο Άγιος Πορφύριος, στον βίο του οποίου έχουμε σαφή εικόνα του πως επιβλήθηκε ο Χριστιανισμός. Ο Πορφύριος ζήτησε βοήθεια από τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, Επίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως. Εκεί έχει και μια συνομιλία με τον Αρκάδιο, όπου ο Αρκάδιος λέει *"αν τους αιφνιδιάσουμε τους ειδωλολάτρες, θα φύγουν και θα χάσουμε χρήματα από τους φόρους, ενώ αν τους περιορίσουν πρώτα αφαιρώντας από τους ειδωλολάτρες τα αξιώματα, και μετά να διατάξουν να κλείσουν οι ναοί, έτσι δεν θα τους πέσει βαρύ το πρόβλημα"* (Μάρκου Διακόνου κ.41). Τελικά, με την βοήθεια της βασίλισσας πείθεται ο Αρκάδιος και δίνει την διαταγή. Στο κεφάλαιο 51, μαθαίνουμε ότι έψαχναν ανάμεσα στους στρατιωτικούς να βρουν έναν ζηλωτή χριστιανό, γιατί ήξεραν ότι πολλοί αξιωματικοί προσποιούνται ότι είναι χριστιανοί χωρίς να είναι, αν και τιμωρούνταν με σωματικές και χρηματικές τιμωρίες και καθαίρεση αν αυτό γινόταν προφανές. Έτσι βρέθηκε κάποιος Κυνήγιος που ανέλαβε την επιμέλεια της εργασίας. Με την αποβίβαση στην Γάζα πρώτη ενέργεια του Πορφύριου και της κουστωδίας του, η καταστροφή του αγάλματος της Αφροδίτης σε κεντρικό σημείο της πόλης, επειδή ήταν γυμνή και σε αυτό *"κατοικούσαν δαίμονες"* (ο.π. κ.61). Όταν έγινε η ανάγνωση της βασιλικής διαταγής, ότι θα καταστραφούν όλοι οι ναοί και θα καούν, ο κόσμος άρχισε να κλαίει και αγανάκτησε, ενώ οι Ρωμαίοι στρατιώτες κτυπούσαν με ραβδιά και ρόπαλα, όσους αντιδρούσαν (ο.π. κ.63). Καταστράφηκαν 8 ναοί αφού άρπαξαν όλα τα ιερά σκεύη. Τελευταίο έμεινε το ξακουστό Μαρνείο (Ναός στον Κρητογενή Δία), που αφού έφεραν υγρή πίσσα, θειάφι και χοιρινό λίπος και τα πέρασαν στις σφαλισμένες πόρτες, τα άναψαν και ο ναός κάηκε από τους χριστιανούς του Πορφύριου ολοσχερώς (ο.π. κ.69). Ακολούθησε έρευνα σε σπίτια και όπου έβρισκαν αγάλματα ή βιβλία "μαγικά" τα κατέστρεφαν και τα έκαιγαν (ο.π. κ.71). Στην θέση του Μαρνείου κτίστηκε η πρώτη εκκλησία της Γάζας, με λεφτά που έδινε ο Πορφύριος (κ. 83, 92) και τις δωρεές του αυτοκράτορα και ο Χριστιανισμός θριάμβευσε από την *"αλήθεια που έδειξε στον κόσμο"*. Για να καταλάβουμε τι γινόταν εν τω μεταξύ, γιατί το κείμενο μιλάει ενδιάμεσα (πρέπει να μεσολαβούν 6-10 χρόνια), για συνεχείς μεταστροφές εκατοντάδων εθνικών σε χριστιανούς, όταν τελείωσε η εκκλησία, συζητήθηκε πολύ το θέμα του μεγέθους της τεράστιας εκκλησίας που στήθηκε σε σχέση με το μέγεθος των χριστιανών που πλέον μετά από ένα σωρό οράματα, θαύματα, καταστροφές αρχαίων ναών κ.λπ. υπήρχαν, *"ὀλιγων ὄντων τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ πόλει"* (ο.π. κ.93).

Η δράση του Κύριλλου Αλεξανδρείας αναφέρθηκε ήδη, αλλά περιλαμβάνει πολύ περισσότερα. Έκλεισε τις εκκλησίες των Νοβατιανών, κατάσχεσε τις περιουσίες τους, εξαπέλυσε διωγμό κατά της πολυάριθμης εβραϊκής κοινότητας και επιτέθηκε ακόμα και στον Ρωμαίο διοικητή τον Ορέστη που προσπάθησε να τους υπερασπιστεί. Στην προσπάθειά του αυτή έστειλε τον όχλο που έλεγχε εναντίων του. Ο όχλος των χριστιανών και των καλογήρων προσπάθησε να σκοτώσει τον Ορέστη, και ταυτόχρονα να βλάψει το περιβάλλον του, επιτέθηκε στο Μουσείο και στην φιλόσοφο Υπατία, που αφού την διαμέλισαν με όστρακα (πήλινα κομμάτια), έκαψαν τα μέλη της στην φωτιά (Λουγγής, 1978, 101).

7.4. Η δημιουργική διακυβέρνηση του κρυπτο-εθνικού Κύρου Πανωπολίτη έπαρχου της Κων/πολης και ευνοούμενου της μόλις βαπτισμένης χριστιανής πρώην εθνικής Ευδοκίας (Αθηναΐς) και η δημοτικότητά του στον λαό από τα έργα που κατασκεύασε, (το θαλάσσιο τείχος της Κων/πολης και ο νυκτερινός φωτισμός της πόλης), δημιούργησαν τον φθόνο του Θεοδοσίου Β΄ και της μισαλλόδοξης και χριστιανικά φανατισμένης αδερφής του Πουλχερίας. Με βάση λοιπόν τα κρυφά του πιστεύω ο Κύρος, κατηγορήθηκε, καθαιρέθηκε, δημεύθηκε η περιουσία του και στάλθηκε σε αποστολή αυτοκτονίας, σαν "επίσκοπος" στο Κοτυάειο Φρυγείας, όπου οι κάτοικοι ήταν γνωστοί για τους αλλεπάλληλους φόνους των ιεραρχών τους. Η μπόρα πήρε και την Ευδοκία (συζ. του Θεοδοσίου, είναι αυτή που ίδρυσε το Πανδιδακτήριο και τον Θεοδοσιανό κώδικα και λέγεται ότι συνδεόταν με τον Κύρο για τα ελληνικά τους πιστεύω) που υποχρεώθηκε να πάει ως το τέλος της ζωής της στα Ιεροσόλυμα και να επιδίδεται σε αγαθοεργίες (Λουγγής, 1978, 112).

7.5. Μια χαρακτηριστική περιγραφή του τρόπου που επιλύονταν οι δογματικές έριδες στην Εκκλησία της «αγάπης» είναι η Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος (431) και η "ληστρική" (439) της Εφέσου μεταξύ Κυρίλλου και Νεστορίου μέσα σε "ατμόσφαιρα τρομοκρατίας", με απίστευτα ποσά που ξοδεύτηκαν για τον επηρεασμό των αξιωματούχων της αυλής και τελικά του αυτοκράτορα, με "όχλο", "ρωμαλέους μοναχούς" και "ροπαλοφόρους" εκατέρωθεν (Λουγγής, 1978, 113).

7.6. Το 451 έγινε νέα σύνοδος στην Χαλκηδόνα (Δ΄) με αντίθετο αποτέλεσμα από την προηγούμενη στην Έφεσο. Ο Διόσκορος, Πατριάρχης Αλεξανδρείας, καθαιρέθηκε και εξορίστηκε στην Γάγρα της Μ. Ασίας. Ο Μονοφυσιτισμός, οι Ευτυχιανοί και οι Απολλιναριστές αναθεματίζονται, αλλά στην Αίγυπτο και Παλαιστίνη ξεσπούν ταραχές. Ο δούκας της Παλαιστίνης Δωρόθεος καλείται να καταστείλει την εξέγερση με την βία. Στην Αίγυπτο ο λαός αρνείται την ενθρόνιση του νέου ορθόδοξου πατριάρχη και επιβάλλονται από τον αυτοκράτορα

Μαρκιανό νέοι νόμοι για να μην γίνονται οι μονοφυσίτες δεκτοί στις δημόσιες υπηρεσίες, κάτι που εξαγρίωσε τον κόσμο και ανακήρυξε δικό του πατριάρχη, η σύλληψή του οποίου από τον δούκα της περιοχής Διονύσιο, οδήγησε σε μεγάλες ταραχές και αιματοχυσία. Ο Διονύσιος ελευθέρωσε τον συλληφθέντα, αλλά οι οπαδοί του έπιασαν τον ορθόδοξο πατριάρχη τον σκότωσαν τον έσυραν στην πόλη και τον έκαψαν στον ιππόδρομο (Λουγγής, 1978, 121).

Επί βασιλείας Λέοντος Α΄ (457-474), κατηγορήθηκε ο Ισοκάσιος ο κοιαιστώριος ιατρός και φιλόσοφος, ως "Έλλην". Επειδή είχε καλή φήμη και αρκετούς που τον συμπαθούσαν, αποφασίσθηκε να μην εξετασθεί από τον έπαρχο, αλλά από τον αυτοκράτορα. Δεμένος πισθάγκωνα και γυμνός, αναγκάζεται να παραδεχθεί την πλάνη του, και το πλήθος τον αρπάζει όπως ήταν και τον οδηγεί στην μεγάλη εκκλησία *"καὶ δοὺς τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατηχήθη καὶ ἐφωτίσθη καὶ ἐπέμφθη εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ"* (Μαλάλας λ.14).

7.7. Ο Πέτρος Γναφεύς, νέος Πατριάρχης Αντιοχείας, τόλμησε στο τρισάγιο της θείας λειτουργίας να προσθέσει μετά το "άγιος, άγιος, άγιος Κύριος", το "ο σταυρωθείς δι' ημάς" που θεωρήθηκε μονοφυσιτικό. Ο αυτοκράτωρ Λέων ο Α' και ο πατριάρχης Κων/πόλεως Γεννάδιος τον εξόρισαν αμέσως στην Θηβαΐδα της Αιγύπτου, και το 468 με αυτοκρατορικό διάταγμα αποφασίζεται ότι μόνο ορθόδοξοι χριστιανοί θα μπορούσαν να σταδιοδρομήσουν στις κρατικές και δικαστικές υπηρεσίες (Λουγγής, 1978, 123). Μία αποτυχημένη προσπάθεια να ξαναμπεί η επίμαχη αυτή φράση στις εκκλησίες αργότερα από τον αυτοκράτορα Αναστάσιο παραλίγο να του κοστίσει τον θρόνο, και έφερε αρκετές στρατιωτικές συγκρούσεις με τον Βιταλιανό (ο.π. 147-8). Το 448 μία επανάσταση των Σαμαρειτών στην Παλαιστίνη πνίγηκε στο αίμα από τον αυτοκράτορα Ζήνωνα. Τον επόμενο χρόνο γίνεται το πρώτο σχίσμα με την Δύση, το καλούμενο Ακάκιο, ενώ όλες οι ανατολικές επαρχίες προσχωρούν σχεδόν ολοκληρωτικά στον Μονοφυσιτισμό (Λουγγής, 1978, 133).

7.8.Όταν στέφθηκε αυτοκράτορας ο Αναστάσιος αναγκάστηκε από τον πατριάρχη Ευφήμιο, πρώτα να υπογράψει έγγραφο, ότι δεν θα προέβαινε σε "νεωτερισμούς" στον τομέα της πίστεως, και ότι θα διατηρούσε την Ορθοδοξία ως επίσημη θρησκεία (ο.π. 138). Ενώ το Βυζάντιο πλέον είχε απαγορεύσει όλες τις άλλες θρησκείες, το κράτος των Περσών ήταν ανεξίθρησκο, με αποτέλεσμα οι χριστιανοί να βρουν πρόσφορο έδαφος προσηλυτισμού. Όταν τον θρόνο στην Περσία ανέλαβε ο Ουαραράνης Ε΄ που ήταν διώκτης των χριστιανών, ξέσπασε πόλεμος το 421 με ήττα των Περσών και υποχρέωσή τους να δεχτούν την

οποιανδήποτε χριστιανική προσηλυτιστική δραστηριότητα πάλι (ο.π. 141). Το 489 το Βυζάντιο έκλεισε την “φιλοσοφική” σχολή της Έδεσσας (Μεσοποταμίας), που είχε γίνει κέντρο νεστοριανής διδασκαλίας και οι νεστοριανοί εκδιώχθηκαν στην Περσία (ο.π, 142).

Κατά την διάρκεια της βασιλείας του Αναστασίου (491-518), ο Μαλάλας μας ενημερώνει, ότι μετά από μια ιπποδρομία στην Αντιόχεια όπου μόλις είχε έρθει ένας φημισμένος ηνίοχος ο Καλλιόπας, το πλήθος των Αντιοχέων, αφού λεηλάτησε την συναγωγή των Εβραίων (όπως είδαμε και επί Ζήνωνος υπήρξαν προβλήματα), την έκαψε και σκότωσε πολλούς Εβραίους. Αμέσως μετά έπηξαν έναν σταυρό στον χώρο αυτό και είπαν ότι είναι το μαρτύριο του Αγίου Λεοντίου. Όταν ο Μηνάς, ο αρχηγός της νυκτερινής φρουράς, προσπάθησε να συλλάβει κάποιους ταραξίες, εκείνοι κατέφυγαν στο σπίτι του Ιωάννη του Χρυσόστομου, όπου και ο Μηνάς, σκότωσε έναν τον πρωταιτίων, κάποιον Ελευθέριον. Η δολοφονία του Ελευθέριου, οδήγησε σε νέες ταραχές όπου αφού οι χριστιανοί έκαψαν την βασιλική του Ρουφίνου και το πραιτώριο, συνέλαβαν τον Μηνά τον σκότωσαν τον ξεκοίλιασαν και κρέμασαν το σώμα του στην αγορά και ακολούθως το έβγαλαν από την πόλη και το έκαψαν, την ίδια περίοδο έγινε δημοτική επανάσταση περί του χριστιανικού δόγματος στην Κωνσταντινούπολη (Μαλάλας λ.16).

7.9.Κατά την διάρκεια της βασιλείας του Ζήνωνος (474-491), ο Μαλάλας μας ενημερώνει ότι σφαγιάσθηκε ο επίσκοπος Στέφανος Αντιοχείας γιατί ήταν νεστωριανός από τον κλήρο του με οξυμένα καλάμια, και λίγο αργότερα οι Πράσινοι στην Αντιόχεια, έκαναν έκτροπα κατά των Ιουδαίων. Ο Ζήνων όταν το έμαθε υπερθεμάτισε (Μαλάλας λ.15).

Το 506 ο Φράγκος βασιλεύς Χλωδοβίκος ασπάζεται τον ορθόδοξο Χριστιανισμό και βαφτίζεται μαζί με 3.000 άνδρες του. Το γεγονός είχε πολιτική σημασία αφού αμέσως προσεταιρίζεται τους επισκόπους της Γαλατίας. Στην πραγματικότητα οι Φράγκοι ήταν ήδη σε διαμάχη με τους “αιρετικούς” αρειανούς Οστρογότθους που ήταν επίσης σε ρήξη με το Βυζάντιο. Με τα νέα “μέσα” που κατέχουν οι Φράγκοι, διαλύουν τον στρατό των Ουισιγότθων και καταλαμβάνουν την Τολώσα όπου λεηλατούν τους θησαυρούς που προήλθαν επίσης από την λεηλασία της Ρώμης, ακολούθως οι Οστρογότθοι εισβάλλουν στην Προβηγκία και αναγκάζεται ο αυτοκράτορας Αναστάσιος να επιτεθεί για αντιπερισπασμό με τον στόλο του στον Τάραντα και την Νότια Ιταλία. Με τον ίδιο τρόπο, το βάπτισμα, αρκετοί ηγεμόνες της Δύσης αποκτούσαν την εύνοια του Βυζαντίου (ο.π. σελ. 144-6).

7.10. Το 517 οι μονοφυσίτες κατακρεούργησαν 250 ορθόδοξους μοναχούς στην δεύτερη Συρία (ο.π. 148). Το 521 καταργούνται οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αντιόχειας (οι μόνοι εναπομείναντες από την νομοθεσία του Θεοδοσίου), με νόμο του Ιουστίνου. Επί Ιουστινιανού η νομοθεσία διατήρησε (που σημαίνει ότι προϋπήρχε) την θανατική ποινή για τους Μανιχαίους (μία χριστιανική εκδοχή με ινδουιστικές, ζωροαστρικές και βουδιστικές επιδράσεις), όρισε επίσης θανατική ποινή για τους Εβραίους που δεν παραδέχονται την ανάσταση, την 2α παρουσία, την δημιουργία του Θεού και το δόγμα της δημιουργίας των αγγέλων (Ανάστος 1978, 415). Επίσης απαγορεύτηκε στους μη ορθόδοξους να επαγγέλλονται τον συνήγορο, τον δάσκαλο ή να καταθέτουν σαν μάρτυρες εναντίων ορθοδόξων ή να τους κληρονομούν. Ακολούθησε τρομερός διωγμός εθνικών το 529 μεταξύ των υψηλά ιστάμενων που άφησε τεράστια κενά στη διοίκηση. Είναι η ίδια η χρονιά που έκλεισε την φιλοσοφική σχολή της Αθήνας που δρούσε για έντεκα αιώνες και δημεύτηκαν τα πλούσια της κληροδοτήματα[10]. Ο Σιμπλίκιος και ο Δαμάσκιος παρέμειναν 2 χρόνια στην Αθήνα αλλά έφυγαν για την Κτησιφώντα από την οποία επέστρεψαν στον Βυζάντιο το 531 και πέθαναν σε “αξιοπρεπή” απομόνωση. Οι Σαμαρείτες όμως αντέδρασαν στον εκχριστιανισμό και επαναστάτησαν το 529 και ζήτησαν βοήθεια από τον βασιλέα των Περσών Καβάδη. Η στάση συνετρίβη από τον δούκα της περιοχής τον Θεόδωρο, σκοτώθηκαν 20 χιλιάδες Σαμαρείτες και άλλοι τόσοι πουλήθηκαν σαν δούλοι. (Ο Προκόπιος αναφέρει 100 χιλιάδες νεκρούς [11-26]). Οι συναγωγές των Σαμαρειτών καταστράφηκαν και απαγορεύτηκε επί ποινή θανάτου να ξανακτιστούν. Τα υψώματα της Σαμάρειας ερήμωσαν. Οι μόνοι μη ορθόδοξοι που την γλίτωσαν λόγω μεγάλης δύναμης και για πολιτικούς λόγους ήταν οι Αρειανοί και οι Μονοφυσίτες (Browning 1978, 156 & 157-9).

7.11. Κάποια στιγμή που η επιρροή της Θεοδώρας μειώθηκε, (που είχε μονοφυσιτικές τάσεις), ο Ιουστινιανός, καθαιρεί τον πατριάρχη Άνθιμο Τραπεζούντας και τον καταδικάζει σαν αιρετικό. Ταυτόχρονα εξορίζει τον γηραιό Σεβήρο Αντιοχείας, του οποίου τα έργα κάηκαν. Το 537 αναζωπυρώθηκαν τα μέτρα κατά του μονοφυσιτισμού, και οι κύριοι υποστηρικτές του καταδιώκονταν σαν ληστές. Ο Θεοδόσιος Αλεξανδρείας καθαιρέθηκε και εξορίστηκε σε ένα μακρινό οχυρό. Οι οπαδοί του κυνηγήθηκαν. Με τις διώξεις αυτές η μονοφυσιτική Εκκλησία αλλάζει χαρακτήρα, γίνεται πιο λαϊκή, γίνονται μυστικές ή ημιαπόκρυφες συγκεντρώσεις, οι επίσκοποι εδρεύουν σε μοναστήρια παρά σε πόλεις, και μετατρέπεται σε φορέα αντιβυζαντινών και εθνικιστικών τάσεων (Browning 1978, 196).

7.12. Η προσπάθεια του Ιουστινιανού να γίνει η καταδίκη των “τριών κεφαλαίων” έφερε την αντίδραση του πάπα Βιγίλου. Έγινε σύνοδος το 553 στην οποία με κατάλληλες μεθοδεύσεις, ο πάπας δεν κατάφερε να έχει την δυνατότητα επιρροής. Μη έχοντας άλλο τρόπο αντίδρασης ετοίμασε αφορισμό του πατριάρχη Κων/πόλεως, έγιναν προσπάθειες περιορισμού του αλλά αυτός δραπέτευσε. Τελικά υποχρεώθηκε να υπογράψει για την καταδίκη αλλά κατόπιν εορτής, ο Ιουστινιανός, που μόλις είχε ανακαταλάβει την Ιταλία, δεν τον είχε ανάγκη και τον καθαίρεσε. Για τον Ιουστινιανό ο Προκόπιος γράφει (13-4): Επέτρεπε στους ιερείς να παραβιάζουν άφοβα τα δικαιώματα των άλλων και τους συνέχαιρε όταν καταλήστευαν τους ανθρώπους της περιοχής τους, πιστεύοντας ότι έτσι δείχνει ευσέβεια στα θεία... Καμάρωνε μεταχειριζόμενος το παραπέτασμα της θρησκείας όταν οικειοποιούνταν με άνομα μέσα τις περιουσίες ζωντανών και νεκρών και τις αφιέρωνε αμέσως σε κάποιον ναό ώστε να μην επανέλθουν ποτέ οι τίτλοι ιδιοκτησίας στους δικαιούχους... Επιδιώκοντας δηλαδή να συνενώσει τους πάντες σε μια δοξασία σχετικά με τον Χριστό, θανάτωνε όλο τον άλλο κόσμο και μάλιστα προβάλλοντας για τα έργα του αυτά το πρόσχημα της ευσέβειας· νόμιζε δηλαδή ότι δεν ήταν φόνος να σκοτώνει ανθρώπους που κατά τύχη δεν είχαν την ίδια πίστη με αυτόν.

7.13. Ο Προκόπιος πάλι (20-10) μας λέει ότι ο Ιουστινιανός δημιούργησε τον τίτλο του κοιαισίτορος (ιεροεξεταστή) με έργο την τιμωρία των ομοφυλοφίλων (γράφει παιδεραστές αλλά γνωρίζουμε ήδη την αλλαγή σημασίας του όρου), όσων κάνουν έρωτα με γυναίκες κατ’ αθέμιτο τρόπο, και αυτούς που δεν έκαναν την ορθόδοξη λατρεία με τον ορθόδοξο τρόπο. Ο συγκεκριμένος αφού έδινε το μερίδιο που άρμοζε στον Ιουστινιανό με τα υπόλοιπα πλούτιζε από τα λεφτά των θυμάτων του που συνήθως ήταν θύματα διαβολής.

7.14. Να σημειώσουμε εδώ ότι στον Ιουστινιάνειο Κώδικα (1.11.10) έχουμε υποχρεωτικό το “χάραγμα” (όπως τώρα οι χριστιανοί φοβούνται το χάραγμα του αντίχριστου), δηλαδή τον νηπιοβαπτισμό. Όσοι αρνηθούν χάνουν την περιουσία τους και δεν μπορούν να έχουν καμιά σχέση με το κράτος (η σχετική νομοθεσία σε ανάπτυξη http://athriskos.gr/?p=621)[11]. Αποτέλεσμα λοιπόν αυτού του χαράγματος σήμερα είναι ότι η Ορθοδοξία επαίρεται ότι έχει την πλειοψηφία των Ελλήνων, και ο Χριστιανισμός εξαπλώθηκε και φυσικά όχι από ελεύθερη επιλογή των αρχαίων. Να σημειωθεί ότι στο τέλος της νομοθεσίας αυτής οι μη χριστιανοί χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες.

7.15 Στην εποχή του Ιουστινιανού έχουμε μια συγκεκριμένη ενέργεια που αλλάζει ριζικά και για πάντα το καθεστώς των πόλεων, ειδικά των ελληνικών, όπως ακριβώς τον κατηγόρησε και ο Προκόπιος (Ανέκδοτα 26, 5-11 & 31-34) κάτι που επιβεβαιώθηκε αρχαιολογικά και οδηγούμαστε σταδιακά στην μεσαιωνική περίοδο και στον υδροκεφαλισμό της Κωνσταντινούπολης. Αυτή είναι η άγρια φορολόγηση των πόλεων και των ταγών τους για τις ανάγκες του απαιτητικού σε έξοδα θησαυροφυλακίου του Ιουστινιανού. Αυτό θα φέρει μία σειρά επιπτώσεων. Οι πόλεις χάνουν τις προσόδους και η ομάδα των πλούσιων που κινεί την αγροτική οικονομία της περιοχής κάθε πόλης, στρέφεται σταδιακά σε άλλα ενδιαφέροντα. Η άνοδος της δύναμης των επισκόπων, η βαριά φορολογία, κυρίως του Ιουστινιανού, η αποστέρηση των πόρων των πόλεων προς όφελος της κεντρικής εξουσίας, ανάγκασε τους περισσότερους γαιοκτήμονες (principales) και πλούσιους της επαρχίας, να μεταπηδήσουν ή στην ιεραρχία της Εκκλησίας ως επίσκοποι, που ήταν οι μόνοι που διαχειριζόντουσαν πολλά χρήματα, ή σε υπαλλήλους του κράτους, ή μετανάστευσαν στην Κωνσταντινούπολη, που ήταν πλέον το κέντρο των εξελίξεων (Αβραμέα 2012, 249-270). Αυτό φυσικά έχει και άλλες επιπτώσεις. Η γη δεν καλλιεργείται, μαραζώνει και έτσι πλέον όταν εμφανίζονται αργότερα τα σερβικά φύλλα τον 7ο αιώνα και 8ο αιώνα σε κύματα, βρίσκουν την ελληνική ύπαιθρο σε μεγάλο βαθμό αποδιοργανωμένη. Εγκαθίστανται σε γαίες που δεν διαχειρίζεται κανείς και τις καλλιεργούν με πρωτόγονες και συχνά καταστροφικές για το περιβάλλον μεθόδους, ενώ ενσωματώνονται στον βυζαντινό μηχανισμό και την φορολογία μετά το 783, συζώντας αρμονικά με τους υπόλοιπους βυζαντινούς "Έλληνες" των περιοχών της Στερεάς και της Πελοποννήσου μέχρι την περίοδο εκείνη (Αβραμέα 2012, 297-300, 325-337).

Ο λακωνικός Μαλάλας, για τα θέματα αυτά επί Ιουστινιανού, μας λέει τα παρακάτω σχετικά: Έκλεισε το θέατρο της Αντιοχείας, επειδή έγινε εκεί κάποια ταραχή, μετά από λίγο καιρό θα γίνει εμπρησμός και θα καεί. Επίσης έγινε μεγάλος διωγμός των Ελλήνων. Δολοφονήθηκαν οι Μακεδόνιος, Ασκληπιόδοτος, Φωκάς ο Κρατερού και Θωμάς ο Κοιαίστωρ, και από αυτό έγινε μεγάλος φόβος. Ο αυτοκράτωρ νομοθέτησε ώστε να μην πολιτεύονται οι Έλληνες και οι αιρετικοί και ότι είχαν προθεσμία τριών μηνών για να βαπτιστούν, και αυτό ανακοινώθηκε σε όλες τις πόλεις ακόμα και τις μακρινές. Λίγο αργότερα αναφέρει το κλείσιμο της Ακαδημίας με εντολή του Ιουστινιανού. Σε άλλο σημείο, λέει ότι συνελήφθησαν Έλληνες και τα βιβλία τους κατεκάησαν *"ἐν τῶ Κυνηγίω καὶ εἰκονες τῶν μυσερῶν θεῶν αὐτῶν καὶ ἀγάλματα"* επί Επάρχου Γερονίου. Τους δε Μανιχαίους κατέσφαξαν οι Πέρσες άπαντες μαζί με τους ιερείς τους με δόλο, ενώ

τη σφαγή παρακολουθούσε ο επίσκοπος των χριστιανών μαζί με τον βασιλέα των Περσών. Εδημεύθησαν επίσης οι εκκλησίες τους και εδόθησαν στους χριστιανούς (Μαλάλας λ.18).

7.16. Επί Ιουστίνου έγιναν προσπάθειες συμφιλίωσης με τους Μονοφυσίτες κάτι που αποδείχθηκε αδύνατον λόγω της αδιαλλαξίας και των δύο πλευρών· όλοι οι Μονοφυσίτες εκκλησιαστικοί στην Κων/πολη συνελήφθησαν και τους αφαιρέθηκαν οι εκκλησίες τους. Ο διωγμός επεκτάθηκε στην Επαρχία, πολλοί Μονοφυσίτες έφυγαν από τις πόλεις σε μακρινά μοναστήρια στην έρημο. Και οι δύο πλευρές διέπραξαν σε ορισμένες περιπτώσεις βαρβαρότητες (Browning 1978, 211). Επί Τιβερίου ο Ιωάννης Εφέσου μαζί με άλλους Μονοφυσίτες συνελήφθησαν και μπήκαν φυλακή. Υποτίθεται μάλιστα ότι ο Ιουστίνος ήταν ανεκτικός στους Μονοφυσίτες. Το αίτημα των συζύγων των Γότθων στρατιωτικών που πολεμούσαν στο περσικό μέτωπο να τελούν αρειανική λειτουργία στην Κων/πολη, οδήγησε σε ταραχές και στασιαστικές εκδηλώσεις εκ μέρους των φανατικών ορθοδόξων. Οι εθνικοί επίσης υπέστησαν αλλεπάλληλους διωγμούς που κορυφώθηκαν σε στάση των μαζών της Κων/πολης την άνοιξη του 580, κατά την οποία αρκετά αθώα θύματα λιθοβολήθηκαν επειδή υπήρχε η υποψία ότι ήταν ειδωλολάτρες. Ο Ύπαρχος της Ανατολής Ανατόλιος, καταδικάστηκε ως ειδωλολάτρης και ρίχθηκε στα θηρία στον Ιππόδρομο και επειδή αυτά δεν τον κατασπάραξαν σταυρώθηκε (Browning 1978, 211).

7.17. Ο Λέων ο Γ΄ επέβαλε στους Ιουδαίους και τους αιρετικούς Μοντανούς το βάπτισμα (Χριστοφιλοπούλου 1979, 28) και επειδή η "ειδωλολατρία" από ότι φαίνεται ήταν πολύ ισχυρή, αναγκάσθηκε να συμπεριλάβει στο τέλος της "Εκλογής" ένα παράρτημα που περιείχε σε ελληνική μετάφραση τους αντιειδωλολατρικούς νόμους του Ιουστινιανού (Ανάστος 1979, 227). Ο τύραννος Φωκάς ακραιφνής ορθόδοξος, απαγόρευσε τις συγκεντρώσεις Μονοφυστιτών και η εκλογή των Εκκλησιαστικών θα ελεγχόταν από πολιτικές αρχές. Το 608 οι Μονοφυσίτες στην Αντιόχεια στασίασαν, κάτι που επεκτάθηκε τάχιστα στην Συρία και Παλαιστίνη, με πολλά θύματα, λεηλασίες, φόνους και εμπρησμούς. Ο Φωκάς απέστειλε τον κόμητα Ανατολής Βώνοσο. Επακολούθησαν τρομερές σφαγές, εκτελέσεις και βασανιστήρια. Τα θύματα του Βωνόσου ανέρχονται στις δέκα χιλιάδες. Η τρομοκρατία έφερε τον επόμενο χρόνο το ιουδαϊκό στοιχείο να επαναστατήσει και έγινε άγρια σφαγή χριστιανών (Browning 1978, 224). Σαν αποτέλεσμα αυτού το 614 ο Πέρσης στρατηγός Σαρβαραζάς, εισήλθε στην Συρία και την Παλαιστίνη με την βοήθεια των Ιουδαίων και των Μονοφυσιτών. Το 616 ο

Πέρσης στρατηγός κατέλαβε την Αίγυπτο με τον ίδιο τρόπο, πολιόρκησε την Αλεξάνδρεια η οποία κατελήφθη με προδοσία (ο.π. 229-230).

7.18. Ο νέος αυτοκράτορας Ηράκλειος αφού πλέον χάθηκε η Ανατολή απαγόρευσε τους διωγμούς για δογματικά ζητήματα, και περιορίζει το ιερατείο της Αγίας Σοφίας και της Παναγίας των Βλαχερνών σε 600 άτομα! (ο.π. 232). Στην δεινή θέση που περιήλθε η αυτοκρατορία από τις προηγούμενες διοικήσεις, βγήκε με την βοήθεια του πατριάρχη Σέργιου που έδωσε για πρώτη και μοναδική φορά οικειοθελώς στο κράτος την τεράστια περιουσία της Εκκλησίας, χρήματα που φυσικά της επεστράφησαν αργότερα στο πολλαπλάσιο. Στην προσπάθεια του Ηρακλείου για θρησκευτική ενότητα, εφευρέθηκε το δόγμα περί δύο φύσεων αλλά μίας ενέργειας του Χριστού. Η προσπάθεια αυτή απέτυχε και έφερε την Ρώμη και την Κων/πολη σε μεγαλύτερη διάσταση (ο.π. 242-3). Επί αυτοκράτορος Κώνστα Β' εξεδόθη διαταγή ("Τύπος"), περί απαγόρευσης κάθε συζήτησης για τις ενέργειες και την μία θέληση του Χριστού. Αυτό έφερε την αντίδραση του πάπα Μαρτίνου του Α' που έκανε σύνοδο στο Λατερανό (649 κ.ε.), στην οποία μετείχαν και πολλοί μοναχοί προεξάρχοντος του Μάξιμου. Η σύνοδος αναθεμάτισε τους υπόλοιπους πατριάρχες, και απέρριψε τον "Τύπο". Τελικά ο πάπας Μαρτίνος συνελήφθη, δικάστηκε (653) και εξορίστηκε. Ο Μάξιμος επίσης δικάστηκε ως επιπλέον υποστηρικτής του επαναστάτη εξάρχου Αφρικής Γρηγορίου, εξορίστηκε και τέλος φυλακίστηκε (Χριστοφιλοπούλου 1979, 12).

7.19. Το 691 η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος, επανέλαβε την αντίθεσή της για την εμμονή των πιστών σε έθιμα και εκδηλώσεις προχριστιανικές, και θέσπισε κανόνες, που επέβαλαν τιμωρίες στους εκτρεπόμενους κληρικούς και λαϊκούς (ο. π. 19). Το 695 έγινε στάση κατά του Ιουστινιανού Β΄ στην οποία συμμετείχε και ο πατριάρχης με χριστιανικά συνθήματα, ο αυτοκράτορας συλλαμβάνεται, ρινοτομείται, και εξορίζεται στην Χερσώνα. Στην στάση αυτή συνέβαλαν πολλοί λόγοι, αλλά κυρίως η συμμαχία Εκκλησίας και Βενέτων (αντιπροσώπευαν τους μεγάλους γαιοκτηματίες), στόχευε μάλλον στις καινοτομίες που έκανε ο Ιουστινιανός, ενισχύοντας την ελεύθερη μικρή αγροτική ιδιοκτησία και την ενδυνάμωση του αγροτικού πληθυσμού κάτι που έθιγε τα συμφέροντα των μεγάλων γαιοκτημόνων και της Εκκλησίας (ο.π. 20). Το 727 γίνεται μία επανάσταση του ελλαδικού θέματος, (δηλαδή ο χώρος της Ελλάδος), και των Κυκλάδων με αρχηγό τον τουρμάρχη Αγαλλιανό, που κίνησαν κατά του πρώτου εικονομάχου αυτοκράτορα και που κατακάηκαν από το υγρόν πυρ. (ο.π. 28) Η συγκεκριμένη στάση λέγεται ότι έχει σχέση με την εικονομαχία, το ενδιαφέρον

είναι ότι είναι η πρώτη σχετική σύγκρουση και ότι υπάρχουν κάποιες δημοσιεύσεις με ισχυρισμούς ότι οι στασιαστές ήσαν Έλληνες εθνικοί και όχι εικονολάτρες χριστιανοί. Ο Παπαρρηγόπουλος αναφέρει ότι ήταν αποτέλεσμα της αντίδρασης του πάπα Γρηγορίου Β΄ επειδή η Ελλάδα ήταν δική του δικαιοδοσία (Παπαρρηγόπουλος 2005, 67-69).

8. Εικονομαχία

8.1. Η ίδια η εικονομαχία (726-787, 815-843) είναι μια περίοδος σε μία προσπάθεια για την μεταρρύθμιση του κράτους, που έφερε την αντίδραση της Ορθοδοξίας και φοβερές συγκρούσεις. Σε κάθε αλλαγή εξουσίας γινόταν και αλλαγή της εκκλησιαστικής εξουσίας και απομάκρυνση των αντιφρονούντων επισκόπων και συχνά ταραχές. Οι μοναχοί που ήταν φανατικοί εικονόφιλοι έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην τελική κατατρόπωση των εικονομάχων, λόγω της ανεξαρτησίας τους από τη κοσμική Εκκλησία. Η δράση τους ήταν πολυεπίπεδη· από την μία φανάτιζαν τον λαό από την άλλη οι ίδιοι απέφευγαν τις κακοτοπιές με την δυνατότητα συγκάλυψης και διαφυγής μέσα στο τεράστιο δίκτυο μονών, μέσα και έξω από την αυτοκρατορία (Mango 1988, 139). Παρ' όλες αυτές τις δυνατότητες, αρκετοί από αυτούς διώχθηκαν, μαρτύρησαν ή και υποχώρησαν. Η τελική νίκη των εικονολατρών, έδωσε τελικά άνθηση στον μοναχισμό και στην δύναμη των μονών. Να σημειωθεί ότι οι βασικές πληροφορίες που έχουμε για την σύγκρουση αυτή αλλά και για τα θεολογικά πιστεύω των εικονομάχων, είναι από την νικήτρια εικονόφιλη πλευρά, γιατί κατά την Ζ' Οικουμενική Σύνοδο αποφασίστηκε η καταστροφή της εικονομαχικής φιλολογίας (κάτι πολύ γνώριμο στον Χριστιανισμό, δηλαδή η καταστροφή κάθε αντίθετης φωνής) και φυσικά η εικονομαχία καταδικάστηκε ως αίρεση. (Χριστοφιλοπούλου 1979, 40).

8.2. Ένα απάνθισμα των δραστηριοτήτων της εποχής δίνει ο Σιμόπουλος: Ο εικονομάχος Νικόλαος που είχε καταστρέψει μία εικόνα της Παναγίας «εγλωσσοτομήθη». Ο εικονομάχος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Ε' διαπόμπευσε δύο πατριάρχες: Τον Αναστάσιο το 743 και δέκα χρόνια αργότερα τον Κωνσταντίνο, του οποίου το μαρτύριο ξεκίνησε με ξυλοδαρμό του πατριάρχη από τον ίδιο τον αυτοκράτορα. Ο εικονομάχος Θεόφιλος (829-842) βασάνισε τον ζωγράφο μοναχό Λάζαρο, ακουμπώντας πυρακτωμένα πέταλα στις παλάμες του. Αργότερα, η σύζυγός του Θεοδώρα, υπέρμαχος των εικόνων, αρχικά διέταξε να τυφλωθεί ο εκθρονισμένος πατριάρχης Ιωάννης, αλλά τελικά συμβιβάστηκε με 200 μπαστουνιές (Σιμόπουλος, 220-296). Το σύνηθες σίγουρα ήταν οι αφορισμοί, οι εκτοπίσεις και οι εξορίες εκατέρωθεν των αντιφρονούντων.

8.3. Ο Κ. Παπαρρηγόπουλος στο «Το έπος της Εικονομαχίας», μας δίνει μια ευρύτερη εικόνα των λόγων που οδήγησαν στην εικονομαχία, είναι μια μεταρρύθμιση που έπρεπε να γίνει αλλά η Εκκλησία την έπνιξε. Στο κείμενα αναφέρονται πολύ γνώριμα θέματα:

Δυστυχῶς δὲ τινὲς τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ χριστιανισμοῦ τύπων καὶ θεσμῶν, οἵοι μάλιστα διεμορφώθησαν ἀπὸ τῆς τρίτης τριακονταετηρίδος, δὲν ἀνταποκρίθησαν πάντοτε ἀπό τὰς ἀρχικάς αὐτοῦ ἐπαγγελίας. Ἰδίως ἡ ὑπερβολική ἀνάπτυξις τοῦ μοναχικοῦ βίου κατήντησε νὰ ἀφαιρῇ ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ κοινωνίας μυριάδας ἀνθρώπων καὶ νὰ καθιστᾷ οὕτως ἐντελῶς ἄχρηστον εἰς τὸν πρακτικὸν βίον μεγάλην αὐτῆς μερίδα• αἱ δὲ ποικίλαι καταχρήσεις αἱ παρεισαχθεῖσαι περί τινα τῶν ἐξωτερικῶν τῆς χριστιανικῆς λατρείας σημείων, συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὸ νὰ μαραίνωσι τὰς ἠθικὰς καὶ διανοητικὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ἔμενον ἐν τῷ κόσμῳ.
[...]
Καῖ τῷ ὄντι, μήπως δὲν εἴδομεν πολλάκις ἐν τοῖς προηγούμενοις βιβλίοις τοὺς μοναχούς ἐγκαταλείποντας τὸν ἐρημικὸν βίον, πληροῦντας τὰς ὁδούς καὶ τὰς οἰκίας τῶν πόλεων, ἀναμιγνυομένους εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ ἄλλως ῥᾳδιουργοῦντας, κερδοσκοποῦντας, ἀκολασταίνοντας; Ἐν γένει προϊόντος τοῦ χρόνου ὁ θεμελιώδης ἀσκητικὸς τοῦ βίου τούτου χαρακτήρ κατήντησεν ἐξαίρεσις. Συνήθως οἱ μοναχοὶ διῆγον ἤδη βίον ἄνετον καὶ εὐπαθῆ εἰς μοναστήρια πλούσια γενόμενα διὰ τῶν πολλῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων ἀναθημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφιέρωνεν εἰς αὐτὰ ἡ τῶν ἀνθρώπων εὐλάβεια.
[...]
Τὰ μοναστήρια, αἱ μοναί, τὰ μονύδρια, αἱ λαῦραι, τὰ κελλία εἰς ἃ συνηγελάζοντο οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐπ' ἄπειρον. Καὶ τοῦτο δὲν ἤρκεσεν. Οἱ ὕπατοι τῶν λειτουργῶν τοῦ κράτους καὶ οἱ μεγιστᾶνες ἔκτιζόν ἑαυτοῖς ἰδίας μονάς, ἵνα ἔχωσι τόπον ἀποχωρήσεως ἐκ τῶν τοῦ βίου περιπετειῶν• οἱ ἀσθενεῖς ἔκτιζον μονὰς χάριν τῆς ὑγείας των• οἱ ἐρασταὶ χάριν τῶν ἐρωμένων αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ἅπαν μὲν τὸ κράτος, ἰδίως δὲ ἡ βασιλεύουσα καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς ἔβριθον ποικίλων τοιούτων ἱδρυμάτων μεγάλων ἢ μικρῶν, τὰ ὁποία, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολυτελῆ ὄντα, ἐκτίζοντο πάντοτε ἐν χώραις χαριεστάταις, ἐκοσμοῦντο διὰ παραδείσων λαμπροτάτων καὶ ἔφερον ἴδια ὀνόματα, φροντιστήρια, ἀσκητήρια, σεμνεῖα ἱλαστήρια, καὶ τὰ τοιαῦτα... Τὰ ἱδρύματα ταῦτα ὡμοίαζον πολύ μᾶλλον πρὸς τὰς θερινὰς ἐπαύλεις τῶν νεωτέρων χρόνων ἢ πρὸς τὰ μοναστήρια ὅπως εἶχον ἄλλοτε ὀργανωθῆ.
[...]

Τὸ δεινόν, τὸ μέγα δεινόν ἐνέκειτο εἰς τὰ κοινῶς λεγόμενα μοναστήρια, διότι μυριάδες νέων συνέρρεον κατ' ἔτος εἰς τὰ ἐνδιαιτήματα ταῦτα τῆς ἀπραγμοσύνης, καὶ ἐνίοτε τῆς ἀκολασίας, οἱ πλεῖστοι οὐχὶ ὑπὸ ζέοντος θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἢ ἄλλης ἀνάγκης φερόμενοι, ἀλλ' ἐλαυνόμενοι ὑπὸ τῆς εἰς τὴν ἀργίαν καὶ τὴν τρυφὴν ῥοπῆς. *Ἐντεῦθεν ἡ στρατιωτική ὑπηρεσία, ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία ἐστεροῦντο τῶν χρησιμωτέρων καὶ ῥωμαλεωτέρων βραχιόνων, καὶ τοῦτο ἐν καιρῷ ἡ πολιτεία εἶχε χρείαν ὅλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων...Πλὴν τούτου δὲ ἐπειδὴ τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὰ μοναστήρια κτήματα ἔμενον ὡς ἐπί τὸ πολὺ ἀφορολόγητα ὑπὸ τοῦ δημοσίου, τὰ δὲ κτήματα ταῦτα ἦσαν πολλὰ καὶ μεγάλα, ἡ πολιτεία ἐστερεῖτο ἀξιολόγου μέρους τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν χρηματικῶν πόρων.*

Συνεχίζει ο Παπαρρηγόπουλος με τον πολλαπλασιασμό των λειτουργιών των εκκλησιών και των εορτών σε καθημερινή βάση και την σημασία που είχε αυτό κυρίως για τις γυναίκες που δεν μπορούσαν συνήθως να πάνε αλλού ή στον Ιππόδρομο άρα η μόνη τους κοινωνική έξοδος ήταν η εκκλησία.

[...] Ἐκεῖ καὶ μόνον νὰ ἀθροισθῶσιν αἱ γυναῖκες μὴ συνδιαλεγόμεναι μὲν εἰμί πρὸς ἀλλήλας, ἀλλά θεραπεύουσαι ἐν ταὐτῷ ἕνα τῶν κυριωτάτων ἐμφύτων αὐτῶν πόθων τοῦ νὰ ἐπιδειχθῶσιν εἰς το ἕτερον φῦλον.

Για τις εικόνες αναφέρει:

Ἡ θαυματουργὸς δύναμις ἡ ἀποδοθεῖσα εἰς πλεῖστα τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων παράγαγε τὴν δοξασίαν ὅτι ἀρκεῖ νὰ φέρη τις μεθ' ἑαυτοῦ ἤ παρ' ἑαυτῷ ἕν τῶν ἀντικειμένων ἐκείνων ἵνα ἀπαλλαγῇ παντὸς κινδύνου, καὶ τὸ δεινότερον, πάσης ἠθικῆς ὑποχρεώσεως... Τὸ δὲ χείριστον, καὶ οἱ ἱερεῖς μετεχειρίζοντο καὶ ὑπέτρεφον τὰ τοιαῦτα ἀτοπήματα... Τὴν πίστιν λοιπὸν διεδέχθη ἡ δεισιδαιμονία, ἡ δεινοτέρα δεισιδαιμονία• διὰ δὲ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀργίας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας ἐξελύοντο πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο κυρίως εἰς χεῖρας τῶν μοναχῶν, οἵτινες παρεκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων ἀνέτρεφον τὴν νεολαίαν κατὰ τὰς ἡμαρτημένας ἐκείνας δοξασίας. Καὶ, ὡς ἄν μὴ ἤρκουν πάντα ταῦτα τὰ δεινά, ἡ Ἐκκλησία ἀπέκλειε τῆς κοινωνίας τῶν ὀρθοδόξων τοὺς αἱρετικούς, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀστικοὶ νόμοι κατεβίβαζον αὐτοὺς εἰς τάξιν ὑποδεεστέραν τῆς τῶν ὀρθοδόξων τάξεως, ἐξ 'οὗ παρήγοντο νέαι ἀφορμαί ἠθικῶν διαιρέσεων καὶ διενέξεων ὧν τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐλάβομεν ἤδη ἀφορμήν νὰ ἱστορήσωμεν διὰ μακρῶν...

(Παπαρρηγόπουλος 2005, 19-50)

> *Ἡ μεταρρύθμισις...ἐπεχείρησεν ὡς φαίνεται, παρεκτὸς τῆς τῶν εἰκόνων καταλύσεως καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς χρήσεως τῶν ἁγίων λειψάνων, νὰ περιστείλῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναστηρίων, νὰ καθυποβάλλῃ εἰς τὸν κοινὸν φόρον τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ μοναστηριακὰ κτήματα, νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ κλήρου τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, νὰ καταργήσῃ τὴν δουλοπαροικίαν, νὰ περιορίσῃ τὴν δουλείαν, νὰ καθιερώσῃ μέχρι τινὸς τοὐλάχιστον τὴν ἀνεξιθρησκίαν...καὶ ὅτι ἐπεχείρησαν θρησκευτικήν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνάπλασιν, τῆς ὁποίας ὁλοσχερεστέρα καὶ συστηματικωτέρα σπανίως εὕρηται ἐν τῇ ἱστορία.*

Τελειώνει το πρώτο κεφάλαιο ο Παπαρρηγόπουλος, λέγοντας ότι, αντίθετοι στην μεταρρύθμιση ήταν εκτός από τους μοναχούς, ο αμαθής όχλος και κυρίως οι γυναίκες όχι μόνο του όχλου αλλά και των ανωτέρων κοινωνικών τάξεων, εφοβούντο ότι οποιαδήποτε αλλαγή στους τύπους θα βλάψει την πίστη τους.

9. Παυλικιανοί

9.1. Οι παυλικιανοί μια άλλη αίρεση ταλαιπωρήθηκε αφάνταστα και με την σειρά της αμυνόμενη, ταλαιπώρησε το Βυζάντιο, λόγω της εμπλοκής της τον 9ο αι. στο πλέγμα των αραβοβυζαντινών συγκρούσεων. Το 682 ο Αυτοκράτωρας Κων/νος Δ’ έδωσε εντολή να βασανίσουν τον Κων/νο – Σιλουανό ίσως τον πρώτο δάσκαλο της αίρεσης αυτής, μετά από 6 χρόνια επί Ιουστινιανού Β΄ έχουμε τον μαρτυρικό θάνατο του διδασκάλου Συμεών-Τίτου και των οπαδών του σε μια προσπάθεια καταστολής των αιρέσεων. Ο Μιχαήλ Α΄ και ο Λέων Ε΄ κήρυξαν διωγμό κατά της αίρεσης με θανατικές καταδίκες, δημεύσεις περιουσιών, φυλακίσεις και εκτοπίσεις. Έγιναν πολλές εκτελέσεις παυλικιανών στην Νεοκαισάρεια. Αυτό ξεσήκωσε τους ομοϊδεάτες τους στο Κυνοχώριο που δολοφόνησαν αντίστοιχα τον επίσκοπο Νεοκαισαρείας και έτσι κατέφυγαν στον εμίρη της Μελετινής Ομάρ όπου και από θρησκευτική σέχτα μετατρέπονται σε πολιτική και στρατιωτική δύναμη.

9.2. Τον μεγαλύτερο διωγμό εξαπέλυσε η Θεοδώρα αμέσως μετά την αναστύλωση των εικόνων, αναγκάζοντας πολλούς από τους ευρισκομένους ακόμα στο Βυζάντιο παυλικιανούς να καταφύγουν στους Άραβες. Στον διωγμό αυτόν βρήκε μαρτυρικό θάνατο ο πατέρας του Καρβέα που ήταν εκείνη την εποχή αρχηγός τους. Ο Καρβέας πέτυχε την δημιουργία κράτους των παυλικιανών, που εγκατέλειψαν την

Μελιτηνή και ίδρυσαν δικές τους πόλεις με πρωτεύουσα την Τεφρική, όπου μπορούσαν να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα χωρίς να εξαρτώνται από την καλή θέληση των Αράβων. Η συνεχής εισροή εκδιωχθέντων παυλικιανών από το Βυζάντιο έφερε άνθηση στην χώρα τους (κοντά στην Σεβάστεια)(Νυσταζοπούλου 1979, 61-3).

Η εξολόθρευση της αίρεσης και του κράτους τους έγινε επί Βασιλείου Α΄. Περίπου εκατό χιλιάδες παυλικιανοί θανατώθηκαν μετά από βασανιστήρια. Όσοι κατάφεραν να σωθούν πήγαν στους Άραβες και ταλαιπώρησαν το Βυζάντιο με επιδρομές. (Δες και wikipedia – Παυλικιανισμός). Ο τελευταίος αρχηγός τους ο Χρυσόχειρ αποκεφαλίστηκε και η κεφαλή του εστάλη στον Βασίλειο τον Α΄ που του κάρφωσε τελετουργικά τρία βέλη. Μετά από πέντε χρόνια σκληρών αγώνων κατάφερε να καταστρέψει την Τεφρική που ήταν και η πρωτεύουσά τους. Όσοι οπαδοί δεν μετανόησαν πήγαν στους Άραβες – Τούρκους και εξισλαμίστηκαν (Runciman, "The Medieval Manichee", σ. 43). Οι εκτοπισθέντες παυλικιανοί οδηγήθηκαν στην Θράκη και θα δούμε παρακάτω την ιστορία τους.

9.3. Ενδιαφέρον επίσης έχει και το θέμα της σύγκρουσης εκκλησίας και αυτοκράτορα, όταν ο Λέων ο ΣΤ' αποφάσισε να κάνει τέταρτο γάμο, σε αντίθεση με τους εκκλησιαστικούς κανόνες. Ο πατριάρχης Νικόλαος του απαγόρευσε την είσοδο στον ναό και δεν δέχθηκε να κάνει τον γάμο. Ο Λέων τότε στράφηκε στην Ρώμη που δεν είχε τέτοιο πρόβλημα. Έγινε μία μίνι σύνοδος με απεσταλμένους του πάπα και των άλλων πατριαρχείων που ενέκρινε τον 4ο γάμο (κατ' οικονομίαν). Ο Νικόλαος παραιτήθηκε και εξορίστηκε. Τον διαδέχθηκε ο Ευθύμιος. Ο κλήρος του Βυζαντίου διαιρέθηκε σε οπαδούς του Νικολάου και του Ευθυμίου. Τελικά οι οπαδοί του Νικολάου διώχθηκαν και εξορίστηκαν (σε αυτούς ήταν και ο επίσκοπος Καισάρειας Αρέθας). Αργότερα ο Νικόλαος επέστρεψε και αποκαταστάθηκε ωστόσο η κρίση συνεχίστηκε με αποπομπή τώρα των υποστηρικτών του Ευθυμίου. Τελικά έγινε νέα σύνοδος για να ηρεμήσουν τα πνεύματα, που αποφάσισε ότι ο 4ος γάμος είναι απόβλητος χωρίς όμως καμιά αναφορά στον Λέοντα (Νυσταζοπούλου 1979, 89) (και η πίτα ολόκληρη και ο σκύλος χορτάτος).

10. Επέκταση εκτός του Βυζαντίου

10.1. Από τον 9ο αι. αρχίζει σταδιακά ο προσηλυτισμός στον Χριστιανισμό των ομόρων κρατών, πιστεύοντας έτσι ότι θα τιθασεύσουν τις επιδρομές τους, αλλά και ότι θα μεγαλώσει το κύρος του πατριάρχη έναντι του πάπα. Οι πρώτοι λαοί ήταν οι Σέρβοι και ακολούθησαν οι Βούλγαροι. Τον εκχριστιανισμό των Βουλγάρων αποφάσισε ο Βόγορις για πολιτικούς λόγους. Ο ίδιος βαπτίστηκε (864)

ως Μιχαήλ και απαίτησε από τους υπηκόους του το ίδιο. Αυτό έφερε την αντίδραση ισχυρών Βουλγάρων βογιάρων που ήταν προσκολλημένοι στις παραδόσεις του λαού τους, με αποτέλεσμα να γίνει σύγκρουση και 52 βογιάροι να αποκεφαλιστούν (Νυσταζοπούλου 1979, 96).

10.2. Ο Βόγορις ήθελε τα οφέλη όχι όμως και τον βυζαντινό έλεγχο, έτσι για την οργάνωση της εκκλησίας του, που την ήθελε ανεξάρτητη, απευθύνθηκε στον πάπα που φυσικά καιροφυλακτούσε. Αυτό έφερε νέα κρίση στις σχέσεις Ανατολής Δύσης (το καλούμενο και βουλγαρικό ζήτημα) και την έντονη αντίδραση του Φωτίου που θα επιτάχυνε το σχίσμα. Τελικά ο Φώτιος καθαιρέθηκε αλλά και ο Βόγορις επανήλθε στο Βυζάντιο και έτσι τελικά επιβλήθηκε στους Βούλγαρους η σλαβική γλώσσα και το κυριλλικό αλφάβητο (να σημειωθεί ότι ήδη οι Βούλγαροι γλωσσικά, είχαν σε μεγάλο βαθμό εξελληνιστεί). Στον χριστιανικό προσηλυτισμό εμπλέκονται επίσης για πολιτικούς λόγους οι Ούγγροι και οι Ρως (Ρώσοι).

10.3. Ένα ενδιαφέρον συμβάν που μας δείχνει την νοοτροπία που επικρατούσε στο Βυζάντιο είναι η αποπομπή του πατριάρχη Βασιλείου το 973. Κατηγορήθηκε από τον φθόνο άλλων επισκόπων, ότι σχεδίαζε ανατρεπτικά, ότι δεν διοικεί ορθώς την Εκκλησία και ότι δεν πρεσβεύει τα ίδια με τους θείους κανόνες. Όπως λέει ο Λέων Διάκονος, ήταν αυστηρών αρχών και τρόπων κληρικός που το μόνο του ελάττωμα ήταν ότι θεωρούσε απαραίτητο να μαθαίνει τα πάντα για τις ασχολίες και τις ιδιοτροπίες των ανθρώπων, επιδεικνύοντας ως προς αυτό μια περιέργεια και μια αδιακρισία πέραν του δέοντος. Καθαιρέθηκε και φυλακίστηκε σε μοναστήρι (Λέων Διάκονος 101).

10.4. Ο Νικηφόρος Φωκάς (963-969), έβλεπε τον πόλεμο κατά του Ισλάμ ως ένα μέσο για εξυπηρέτηση της θρησκείας, έτσι ζήτησε από τις εκκλησιαστικές αρχές να ανακηρύξουν άγιους όσους βυζαντινούς στρατιώτες σκοτώνονταν πολεμώντας κατά των απίστων (Οικονομίδης 1979, 102). Πριν γίνει αυτοκράτορας, ως στρατηγός κατέλαβε, ηγούμενος μιας τεράστιας στρατιάς, την Κρήτη από τους Μωαμεθανούς (961 κ.ε.). Αφού κατέστρεψε τον Χάνδακα (Ηράκλειο), και πήρε ως δούλους τους ρωμαλεότερους κατοίκους (Λέων Διάκονος, 16), φρόντισε να εποικίσει το νησί με χριστιανούς Βυζαντινούς αλλά και να εκχριστιανίσει τους Μωαμεθανούς που γλύτωσαν την σφαγή. Εστάλθηκαν για τον λόγο αυτό στο νησί της Κρήτης “διάσημοι” ασκητές προσηλυτιστές όπως ο “όσιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης”, και ο “όσιος Νίκων ο Μετανοείτε” που εργάστηκαν με ζήλο για αυτό (Οικονομίδης 1979, 109). Ο ίδιος αυτοκράτορας είχε δημιουργήσει αρκετές αντιπάθειες στον λαό αλλά και στον κλήρο γιατί είχε πάψει πολλές επιχορηγήσεις

σε εκκλησίες, είχε διώξει επισκόπους που δεν συνυπέγραψαν έναν νόμο του να επεμβαίνει στις εκλογές των επισκόπων και είχε δημεύσει μέρος των επισκοπικών περιουσιών (ο.π. 103). Έτσι έγινε συνωμοσία που εξυφάνθηκε από την αυτοκράτειρα Θεοφανώ που, όπως μας λέει ο Λέων Διάκονος, ήταν εν γνώσει εκκλησιαστικών (Λέων Διάκονος 52).

10.5. Ο νέος σφετεριστής αυτοκράτορας (Τσιμισκής) δολοφόνος του Νικηφόρου όταν θέλησε να μπει στον ναό, ο πατριάρχης του απαγόρευσε την είσοδο και του έθεσε συγκεκριμένους όρους: Την εξορία της ερωμένης του Θεοφανώς, την κατάργηση των νόμων που έθιγαν την εκκλησιαστική περιουσία και αυτονομία, να διατάξει στην χερσόνησο του Αίμου τη βίαιη μετοικεσία των Παυλικιανών που επιζούσαν ακόμα στην Μ. Ασία, και τέλος να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της εκκλησιαστικής αρχής απέναντι στον αυτοκράτορα. Αφού ο Τσιμισκής δέχθηκε τους όρους, ο πατριάρχης "κατάπιε" την δολοφονία και τον έστεψε αυτοκράτορα (Οικονομίδης 1979, 103).

10.6. Βρισκόμαστε πλέον στην εποχή που η Εκκλησία αποκτά όλο και περισσότερη δύναμη, εξουσία αλλά και περιουσία, ιδρύονται όλες οι μεγάλες σύγχρονες μονές και ταυτόχρονα εμφανίζονται οι "Δυνατοί", δηλαδή ισχυρές οικογένειες της επαρχίας με μεγάλες επίσης εκτάσεις, περιουσίες και ιδιωτικούς στρατούς που διεκδικούν και ενίοτε καταλαμβάνουν την εξουσία. Φωκάδες, Σκληροί, Κομνηνοί, Παλαιολόγοι, Άρδες, Δούκες είναι οι μεγάλες αυτές οικογένειες που άλλοτε καθοδηγούν το κράτος και άλλοτε το ταλαιπωρούν.

10.7. Άλλο ένα χαρακτηριστικό της εποχής είναι η διάσταση μεταξύ Κων/πολης και Επαρχίας που αναλύεται εύστοχα από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» (Οικονομίδης 1979, 130), που σε συνδυασμό με την ύπαρξη των "Δυνατών" δημιουργούσε ευκολότερα επαναστάσεις. Η δύναμη της Εκκλησίας μεγαλώνει και η παρέμβασή της στα πολιτικά γίνεται περισσότερο ανοιχτή (ο.π.). Τέλος σαν συνέπεια ίσως αυτών αλλά σίγουρα και των στρατιωτικών επιτυχιών όπως ξέρουμε του Βασιλείου Β΄ στον στρατιωτικό τομέα, το Βυζάντιο αποστρατικοποιείται, καταργείται τον 11ο αι. ο θεσμός των αγροτών–στρατιωτών (που όπως θα δούμε αργότερα μετατρέπονται σε κολίγους) και αντικαθίστανται από τους δαπανηρούς μισθοφόρους (ο.π., 131).

11. Το θέμα της Βουλγαρίας

11.1. Η ιδεολογία «ένας θεός στον ουρανό, ένας αυτοκράτορας στην Γη», που πλάσαραν σε αγαστή συμφωνία Βυζάντιο και Εκκλησία, είχε πολλές ενδιαφέρουσες

παρενέργειες. Το Βυζάντιο ως συνεχιστής της Ρώμης ήταν πολυεθνικό και ενσωματώνει τις ρύσεις του Παύλου *"ουκ έστι Ρωμαίος ουδέ Έλλην"*. Δεν το ενδιαφέρει λοιπόν ούτε η εθνικότητα ούτε η γεωγραφία (για την θρησκεία δεν το συζητάμε), όλοι στην Γη είναι υπό τον έναν αυτοκράτορα που όρισε ο θεός να την διοικεί. Όλοι οι υπόλοιποι ηγεμόνες ήταν κάτω από αυτόν σε μια σχέση οικογένειας με αδέρφια ξαδέρφια και μακρινούς συγγενείς, στην οποία ηγείται ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου. Σε όλες τις επιστολές από και προς τους άλλους ηγεμόνες φαίνεται ξεκάθαρα αυτή η θέση. Σε αυτό το πρίσμα θα δούμε τι έπαθαν οι Βούλγαροι.

11.2. Είδαμε ότι τον 9ο αι. οι Βούλγαροι εκχριστιανίστηκαν αποβλέποντες σε πολιτικά οφέλη και μάλιστα φρόντισαν να έχουν και ανεξάρτητη εκκλησία με δικό τους πατριαρχείο. Από την δική τους μεριά οι Βυζαντινοί ήθελαν το βουλγάρικο κράτος σαν ανάχωμα των εισβολών των Ούγγρων και των Πατζινάκων και για αυτό και τους χρηματοδοτούσαν. Οι Ούγγροι όμως τον 10ο αι. αρχίζουν να εκχριστιανίζονται, χωρίς φυσικά να σταματούν τις εισβολές τους, από την άλλη οι ίδιοι οι Βούλγαροι δεν "τιμούσαν" τον ρόλο που το Βυζάντιο είχε καθορίσει για αυτούς, χωρίς να τους ρωτήσει φυσικά, και έτσι επί Νικηφόρου Φωκά όταν ήρθε η αντιπροσωπεία τους για τον καθιερωμένο φόρο, αυτός τους έδιωξε με ύβρεις. Δεν τόλμησε εκστρατεία λόγω άλλων υποχρεώσεων, έστειλε όμως πεσκέσι στους ("ειδωλολάτρες" τότε) Ρως για να εισβάλλουν αυτοί στην χριστιανική Βουλγαρία και να τους τιμωρήσουν κάτι φυσικά που έγινε το 969, μόνο που οι Ρως όταν πήγαν στην Βουλγαρία τους άρεσε και έμειναν. Αυτό έφερε την "μῆνιν" του Βυζαντίου και την εισβολή του Τσιμισκή πλέον, που αφού νίκησε και κατεδίωξε τους Ρως, δείχνοντας στους Βούλγαρους (έξυπνα φυσικά για να τον βοηθήσουν) ότι τους απελευθέρωνε από τον ειδωλολάτρη εισβολέα, τελικά κατάργησε το βουλγαρικό κράτος, αφήρεσε τα σύμβολα της βασιλείας από τον Βόγορι τον Β΄ και τον έχρισε μάγιστρο ενώ τον κράτησε με το ζόρι στην Πόλη. Τα εδάφη προσαρτήθηκαν και οργανώθηκαν σαν θέματα· το πατριαρχείο τους καταργήθηκε.

11.3. Στα εδάφη της Δυτικής Βουλγαρίας που δεν ήταν προσαρτημένα στο Βυζάντιο, εξυφάνθηκε σταδιακά η επανάσταση των Κομητοπούλων στην προσπάθεια ανεξαρτησίας, με εισβολές στην αυτοκρατορία. Οι Βυζαντινοί μάλλον σκηνοθετούν μίαν απόδραση του κόμητος Βόγορι Β' στην Βουλγαρία, που φορώντας βυζαντινά ρούχα εκ λάθους σκοτώνεται από τους Βούλγαρους, αλλά μάλλον δεν καταφέρνουν έτσι να διαιρέσουν τους επαναστάτες. Η δράση αυτή και για τους λόγους αυτούς, αναφέρθηκε εν τάχει για να δείξει ότι δεν εθεωρείτο από

τους Βυζαντινούς ως ξένο κράτος ή εισβολή αλλά ως ανταρσία (Οικονομίδης 1979, 118-120).

11.4. Την συνέχιση της "ανταρσίας" μετά τον θάνατο των Κομητοπούλων ανέλαβε ο Σαμουήλ, και την αντιμετώπισή της ο Βασίλειος ο Β' ο καλούμενος Βουλγαροκτόνος. Είναι ίσως γνωστές οι φονικές μάχες που έγιναν καθώς και η δεκαετής καταστροφή της βουλγαρικής υπαίθρου για να καμφθεί η δράση του Σαμουήλ. Τελικά ο επίλογος ως γνωστόν γράφτηκε στα στενά του Κλειδίου, όπου οι Βούλγαροι με στρατήγημα των στρατηγών του Βασιλείου, κυκλώνονται και συλλαμβάνονται ίσως και δεκαπέντε χιλιάδες, που τυφλώνονται όλοι με εξαίρεση τους λίγους αυτούς που θα τους οδηγήσουν στην πατρίδα τους, οι οποίοι που τυφλώνονται μόνο στο ένα μάτι (Οικονομίδης 1979, 122). Με την θεώρηση της πράξης αυτής σαν συνετισμό σε ταραξίες και απολωλότα πρόβατα, αφού οι νόμοι του κράτους έτσι ορίζουν για τους στασιαστές, οι σύγχρονοι χριστιανοί απολογητές έχουν το κεφάλι τους ήσυχο για τον χριστιανικό τρόπο που τα έβγαζαν πέρα οι ομόδοξοι τους (και με ομόδοξους τους) της τότε εποχής, πάντα φυσικά με "αγάπη" .

11.5. Άλλο ένα συμβάν της εποχής δείχνει τους διάφορους τρόπους που επεκτάθηκε ο Χριστιανισμός. Μια εφαρμογή της συνθήκης των Ρως το 971 με τον Ι. Τσιμισκή προέβλεπε να δώσουν την αδερφή του Βασιλείου την Άννα την Πορφυρογέννητη ως σύζυγο του Ρώσου ηγεμόνα Βλαδίμηρου. Οι Ρώσοι για πολιτικούς λόγους ήθελαν να επιταχύνουν την διαδικασία αλλά οι Βυζαντινοί κωλυσιεργούσαν· όταν όμως τα ρωσικά στρατεύματα κατέλαβαν την Χερσώνα το 989, αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και να γίνει ο γάμος, βάζοντας σαν επιπλέον όρο να εκχριστιανιστεί ο Βλαδίμηρος και οι υπήκοοί του. Αυτό έγινε με την ομαδική βάπτιση των Ρως στα νερά του Δνειπέρου (Οικονομίδης 1979, 125). Έτσι η σφαίρας επιρροής του κράτους μεγάλωσε αλλά η Εκκλησία γιγαντώθηκε και οι απολογητές θα προσθέσουν ο "χριστιανισμός θριάμβευσε γιατί...οι ειδωλολάτρες κατάλαβαν την πλάνη τους".

12. Συνέχεια της εποχής των Μακεδόνων και των Κομνηνών

12.1. Η πενταετής πολιτική του Κων/νου Η΄ δημιουργούσε αντιδράσεις κυρίως στο θέμα της φορολογίας· για να τις αντιμετωπίσει πριν εκδηλωθούν, εξέδωσε νεαρά προσυπογεγραμμένη από τον πατριάρχη και όλους τους συνοδικούς επισκόπους, ότι αναθεματίζεται εκ των προτέρων, οποιοσδήποτε στασίαζε ή επαναστατούσε στο μέλλον εναντίον του. Επειδή τα πνευματικά μέτρα δεν είναι αρκετά, φρόντισε και να καρατομήσει όλους τους εκπροσώπους των

αριστοκρατικών οικογενειών (Οικονομίδης 1979, 132).

12.2. Ο Ρωμανός ο Γ΄ που διαδέχθηκε την βασιλεία, κατάργησε το "αλληλέγγυον" τον βαρύ φόρο κατά των Δυνατών και της Εκκλησίας, όρισε χρηματοδότηση για την Αγία Σοφία και εν γένει προσεταιρίστηκε την Εκκλησία δίνοντας της πολλά προνόμια. Το 1034 γέρων πλέον δολοφονήθηκε από την σύζυγό του Ζωή και τον εραστή της Μιχαήλ Δ΄. Η Ζωή το ίδιο βράδυ κατάφερε να παντρευτεί τον δολοφόνο εραστή της, υπερνικώντας τις όποιες αντιρρήσεις του πατριάρχη με σημαντικές δωρεές χρηματικών ποσών στον ίδιο και τους κληρικούς του (Οικονομίδης 1979, 133). Ο Μιχαήλ Δ΄ ήταν επιληπτικός και έπαθε και υδρωπικία. Πιστεύοντας ότι μόνο ο Θεός μπορεί να τον θεραπεύσει, έλαβε μια σειρά μέτρων που ευνοούσαν την Εκκλησία, έφτιαξε το δημόσιο "πτωχοτροφείον" και μοίρασε πολλά χρήματα στους ιερείς και μοναχούς των επαρχιών. Η δημοσιονομική του όμως πολιτική ήταν σκληρή και έβαλε ακόμα βαρύτερους φόρους που οδήγησαν σε νέα επανάσταση των Βουλγάρων, που μέχρι τότε έδιναν φόρο σε είδος και όχι σε νόμισμα (ο.π. 134).

12.3. Μετά τον θάνατο του Κων/νου Θ' έμεινε αυτοκράτειρα η Θεοδώρα σαν απόδειξη της δυναστικής λογικής (που είχε περάσει και στον λαό) που είχε πάρει από τους "Μακεδόνες" βασιλείς η αλλαγή εξουσίας· ο πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουλάριος δυσανασχετούσε "επειδή αυτοκράτωρ ήταν γυναίκα" αλλά κανείς δεν τολμούσε να προχωρήσει περισσότερο (ο.π. 140).

12.4. Ο Μιχαήλ ο ΣΤ' ο τελευταίος Μακεδόνας, ενώ είχε να αντιμετωπίσει την στάση των Κομνηνών και των αριστοκρατών στρατιωτικών που μέχρι στιγμής αισθανόντουσαν παραγκωνισμένοι, είχε και την απέχθεια του πατριάρχη Μηχαήλ Κηρουλάριου. Ενώ ήταν σε διαπραγματεύσεις με τους στασιαστές, εκδηλώνονται ταραχές στην Πόλη με πρωτεργάτες μερικούς συγκλητικούς αλλά και την κρυφή αρχικά, ανοιχτή κατόπιν, συνεργασία του πατριάρχη. Αφού κατάφερε ξεσηκώνοντας τον κόσμο να κάνει λεηλασίες, ο Κηρουλάριος έκανε τον διαιτητή ανάμεσα στους αντιμαχόμενος αλλά στο τέλος έριξε το βάρος υπέρ του Κομνηνού (ο.π. 141).

12.5. Ο νέος αυτοκράτωρ Ισαάκιος Α΄ Κομηνός, μόλις ανέλαβε την εξουσία έσπευσε να ευεργετήσει αυτούς που τον βοήθησαν και πρώτο τον πατριάρχη δίνοντάς του για πρώτη φορά το προνόμιο να διορίζει αυτός τους κληρικούς που υπηρετούσαν στην Αγία Σοφία (ο.π. 142) (και ξέρουμε πλέον για τι αριθμό κληρικών μιλάμε). Μόνο που ως στρατιωτικός έπρεπε να αναδιοργανώσει τον

στρατό και αυτό απαιτούσε χρήματα· αφού φορολόγησε άγρια τους υπηκόους έβαλε χέρι σε μοναστηριακά και εκκλησιαστικά κτήματα, αυτό έφερε την αντίδραση του πατριάρχη και της Εκκλησίας. Ο Κηρουλάριος που ήταν ιδιαίτερα φιλόδοξος, έχοντας τον λαό με το μέρος του προκαλούσε τον Ισαάκιο και του υπενθύμιζε συνέχεια ότι η εξουσία του δεν ήταν κατώτερη του βασιλιά. Για να το τονίσει φόρεσε ο ίδιος πορφυρά πέδιλα (κάτι που μόνο ο αυτοκράτορας εδικαιούτο), αλλά και τόνιζε συνέχεια ότι ως πνευματικός ηγέτης έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει στην πολιτική ζωή. Ο Ισαάκιος στην πρώτη ευκαιρία που ο πατριάρχης βγήκε από την Πόλη τον συνέλαβε και τον εξόρισε. Ο φανατισμένος όχλος όμως είχε άλλη άποψη και ενώ υπήρχαν δυσκολίες για να καθαιρέσουν τον πατριάρχη χωρίς την θέλησή του αυτός πέθανε, απαλλάσσοντας τους από τον κόπο. Η δυσαρέσκεια πάντως κατά του Ισαακίου συνεχίστηκε γιατί ο πατριάρχης αγιοποιήθηκε στα μάτια του κόσμου. Μετά από έναν χρόνο ο Ισαάκιος έξυπνα παραιτήθηκε και έγινε μοναχός στην μονή Στουδίου. Ο διάδοχός του Κων/νος Ι΄ διδάχθηκε από τα λάθη του προκατόχου του, παραμέλησε τον στρατό που ήταν πολυέξοδος και άφησε την κεντρική διοίκηση στην Εκκλησία, στην οποία πολλαπλασίασε τις αυτοκρατορικές δωρεές και παροχές. Είναι αυτός ο αυτοκράτορας που για πρώτη φορά ενοικίαζε την είσπραξη φόρων της επαρχίας σε ιδιώτες (κάτι που είδαμε και επί τουρκοκρατίας) για να μαζεύει γρήγορα φόρους (Οικονομίδης 1979, 142-3).

12.6. Η θεωρία για τις σχέσεις κράτους Εκκλησίας διατυπώθηκε τον 9ο αι. από τον Φώτιο: Υπάρχουν δύο κεφαλές, ο αυτοκράτορας και ο πατριάρχης, ο πρώτος φροντίζει για την υλική ευημερία των υπηκόων ο άλλος την πνευματική. Ο πατριάρχης ερμηνεύει το δόγμα, το οποίο καθορίζεται από τις οικουμενικές συνόδους· ο αυτοκράτωρ προσπαθεί να το κάνει σεβαστό και να το επιβάλει (Οικονομίδης 1979, 171).

12.7. Να σημειωθεί εδώ ότι το 1054 έγινε το σχίσμα των εκκλησιών Ανατολής Δύσης. Το σχίσμα προήλθε από πολλούς λόγους, ο σπουδαιότερος ήταν το πρωτείο του πάπα (ο.π. 149) που θεμελιώθηκε όταν η Ρώμη ήταν η πρωτεύουσα του κράτους (και κάποια υποτιθέμενη διαθήκη του Πέτρου), αλλά λόγω της στροφής των αυτοκρατόρων στην Ανατολή και την αναγκαστική τους γειτνίαση με το πατριαρχείο Κων/πολης, αυτό είχε εξασθενίσει. Επί της ουσίας οι λόγοι ήταν πολιτικοί αλλά μέσω της θρησκείας υποδαυλιζόταν ο κόσμος από τους μοναχούς για την πλήρη διάσταση.

12.8. Το 1071 επίσης γίνεται η ιστορική μάχη του Μαντζικέρτ, όπου ο Ρωμανός

Διογένης κατατροπώνεται και συλλαμβάνεται από τους Τούρκους. Υπάρχουν κάποιες πληροφορίες για προδοσία (του Ανδρόνικου Δούκα), η ουσία είναι οι συνεχείς πολιτικές διχόνοιες και η κακή κατάσταση του στρατού, σε συνδυασμό με την κατασπατάληση του δημοσίου χρήματος σε δωρεές, σε ξένους και στην Εκκλησία. Μετά από αυτό η Ανατολή είναι οριστικά χαμένη.

"Ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη (στο χάσιμο της Μ. Ασίας), είναι η δυσαρέσκεια των συνοριακών πληθυσμών, οι οποίοι υπέφεραν από την βαριά φορολογία και περιφρονήθηκαν ή καταπιέσθηκαν από την κυβέρνηση της Κων/πόλεως. Οι Αρμένιοι (για παράδειγμα) που τόσο είχαν συμβάλει στις κατακτήσεις του 10ου αι. θεωρήθηκαν από τον 11ο αι. αιρετικοί και κατέληξαν (προφανώς μετά από την θεώρηση αυτή) να γίνουν "ληστές" που στρέφονταν κατά του κράτους. Στον αγώνα αυτό, που αναμφίβολα είχε τα σπέρματα μιας εθνικής διεκδικήσεως, το Βυζάντιο αντέταξε την συγκεντρωτική αυτοκρατορική ιδεολογία και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του κέντρου, το οποίο αναπτυσσόταν ανθούσε και περιφρονούσε τους μακρινούς και απολίτιστους υπηκόους της αυτοκρατορίας. Η δυσαρέσκεια με το κέντρο δεν περιοριζόταν μόνο στα σύνορα. Οι αγροτικοί πληθυσμοί του εσωτερικού, αντιμετώπιζαν με απέχθεια κάθε εκπρόσωπο της κεντρικής εξουσίας, που ερχόταν να επιβάλει όλο και βαρύτερους φόρους. Έτσι όταν η διαίρεση επικράτησε ανάμεσα στους φορείς της κεντρικής εξουσίας και ξέσπασε η γενικότερη οικονομική κρίση, δεν έμενε πια κανείς που να έχει διάθεση να υπερασπιστεί τη βυζαντινή Μικρά Ασία" (Οικονομίδης 1980, 12).

Η Αρβελέρ αντίστοιχα λέει ότι ολόκληροι πληθυσμοί στην Μ. Ασία θαμπωμένοι από την ανεκτικότητα και την κατανόηση που είχαν δείξει οι Τούρκοι απέναντι στους χριστιανούς (εννοεί μονοφυσίτες, σε αντίθεση με το κυνηγητό τους από το Βυζάντιο), εγκατέλειπαν μαζικά τις βυζαντινές πόλεις για να εγκατασταθούν σε περιοχές που τους διέθετε ο σουλτάνος (Αρβελέρ 2003, 112) (δες και ο.π., 29, 67, 81, 104, 108, 115).

12.9. Εκείνη την εποχή ο περιηγητής Βενιαμίν εκ Τουδέλας (1159) δίνει πληροφορίες για τα θεατροκυνήγια, δηλαδή, αγώνες μεταξύ θηρίων που τα έριχναν στον Ιππόδρομοο ο ένας εναντίον του άλλου. Ο Ιουστινιανός είχε δωρίσει 20 λιοντάρια και 30 λεοπαρδάλεις για να κατασπαραχθούν, (Η Θεοδώρα είναι γνωστό ότι ήταν η κόρη του αρκουδιάρη του Ιπποδρόμου) -τα θεατροκυνήγια συνεχίστηκαν και μετά την Άλωση (Σιμόπουλος τ.Α' 226). Ο ίδιος περιηγητής αναφέρει την ζωή των Εβραίων της Πόλης. Δεν επιτρέπεται σε κανέναν Εβραίο να

μετακινείται έφιππος, εξαιρείται ο Σολομών από την Αίγυπτο, ο γιατρός του βασιλιά... οι Ρωμιοί τους μισούν, χωρίς να ξεχωρίζουν τους καλούς από τους κακούς, κυρίως οι ταμπακάδες που ρίχνουν μπροστά στις πόρτες των Εβραίων τα βρωμόνερα των βυρσοδεψείων και ξεσηκώνουν τον λαό εναντίον τους. Κι ο κόσμος τους κυνηγάει στους δρόμους και τους κακομεταχειρίζεται κάνοντας την σκλαβιά τους ακόμα πιο δυσβάστακτη. (ο.π. 228). Πέρα από αυτό και την ανατριχιαστική δράση του Νίκωνος του Μετανοείτε, ο Βενιαμίν δεν βλέπει ιδιαίτερο αντισημιτισμό στην υπόλοιπη χώρα (ο.π. 220).

12.10. Στην "Αλεξιάδα" της, η Αννα Κομνηνή αναφέρει ότι ο πατέρας της Αλέξιος Α΄ (την εποχή του οποίου έγινε και η καταδίκη του Ιταλού, επειδή αγαπούσε τον Πλάτωνα) κάλεσε τον αιρετικό Νείλο μάλλον μαθητή του Ιταλού, τον μάλωσε για τις θρησκειολογικές του απόψεις και του ζήτησε να τις απαρνηθεί: *«Εκείνος όμως έμενε προσηλωμένος στη δική του κακοδοξία και ήταν πανέτοιμος να υποστεί κάθε είδους βασανιστήριο, και στρέβλες και δεσμά και ακρωτηριασμό, προκειμένου να εγκαταλείψει τη διδασκαλία πώς το ανθρώπινο "εθεώθει φύσει"»*, φυσικά αναθεματίστηκε *"στον αιώνα τον άπαντα"* μαζί με τον Βλαχερνίτη και τους "ενθουσιαστές", αλλά δεν μάθαμε περαιτέρω την τύχη του (Αλεξιάς 10.1.1).

12.11. Όταν υπήρξε μεγάλη ανάγκη χρημάτων από τον Αλέξιο και αποφάσισε να εκποιήσει αχρηστευμένα ιερά σκεύη των μεγάλων ναών, υπήρξε αντίδραση από τον αρχιερέα της Χαλκιδόνας, που έλεγε ότι οι εικόνες δεν προσκυνούνται μόνο για τον εικονιζόμενο πρόσωπο αλλά ακόμα και αν αυτό σβηστεί είναι ιερές (ο .π. 5.2) (σήμερα ίσως μας πουν ότι αυτό δεν είναι ειδωλολατρία). Για το θέμα αυτό όταν γύρισε από τις εκστρατείες ο Αλέξιος νικητής τα επέστρεψε σε χρυσό πολλαπλάσια (γιατί το θέμα φυσικά επανήλθε από την Εκκλησία), καθώς και όρισε ετήσια ποσότητα χρυσού για την Εκκλησία (ο.π. 6.3).

12.12. Επιστρέφοντας ο Αλέξιος από νικηφόρες μάχες σταμάτησε σε μια περιοχή που κυριαρχούσαν οι Παυλικιανοί (οι ήδη εκτοπισμένοι από την Μ. Ασία) και αφού δήθεν τους κάλεσε να μιλήσουν, συνέλαβε με υποκρισία και δόλο τους αρχηγούς τους, τους φυλάκισε και δήμευσε την περιουσία τους. Όσοι μετανόησαν βαπτίστηκαν και τους δέχτηκε στον στρατό, τους άλλους τους έστειλε φυλακισμένους σε μακρινά νησιά (ο.π. 6.2). Παρακάτω (14.8) αναφέρει η Άννα ότι οι οπαδοί αυτοί των ιδεών του Μάνεντος (τους συγχέει με τους Μανιχαίους) ήταν τόσο "φανατικοί" ώστε ήταν έτοιμοι ακόμα και να χύσουν το αίμα τους για τις ιδέες τους και για αυτό τους εξανδραπόδισε ο Τσιμισκής και τους μετέφερε από την Μικρά Ασία στην Θράκη για να φύγουν από τις οχυρές πόλεις και να γίνουν

ανάχωμα (κοντά στην Φιλιππούπολη) κατά των Σκυθών. Ο Αλέξιος περνώντας ξανά αργότερα από τα μέρη τους, άρχισε ιεραποστολικό έργο μαζί με την Εκκλησία για να τους μεταπείσει. Η μέθοδος τώρα άλλαξε: Στους αρχηγούς τους δίνει δώρα και τους κάνει αξιωματούχους του στρατού, και στους υπόλοιπους μεταμελημένους, μοιράζει κτήματα και αμπέλια (ο.π. 14.9). (Βλέπουμε την ποικιλία των μεθόδων για να αλλάξει η άλλη άποψη).

12.13. Για την δίωξη του Ιταλού είπαμε ήδη ότι αγαπούσε τον Πλάτωνα υπέρ το δέον και δεν έκλεινε εύκολα το στόμα του. Αυτό ήταν ανεπίτρεπτο. Κατηγορήθηκε ως ταραχοποιός και παραπέμφθηκε στην Εκκλησία. Τον ανέλαβε ο πατριάρχης Ευστράτιος Γαρίδας για να τον συνετίσει αλλά παραδόξως ο Ιταλός τον έπεισε. Τότε το ειδοποιημένο πλήθος κινήθηκε να λιντσάρει τον Γαρίδα που πρόλαβε και κρύφθηκε. Τα λεγόμενα από τον Ιταλό συνοψίστηκαν σε 11 αποφθέγματα και εστάλησαν στον Αλέξιο που ζήτησε από τον Ιταλό να τα απαρνηθεί και αναθεματίσει δημοσίως κάτι που αρνήθηκε, έτσι αναθεματίστηκε και ο ίδιος. Η Αλεξία λέει ότι αργότερα μεταμελήθηκε και αποκήρυξε τις πεποιθήσεις του (ο.π. 5.9.5). Δεν μας λέει φυσικά ότι αυτό αν έγινε, το αποφάσισε φυλακισμένος.

12.14. Στο ίδιο βιβλίο έχουμε και την αίρεση των Βογομίλων. Ο Βογόμιλος κατά την Άννα είναι πάντα σκυθρωπός, κουκουλωμένος ως τα αυτιά, βαδίζει σκυφτός και μουρμουρίζει μεσ’ στο στόμα του. Μέσα του είναι αιμοβόρος σαν λύκος (15.8). Συνέλαβαν πολλούς και κάποιος Διβλάτιος που αρνιόταν να μιλήσει υποβλήθηκε σε βασανιστήρια. Από τις ανακρίσεις και τα βασανιστήρια φυσικά έμαθαν ότι δάσκαλος της αίρεσης ήταν κάποιος μοναχός Βασίλειος. Ο Αλέξιος τον καλεί και τον ακούει δήθεν για να γνωρίσει τις απόψεις του, ενώ ένας γραμματικός κρυμμένος καταγράφει το δόγμα του αιρετικού. Κάποια στιγμή τραβιέται ένα παραπέτασμα και ο Βασίλειος βρίσκεται αντιμέτωπος με όλη την ιεραρχία της Εκκλησίας και Συγκλητικούς, που έβγαλαν αμέσως την ετυμηγορία: Ένοχος. Η συνέχεια περιλαμβάνει την σύλληψη των οπαδών του μέσα στους οποίους υπήρχαν και πολλοί που είχαν κατηγορηθεί με διαβολή –προφανώς όποιος κυκλοφορούσε στον δρόμο σκυφτός και με κουκούλα ήταν ύποπτος. Ο Αλέξιος αφού με ένα τέχνασμα τους ξεχώρισε, φυλάκισε όλους τους αιρετικούς, τους έκαναν υποχρεωτικό κήρυγμα κάθε μέρα μέχρι να αλλαξοπιστήσουν και όσοι επέμειναν στις ιδέες τους πέθαναν στην φυλακή (15.9).

12.15. Για τον Βασίλειο Βογόμιλο τα πράγματα ήταν χειρότερα: Με την σύμφωνη γνώμη της Ιεράς Συνόδου, του πατριάρχη και του αυτοκράτορα που κλήθηκαν να αποφασίσουν, τελείως από “αγάπη”, τον έκριναν άξιο της πυράς και τον έκαψαν

(15.10.1). Ο συγκεντρωμένος χριστιανικός λαός απαιτούσε να καούν και οι υπόλοιποι αλλά ο Αλέξιος δεν ενέδωσε και τους άφησε στην φυλακή. Το κείμενο με το δόγμα της αίρεσης που κατεγράφει από τον Κων/νο Χρυσομάλλη, καθώς και η ορθόδοξη αναίρεσή της ονομάστηκε “δογματική πανοπλία” αλλά επειδή ήταν αγαπητό ανάγνωσμα αργότερα στα μοναστήρια, το 1140 η σύνοδος Κων/πόλεως αποφάσισε να καούν όλα τα αντίτυπα για να μην μείνει ίχνος της αίρεσης αυτής[12] (μια νοοτροπία της Εκκλησίας που ήδη έγινε συνήθεια[13]).

12.16. Εδώ θα πρέπει να αναφερθούμε στο πατριαρχικό δικαστήριο. Η Νεαρά 27 του Αλεξίου, είχε υπαγάγει τις διαφορές του οικογενειακού και συχνά κληρονομικού δικαίου στη δικαιοδοσία των εκκλησιαστικών δικαστηρίων και φυσικά τελικά στο πατριαρχικό δικαστήριο ως ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο. Η έλλειψη όμως ενός ανώτατου κοσμικού δικαστηρίου μέχρι το 1329 (των καθολικών κριτών που ο ένας από τους τέσσερις οπωσδήποτε ήταν κληρικός), έφερε πολλές υποθέσεις άσχετες ενώπιον του πατριαρχικού δικαστηρίου (Ανάστος 1980, 345). Βασική πηγή του εκκλησιαστικού δικαίου αποτελούν οι αποφάσεις, και οι κανόνες των συνόδων που περιγράφονται στον «Νομοκανόνα». Το ενδιαφέρον είναι το πως το έβλεπε η Εκκλησία σε σχέση με τους κοσμικούς νόμους: Οι κανόνες της Εκκλησίας έχουν ισχύ εφάμιλλη με την ισχύ των “θείων γραφών” και έτσι υπερέχουν των κοσμικών αλλά και ότι η θέση τους αυτή έχει αναγνωρισθεί από τους αυτοκράτορες (ο.π. 346). Ενδεικτικό του μπερδέματος μεταξύ πολιτικών και θρησκευτικών δικαστηρίων είναι ότι η Νεαρά 25 του Ηρακλείου, όρισε ότι όλες οι υποθέσεις που αφορούν κληρικούς ακόμα και οι ποινικές, είναι στην αρμοδιότητα των επισκοπικών δικαστηρίων και μπορούσε ο επίσκοπος να καταδικάσει τον κληρικό με ένα πνευματικό επιτίμιο, και μόνο αν ήθελε να του επιδικάσει αυστηρότερη τιμωρία μπορούσε να τον παραπέμψει και στα πολιτικά δικαστήρια (ο.π. 347).

13. Πως η Εκκλησία τελικά προτίμησε και έφερε τους Οθωμανούς

13.1. Στα χρόνια του Αλεξίου και Μανουήλ Α΄ είχαμε και τις δύο πρώτες σταυροφορίες με θεωρητικό σκοπό την απελευθέρωση της Παλαιστίνης από τους Τούρκους. Μεταξύ των ιπποτών σταυροφόρων και των Βυζαντινών άρχισε να εμφανίζεται μια ανοδική καχυποψία και έχθρα. Οι μεν κατηγορούν τους δε ως αιρετικούς ή απολίτιστους. Να σημειωθεί όμως ότι οι επιτυχίες των Σταυροφόρων βοήθησαν το Βυζάντιο να ανακτήσει χαμένα εδάφη. Ο Μανουήλ Α΄ προσπάθησε να ενώσει την Αρμένικη Εκκλησία με την Ορθόδοξη καθώς και να έρθει σε επαφή με

τον πάπα Αλέξανδρο Γ’ (θυμηθείτε είμαστε πριν την Δ΄ σταυροφορία και την Α΄ άλωση), για να αντιμετωπίσει τους Τούρκους, αλλά η δραστηριότητά του αυτή βρήκε την αντίδραση των εκκλησιαστικών κύκλων και κυρίως του πατριάρχη Μιχαήλ (Φασουλάκης 1980, 31). Μετά τον θάνατο του “φιλοδυτικού” Μανουήλ Α΄ ανέλαβε ο Ανδρόνικος Α, που σχεδόν πριν ακόμα καταλάβει την εξουσία, οργάνωσε σφαγή των Φράγκων-Βενετών που βρισκόντουσαν στην Πόλη (θυμηθείτε είμαστε πριν την Δ΄ σταυροφορία και την Α΄ άλωση). Αυτό έγινε για να δημιουργηθεί κατάσταση χάους και να καλοπιάσει την αντιφραγκική διάθεση του λαού, που ενισχύθηκε από την φιλοδυτική πολιτική του Μανουήλ και της συζύγου του, να τον καλέσουν για να σώσει την κατάσταση που δημιούργησε ο ίδιος. Αφού έγινε συμβασιλεύς ο Ανδρόνικος έπνιξε τον ανηψιό και συμβασιλέα Αλέξιο Β΄ και καρατόμησε τα άλλα μέλη της οικογένειας των Κομνηνών. Η εκδικητική του διάθεση έφερε συνεχείς επαναστάσεις και με την εισβολή των Νορμανδών που έφθασαν σχεδόν στην Πόλη, η δυναστεία των Κομνηνών έληξε ατιμωτικά με στάση και λιντσάρισμα του Ανδρόνικου από τον όχλο (Φασουλάκης 1980, 32-33).

13.2. Επί Ισαακίου Β΄ έγινε η Γ΄ σταυροφορία που είχε πλήρη αποτυχία και ήταν και καταστρεπτική για το Βυζάντιο με τις αψιμαχίες που συνέβησαν με Γερμανούς κυρίως ιππότες. Επί του διαδόχου του Αλεξίου Γ΄ έγινε η Δ΄ σταυροφορία που οδήγησε στην Άλωση. Η άλωση προήλθε από την τραγική οικονομική κατάσταση δηλαδή από σπατάλες, κακή διοίκηση, την άνοδο των Δυνατών και τις συνεχείς ταραχές και επαναστάσεις με σπουδαιότερη τον εμφύλιο των δύο διεκδικητών (νόμιμων και των δύο) του θρόνου Αλεξίου Γ΄ και Ισαακίου Β’-Αλεξίου Δ’. Όπως είδαμε οι σχέσεις με τους Φράγκους και τους σταυροφόρους εν γένει, χειροτέρεψαν κλιμακωτά με ευθύνη και των δύο ομόδοξων κοινοτήτων και πέρα από τους πολιτικούς λόγους, η Εκκλησία βοήθησε στην κλιμάκωση αυτή. Όταν η πολιτεία εξαρτάται πλήρως από την θεολογία, το κράτος καταστρέφεται, το ίδιο θα συμβεί πιο ξεκάθαρα και στην δεύτερη και οριστική Άλωση.

13.3. Για να καταλάβουμε την κατάσταση του Βυζαντίου εκείνη την εποχή, ενώ μαινόταν ο εμφύλιος και πριν ακόμα την Άλωση, αρκετοί ηγεμόνες είχαν επαναστατήσει (και να μην ξεχάσουμε την ανεξαρτητοποίηση της Σερβίας και της Βουλγαρίας). Ο Λέων Σγουρός στο Άργος, ο Θεόδωρος Λάσκαρης στην Προύσα με την βοήθεια των Τούρκων, ο Χαμαρέτος στην Λακεδαίμονα, ο Γαβαλάς στην Ρόδο, στην Τραπεζούντα ο Αλέξιος εγγονός του Ανδρόνικου Α΄ με ιβηρική βοήθεια, στην Σμύρνη, στην Αττάλεια και στην Φιλαδέλφεια. Το Βυζάντιο ήταν ήδη κατακερματισμένο και σε πλήρη διάλυση. Ήδη μέσα στην Πόλη υπήρξε στάση και

ταραχές με τους Φράγκους πριν την Άλωση (Οικονομίδης 1980, 39-40).

13.4. Η Άλωση έφερε μεγάλη καταστροφή. Έγινε ότι γίνεται συνήθως σε τέτοιες περιπτώσεις, τριήμερη λεηλασία, φόνοι, βιασμοί και καταστροφές χριστιανών σε χριστιανούς (κάτι που πλέον το έχουμε δει πολλές φορές ήδη). Μόνο που ο υδροκεφαλισμός της Πόλης και η συγκέντρωση εκεί όλων των φυσικών και πνευματικών θησαυρών μεγιστοποίησε την καταστροφή.

13.5. Κάτι όμως που έχει ενδιαφέρον για την σχέση που είχε η βυζαντινή επαρχία με την Κων/πολη είναι ότι μετά την κατάκτησή της, οι Φράγκοι κατέλαβαν όλη την επαρχία χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα ή αντίδραση. Βυζαντινές και δυτικές πηγές αναφέρονται χαρακτηριστικά στην εκούσια υποταγή των βυζαντινών επαρχιών στους σταυροφόρους. Ο λαός της Θεσ/νίκης "περιχαρώς" και "μετ' ευσήμων βοών" παρέδωσε την πόλη στον Βονιφάτιο. Στην Βοιωτία ο Μομφερατικός έγινε δεκτός σαν να ήταν κάποιος που επέστρεφε ύστερα από χρόνια στην πατρίδα του, ενώ στον Αλμυρό και την Θήβα οι κάτοικοι χαιρέτισαν τους Φράγκους με τόσες ζητωκραυγές, τύμπανα, σάλπιγγες και ταμπούρλα, ώστε όλη η γη έτρεμε. Η μόνη αντίσταση ήταν του Λέοντος Σγουρού, τοπάρχη του Ναυπλίου, ήδη αποστάτη από το Βυζάντιο. Οι κάτοικοι της Ανδραβίδας "εξέβησαν" με σταυρούς και εικόνες και "ήλθον να προσκυνήσουν τον Καμπάνεσην εκείνον" (Μαλτέζου 1980, 248) (να σημειωθεί ότι ακόμα στην Ανδραβίδα -έδρα και της σχετικής μητρόπολης σώζεται πλήρως το ιερό γοτθικής εκκλησίας).

13.6. Στα βυζαντινά βασίλεια που δημιουργήθηκαν είχαμε και νέα σχίσματα, όπως το σχίσμα ανάμεσα στην Ήπειρο και την Νίκαια και που συνεχίστηκε και με στρατιωτικές συγκρούσεις (Nicol, 1980, 84). Οι συγκρούσεις αυτές (μαζί με το βασίλειο της Θεσ/κης που είχε μικρότερη ζωή) παρέτειναν την ζωή της λατινικής Κων/πολης κατά 25 έτη (ο.π. 86).

13.7. Το 1261 ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος βασιλιάς του Δεσποτάτου της Νίκαιας, θα καταλάβει την Κων/πολη, αφού ήδη είχε νικήσει το βασίλειο της Ηπείρου το οποίο αν και παρηκμασμένο υπήρχε ακόμα και δημιουργούσε προστριβές. Η νέα αυτοκρατορία πλέον περιλαμβάνει την βορειοδυτική Μ. Ασία που γρήγορα θα χαθεί, την Θράκη, Ν. Βουλγαρία, Μακεδονία και κατεβαίνει νότια μέχρι την Έδεσσα, αργότερα θα προσαρτηθεί κομμάτι της Πελοποννήσου. Ο νόμιμος αυτοκράτορας Ιωάννης Δ΄ Λάσκαρης στην Νίκαια, τυφλώνεται και φυλακίζεται η δε εκκλησιαστική ηγεσία το αντιπαρέρχεται ξαναστέφει αυτοκράτορα τον Μιχαήλ και είναι περιχαρής για το διώξιμο των Λατίνων. Για τον λόγο αυτό και ο Μιχαήλ

φρόντισε η Εκκλησία να ξαναπάρει το παλιό της μεγαλείο (Γιαννακόπουλος 1980, 118). Ο Μιχαήλ προσπάθησε ακόμα και σε οριακή αντοχή των ορθοδόξων να έρθει σε συμφωνία με τον πάπα Κλήμη Δ’ για να εξασφαλίσει την βιωσιμότητα της αυτοκρατορίας του. Ο πάπας από θέση ισχύος ζήτησε την αποδοχή του πρωτείου του και την αποδοχή του Filioque (δηλαδή στο σύμβολο της πίστεως προστίθεται η εκπόρευση του Αγ. Πνεύματος και από τον Υιό) (ο.π. 124). Όπως ξέρουμε αυτά τα δυσβάστακτα μέτρα δεν μπορούσε να τα πάρει κανένας αυτοκράτορας και η ιστορία εξελίχθηκε ως γνωστόν. Μετά τον θάνατο του Κλήμεντος ανέλαβε πάπας ο Γρηγόριος ο Ι’.

13.8. Η νέα μαλακότερη συνθήκη συζητήθηκε από τον Μιχαήλ με τον κλήρο και περιελάμβανε:
α) Την αναγνώριση των πρωτείων.
β) Δικαίωμα προσφυγής των κληρικών στην Ρώμη.
γ) Μνημόνευση των παπών στα δίπτυχα.

Οι περισσότεροι αρχιερείς, το σύνολο του κατώτερου κλήρου, το σύνολο των μοναχών, και η μεγάλη πλειοψηφία του αμαθούς πλέον λαού ήταν αντίθετοι, γιατί θεωρούσαν τους Λατίνους αιρετικούς (ο.π. 127). (Νομίζω μετά από αυτό ότι δεν μας κάνει πια εντύπωση, γιατί οι Οθωμανοί μπήκαν στην Πόλη). Τυπικά οι Βυζαντινοί έστειλαν στην σύνοδο που ακολούθησε στην Λυόν ένα χλιαρό κείμενο υπογεγραμμένο μόνο από τον αυτοκράτορα και τον γιο του -παρ’ όλα αυτά οι Λατίνοι το δέχθηκαν. Με την επιστροφή όμως των αντιπροσώπων στο Βυζάντιο ξέσπασαν ταραχές και θεώρησαν την σύνοδο άκυρη. Ο Μιχαήλ αντέδρασε εξόρισε και τύφλωσε πολλούς μοναχούς και κατάσχεσε περιουσίες ανθενωτικών (Γιαννακόπουλος 1980, 128). Ο νέος πάπας πάντως Μαρτίνος Δ΄ για πολιτικούς λόγους διέλυσε την συνθήκη –την επικείμενη εισβολή του Καρόλου (Ανδεγανού) στο Βυζάντιο. Ο Μιχαήλ για να σωθεί από την επικείμενη εισβολή κάνει μυστική συμφωνία με τους Σικελούς–Αραγώνες και γίνεται η σφαγή του “Σικελικού Εσπερινού” που οδήγησε σε επανάσταση στην Σικελία και καταστροφή του στόλου του Καρόλου. Η επιτυχία του αυτή κατά των Φράγκων, τελικά αποδυνάμωσε εκκλησιαστικά και στρατιωτικά την Δύση, φέρνοντας το Βυζάντιο ακόμα πιο κοντά στους Οθωμανούς (ο.π. 132-3).

13.9. Ο Ανδρόνικος Β΄ ακολούθησε αρχικά ανθενωτική πολιτική για να ηρεμήσει την Εκκλησία· αργότερα όταν χάθηκε πλήρως η Μ. Ασία και ο κίνδυνος πλησίαζε, προσπάθησε σε κάποιες συνεννοήσεις που διακόπηκαν το 1327, αλλά τις διέκοψε γιατί όπως ο ίδιος είπε στον παπικό απεσταλμένο, αν γινόντουσαν γνωστές στους

Βυζαντινούς θα προκαλούσαν αντιδράσεις (ο.π. 170 & 173). Η βασιλεία του είχε θετικά και αρνητικά, το σπουδαιότερο αρνητικό ήταν η διάλυση του στόλου. Ένα συμβάν που αξίζει να σημειωθεί επειδή έχουμε ακούσει πολλά για το θέμα της δουλείας και ότι ο Χριστιανισμός την κατήργησε. Το 1295 μετά από μια εκκαθάριση Τούρκων στην Μ. Ασία, ο Μάξιμος Πλανούδης (μοναχός) γράφει ότι ήταν τόσοι πολλοί οι Τούρκοι δούλοι στην βυζαντινή Μ. Ασία, που η τιμή τους έπεσε σε λιγότερο από ένα πρόβατο. Τον ίδιο χρόνο ο νικητής στρατηγός στην Μ. Ασία Φιλανθρωπινός, κάνει (ή εξωθείται σε) στάση. Πολλά μοναστήρια τον υποστηρίζουν καθώς και κλήρος αποτελούμενος κυρίως από Αρσενιάτες (οπαδοί του πατριάρχη Αρσένιου που καθαιρέθηκε από τον Μιχαήλ Η΄) Ο στασιαστής τελικά συνελήφθη από δικούς του δυσαρεστημένους (Λαΐου 1980, 142). Η Μ. Ασία ήταν σε τραγική κατάσταση, ο Ανδρόνικος για να καλοπιάσει τον κόσμο στέλνει τον Αρσενιάτη Ιωάννη Ταρχανειώτη που σε σύντομο διάστημα απέκτησε την εμπιστοσύνη του πληθυσμού, Αφαίρεσε γαίες από σφετεριστές και την μοίρασε σε στρατιώτες με μικρή περιουσία, κατάφερε να δημιουργήσει τοπικό στρατό και στόλο αλλά μετά από δύο χρόνια δέχθηκε την συντονισμένη επίθεση των μεγαλοκτηματιών και του ορθόδοξου κλήρου. Τον κατηγόρησε ο επίσκοπος Φιλαδέλφειας με τον πατριάρχη Ιωάννη ΙΒ΄ Κοσμά, ότι ετοιμάζει εξέγερση, με αποτέλεσμα να γυρίσει στην Θεσ/νίκη και η τελευταία προσπάθεια αναδιοργάνωσης της Ανατολής απέτυχε άδοξα. Το 1302 ο Οσμάν εισβάλει και κατατροπώνει τους αποδιοργανωμένους Βυζαντινούς στην μάχη του Βαφέως (Λάϊου 1980, 144).

13.10. Την ύστατη στιγμή της καταστροφής της Μ. Ασίας ο Ανδρόνικος αποφασίζει επιτέλους να μοιράσει τις πρόνοιες, δηλαδή τα κτήματα των αρχόντων και της Εκκλησίας σε στρατιώτες της Μ. Ασίας για να υπάρξουν ντόπιοι υπερασπιστές. Δυστυχώς κατόπιν εορτής. Οι Τούρκοι ήδη είχαν κατακλύσει όλη την περιοχή ως την Κύζικο όπου είχαν καταφύγει οι κάτοικοι έντρομοι (ο.π. 161).

13.11. Ας ξαναγυρίσουμε όμως στους Αρσενιάτες που δεν ήταν αίρεση –δεν είχαν δογματικές διαφορές. Βλέπουμε λοιπόν πάλι εμπλοκή των Αρσενιατών σε μία στάση υπό τον Ι. Δριμύ (ο.π. 167). Το 1310 έγινε η επίσημη επανείσοδός τους στην Ορθόδοξη Εκκλησία, αλλά οι διώξεις κατά των Αρσενιατών συνεχίστηκαν στις επαρχίες τουλάχιστον μέχρι το 1315 (ο.π. 149). Μια από τις μεταρρυθμίσεις του Ανδρόνικου Γ΄ ήταν η άμεση εμπλοκή της Εκκλησίας στην δικαιοσύνη. Το ανώτατο δικαστήριο επανδρώθηκε από 4 δικαστές, 2 εκκλησιαστικούς και δύο κοσμικούς που διόριζε ο αυτοκράτορας. Η δύναμη και το κύρος της Εκκλησίας ανέβηκαν επί

πλέον (ο.π. 150). Είναι η εποχή όπου η δικαιοσύνη στηριζόταν σε όποιο κείμενο εμφανιζόταν πρόχειρο στο δικαστήριο.

13.12. Την εποχή εκείνη και ενώ η οικονομική κατάσταση ήταν τραγική, στο Βυζάντιο ξεκινάει νέα θρησκευτική διαμάχη. Ορισμένοι μοναχοί (Ησυχαστές με σπουδαιότερο τον Γρηγόριο Παλαμά) κυρίως στο Άγιο Όρος με μυστικιστικές τάσεις, εφάρμοζαν μια συγκεκριμένη μέθοδο προσευχής στην οποία συμμετείχε και το σώμα του προσευχόμενου με σκοπό να ενατενίσουν το "άκτιστο φως". Εναντίον των Ησυχαστών εκφράστηκε ο μοναχός Βαρλαάμ, ως αιρετικούς και ομφαλοψύχους. Ο Βαρλαάμ καταδικάστηκε από την Εκκλησία το 1341, αλλά η διαίρεση που ακολούθησε εμπλέχθηκε στον εμφύλιο που έγινε (νικητής ο Ι. Καντακουζηνός που υποστηρίχθηκε και υποστήριζε τους Ησυχαστές) και πήρε κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις, με διαμάχες και καταδίκες. Το 1351 έγινε η Σύνοδος των Βλαχερνών που καταδίκασε τους αντιπαλαμιστές. Ο Παλαμάς πέθανε το 1358 και ανακηρύχθηκε άγιος (ο.π. 151). Στην έριδα αυτή ήρθε σε σύγκρουση ο μυστικισμός της Ανατολής, επηρεασμένος από νεοπλατωνικές επιδράσεις (εκπόρευση) και ο ορθολογισμός που υποστηρίζεται τώρα από τον δυτικό σχολαστικισμό. Στην αριστοτελική αντιπαλαμική ομάδα, οι περισσότεροι ήταν εξοικειωμένοι με την λατινική θεολογία και οι ίδιοι σχεδόν είχαν ήδη ταχθεί υπέρ της ένωσης. Ταυτόχρονα με αυτή την έριδα έχουμε τους φιλοθωμιστές και αντιθωμιστές (Θωμάς ο Ακινάτης), και τους αριστοτελιστές και πλατωνιστές -όλα αυτά στο πως βέβαια θα θεολογήσουν (Μπενάκης 1980, 362-).

13.13. Ο εμφύλιος που ήταν ιδιαίτερα καταστροφικός, οφειλόταν στο ότι ο Καντακουζηνός που ανέλαβε αντιβασιλέας δεν ήταν νόμιμος διάδοχος (ο γιος του Ανδρόνικου ήταν 9 χρονών). Ταυτόχρονα την αντιβασιλεία διεκδικούσε ο πατριάρχης Ιωάννης ΙΔ΄ (που επηρέαζε την βασιλομήτορα Άννα της Σαβοΐας) ισχυριζόμενος ότι ήταν δίκαιο η βασιλεία και η Εκκλησία να είναι στο ίδιο πρόσωπο. Στον εμφύλιο αυτό έγινε και η στάση των Ζηλωτών στην Θεσ/νίκη και σε μια εύκολη ανάλυση δείχνει διάσταση πλούσιων–φτωχών (ειδικά στην Θεσ/νίκη η θέση των φτωχών ήταν τραγική -δες Λάιου 1980, 242-3), φυσικά ήταν κάτι πολυπλοκότερο. Ο Καντακουζηνός επικράτησε με την βοήθεια των Σέρβων, αλλά κυρίως των Τούρκων (να σημειωθεί ότι και οι αντίπαλοί του χρησιμοποιούσαν επίσης Τούρκους) (ο.π. 165). Δυστυχώς για το Βυζάντιο οι Τούρκοι κατέλαβαν την Καλλίπολη και έβαλαν πόδι στα Δαρδανέλια, ο Καντακουζηνός παραιτήθηκε και πήγε σε μοναστήρι.

13.14. Στο θέμα τώρα της ένωσης των Εκκλησιών αξίζει να σημειωθεί η

μεταστροφή του Ιωάννη του Ε΄ που έγινε και καθολικός, στην προσπάθεια να σωθεί το κράτος από την τουρκική επέκταση. Ήλπιζε ότι με την διάδοση των λατινικών στην βυζαντινή αριστοκρατία και με την τοποθέτηση φιλοδυτικών επισκόπων θα άλλαζε το κλίμα (ο.π. 175). Ενώ όμως ετοιμάστηκε το ταξίδι του Ιωάννη στην Ρώμη, καθυστερούσε λόγω της αντίδρασης της Εκκλησίας (Ζαχαριάδου 1980, 187). Το ταξίδι έγινε όταν οι Τούρκοι είχαν ήδη εδραιωθεί στην Θράκη το 1369. Η προσχώρηση όμως του αυτοκράτορα χωρίς να συνοδεύεται από τον πατριάρχη θεωρήθηκε ιδιωτική υπόθεση (ο.π. 188). Ενδιαφέρον έχει η προσπάθεια του Ιωάννη Ε΄ να ενισχύσει την άμυνα της Θράκης. Εγκατέστησε στρατιώτες και τους παραχώρησε ως πρόνοιες τα εδάφη από την πρωτεύουσα ως την Σηλυβρία, όταν όμως προσπάθησε να δώσει και τα δύο χωριά στην περιοχή που ανήκαν στην Εκκλησία, συνάντησε την αντίδραση της Ιεράς Συνόδου (ο.π. 187).

13.15. Να σημειωθεί εδώ ότι η βυζαντινή κοινωνία του 13-15ου αι. αποκτά χαρακτηριστικά φεουδαρχικής κοινωνίας σίγουρα ιδιόμορφης σε σχέση με την Δύση (Λάιου 1980, 214). Εμφανίζεται πολύ ισχυρή η αριστοκρατία που στηρίζεται στην γη που καλλιεργούν χωρικοί, οι οποίοι ζουν σε ειδικό καθεστώς εξάρτησης από τους Δυνατούς. Στην ομάδα αυτή της αριστοκρατίας συγκαταλέγεται και η Εκκλησία. Μεγάλα μοναστήρια όπως της Λάβρας και των Ιβήρων (Άγιο Όρος), είχαν αποκτήσει από αυτοκρατορικές κυρίως δωρεές σημαντικές εκτάσεις γης στη Μακεδονία, στη Λήμνο και αλλού• ολόκληρα χωριά με τους κατοίκους τις γαίες και τους φόρους τους (ο.π. 219). Το μοναστήρι των Ιβήρων το 1320 είχε ετήσια πρόσοδο μόνο από τα χωριά του 123 υπέρπυρα, ενώ η Λαύρα 165 μόνο από ένα χωριό (το Σέλας), από φόρους που πλήρωναν οι χωρικοί. Κατά την διάρκεια του 13ου και 14ου αι. οι μεγάλοι γαιοκτήμονες και τα μοναστήρια ασκούν πίεση χρησιμοποιώντας οικονομικούς εκβιασμούς ή ακόμα και ωμή βία για να οικειοποιηθούν τις περιουσίες των στρατιωτών (ο.π. 220). Είναι γνωστές αρκετές περιπτώσεις μικροϊδιοκτητών που πιέστηκαν και αναγκάστηκαν να δώσουν την περιουσία τους σε μοναστήρια, κάτι που οδήγησε και σε δημογραφική ύφεση στην επαρχία (225-6 & 228-9). Με σειρά προνομίων και δωρεών, το κράτος της Νίκαιας αλλά και των Παλαιολόγων, παρέδωσε σε μοναστήρια και λαϊκούς γαιοκτήμονες μεγάλες εκτάσεις γης, που μάζευαν τους φόρους και είχαν την εκμετάλλευση (ο.π. 223). Στην «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» (τομ Θ΄ σελ. 223) υπάρχει πίνακας με χωριά της Μακεδονίας σε ποιο μοναστήρι ανήκουν τα νοικοκυριά και οι κάτοικοι. Συνολικά αναφέρονται 32 χωριά σε 6 μοναστήρια με 1059 νοικοκυριά και 3982 κατοίκους. Ακολουθεί ένα ενδιαφέρον παράδειγμα: Το 1106 ο Αλέξιος Α΄ δώρισε

στο μοναστήρι της Ελεούσας 445000 τ.μ. γης, 6 βόδια, και 12 παροίκους χωρίς περιουσία (σαν εργάτες προφανώς). Το 1152 οι εργάτες έγιναν ζευγαρατοί δηλαδή είχαν από ένα ζευγάρι βόδια για τα οποία όφειλαν φόρο στο κράτος. Τον φόρο αυτό ο Μανουήλ Α΄ επικύρωσε στο μοναστήρι και έδωσε ακόμα 890.000 τ.μ. γης που θα καλλιεργούν οι πάροικοι. Έτσι το μοναστήρι καρπούται τον φόρο, το ενοίκιο που θα πλήρωναν οι πάροικοι και την εργατική τους δύναμη (ο.π. 224). Το 1371 ενώ οι Βυζαντινοί της Θεσ/νίκης προσπαθούσαν να ανασυνταχθούν στις Σέρρες, οι μοναχοί της Μονής του Προδρόμου ζήτησαν από τον Μουράτ Α΄ την προστασία του. Έτσι ο Σουλτάνος εξέδωσε φιρμάνι για την προστασία της μονής και των κτίσεών της (Ζαχαριάδου 1980, 188). Τον επόμενο χρόνο το Βυζάντιο αναγκάστηκε να γίνει φόρου υποτελές στους Τούρκους.

13.16. Ένα ενδιαφέρον περιστατικό επίσης αναφέρεται στην πολιορκία της Θεσ/κης από τους Τούρκους που πολιορκούσαν την πόλη από το 1384. Ο Μανουήλ που είχε την άμυνα της πόλεως, για να την οργανώσει αποτελεσματικά, βρήκε νέους πόρους από την εκκλησιαστική περιουσία, και τότε ο μητροπολίτης Ισίδωρος Γλαβάς εναντιώθηκε και εγκατέλειψε το ποίμνιό του (ο.π. 191).

13.17. Οι επεμβάσεις των σουλτάνων στα εσωτερικά του Βυζαντίου έχουν καθιερωθεί εδώ και δεκαετίες. Έχουν εξασφαλίσει την ανοικτή συνεργασία των αξιωματούχων της αυτοκρατορίας. Το παράδειγμα της προδοσίας το έδωσαν οι ίδιοι οι αυτοκράτορες το 1374. Ο Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος και ο Μουράτ συνεργάζονται για να καταστείλουν την ανταρσία των νεαρών βλαστών και διαδόχων του Ανδρόνικου και Σαβαζί (Σιμόπουλος τ.Α΄ 258).

13.18. Την εποχή εκείνη έχουμε ταυτόχρονα μια έξαρση της καπήλευσης της πίστης ντόπιων και ξένων προσκυνητών σκηνοθετώντας τον χώρο του Θείου Δράματος και χαλκεύοντας κατά χιλιάδες “αυθεντικά αντικείμενα” του μαρτυρίου του Χριστού, ιερά σεντόνια, καρφιά, αγκάθια από το στεφάνι, αίμα του Χριστού, τρίχες από τα γένια του Χριστού, μαρμαρόπλακα με το αποτύπωμα του Χριστού, ψωμί από τον Μυστικό Δείπνο, η γνωστή λόγχη, το ρόπαλο που χτύπησαν τον Χριστό μπροστά στον Πιλάτο, τον σπόγγο με την χολή, κομμάτια του σταυρού, δηνάρια του Ιούδα, η κολώνα που έδεσαν και ράβδισαν τον Χριστό, τον χιτώνα, τα πετρωμένα δάκρυα των μαθητών, την λεκάνη όπου ο Χριστός ένιψε τα πόδια των μαθητών, προσωπικά αντικείμενα της Παναγία, και φυσικά ένα σωρό άλλων “μαρτύρων” λείψανα, κόκαλα, χέρια, δάκτυλα, την κρήνη που ο Αβραάμ ετάισε τους τρεις αγγέλους που αφάνισαν τα Σόδομα. Είχαν τόσο αποθρασυνθεί οι καλόγεροι που εμπορεύονταν τα ιερά κειμήλια και τόσο εφευρετικοί ώστε

τολμούσαν να προσφέρουν στους αφελείς χριστιανούς για να προσκυνήσουν, τους…στεναγμούς του Ιωσήφ, τα κέρατα του Μωϋσή και τα φτερά των αρχαγγέλων Μιχαήλ και Γαβριήλ. Και φυσικά δεν δίσταζαν να πουλάνε αντί κολοσσιαίων ποσών ακόμα και "κειμήλια" που υποτίθεται ότι ήταν μοναδικά. Έτσι βρέθηκαν ύστερα από λίγους αιώνες στην Ιερουσαλήμ, στην Κων/πολη, σε ναούς και μοναστήρια της Ανατολής δεκάδες λόγχες, αμέτρητες χλαμύδες, και χιλιάδες κομμάτια "τίμιου ξύλου" τόσα που αντιστοιχούσαν σε μυριάδες σταυρούς. Ακολούθησε η διαφήμιση των θαυματουργών λειψάνων. Οι τιμές έφθασαν σε αστρονομικά επίπεδα, και οι ευσεβείς κυνηγοί των αγίων λειψάνων τα τεμάχιζαν και ένας έπαιρνε την κάρα, άλλος τον κορμό και άλλος τα χέρια ή τα πόδια. Φυσικό ήταν, ύστερα από τον ευλαβικό αυτό ζήλο, να βρεθούν αφθονία λειψάνων του ίδιου αγίου. Σώζονται 26 κάρες του Αγίου Ιουλιανού, 10 του Ιωάννη του Βαπτιστή, 6 του αγίου Ανδρέα, 17 κεφαλές και 37 σώματα του αγίου Παγκρατίου, 3 ακέραια σώματα, 6 κάρες, αμέτρητα χέρια και πόδια του αγίου Ιγνατίου, μ' όλο που σύμφωνα με το συναξάρι έγινε βορά των θηρίων (Σιμόπουλος τ.Α΄ 265-272). (Βλέπε και «Η λειψανολατρεία κι ο φετιχισμός στον Χριστιανισμό»).

13.19. Η Κων/πολη που από το 1394 ήταν σε ασφυκτική απομόνωση λόγω της πολιορκίας από τον Βαγιαζήτ Α΄· το 1403 ανέπνευσε μετά από την ήττα και σύλληψη του Βαγιαζήτ από τον Ταμερλάνο για 50 ακόμα χρόνια. Οι Μογγόλοι κατέλαβαν και ερήμωσαν την Μ. Ασία αλλά μετά τον θάνατο του Ταμερλάνου, αποχώρησαν και η οθωμανική επικράτεια έσπασε σε τρία κρατίδια απογόνων του Βαγιαζήτ. Η κατάσταση ξεκαθάρισε το 1410 σε δύο κράτη και το 1412 σε μάχη που έγινε έξω από την Κων/πολη επικράτησε ο Μωάμεθ με την βοήθεια του Βυζαντίου. Το 1417 η τάξη επανήλθε πλήρως και έτσι οι Οθωμανοί μπορούσαν να συνεχίσουν τον ιερό πόλεμο. Ο Μουράτ Β΄ που διαδέχθηκε τον Μωάμεθ εμφανίστηκε και πολιόρκησε την Κων/πολη το 1422 ανεπιτυχώς, τόσο από την άμυνα όσο και από διπλωματικούς ελιγμούς των Βυζαντινών κάνοντας την ύστατη προσπάθεια επέμβασης στα εσωτερικά των Οθωμανών.

13.20. Το 1430 ο Μουράτ πολιορκεί την Θεσ/νίκη και την καταλαμβάνει με έφοδο. Σύμφωνα με το βιβλίο «Ο ανέκδοτος Κώδικας 161 της Χίου για τη σύνοδο της Φλωρεντίας, την άλωση από προδοσία της Θεσσαλονίκης το 1430, και τη μάχη της Βάρνας» (Νίκος Β. Κοσμάς), αλλά και σύμφωνα τον Μέγα Λογοθέτη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Ιέρακα την πόλη παρέδωσαν οι καλόγεροι της μονής Βλατάδων (http://www.pare-dose.net/?p=3669). Όπως διαβάζουμε στην χριστιανική ιστοσελίδα orthodoxia.gr, *"Με την πρώτη κατάληψη της*

Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους το 1387, το Καθολικό μετατράπηκε σε τζαμί ενώ με τη δεύτερη κατάληψή της 1430 το μοναστήρι αφέθηκε να λειτουργήσει κανονικά ώς μοναστικό καθίδρυμα καθόλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας " (Να θυμάστε το συμβάν όταν μιλούν για εθνική στάση της Ορθοδοξίας).

13.21. Ερχόμαστε τώρα στον Μωάμεθ Β΄ που ανεβαίνει λίγο πριν την ανάρρηση του Κων/νου ΙΑ'. Από την αρχή και λόγω αστοχίας κάποιων διπλωματιών των Βυζαντινών, υπάρχει κακή σχέση. Ο Μωάμεθ κτίζει ένα κάστρο που απομονώνει την Κων/πολη από τον Βορρά και την Μαύρη θάλασσα και προετοιμάζεται για την πολιορκία, ενδιαφέρον είναι ότι έχει στον στρατό του πολλούς χριστιανούς ειδικευμένους στην τέχνη του πολέμου όπως ο Ουρβανός που ήταν κατασκευαστής κανονιών.

13.22. Μελαγχολική η εικόνα της Πόλης που έδωσε ο Ισπανός ευγενής Pedro Tarfur στο χρονικό των περιηγήσεών του είκοσι χρόνια πριν την Άλωση: *"Δρόμοι ρυπαροί, φτώχεια και εγκατάλειψη. Ερειπωμένα τα παλάτια των Παλαιολόγων... Παντού παρακμή και διαφθορά. Περιγράφει την μοιρολατρία του πληθυσμού, την ξιπασμένη πρωτεύουσα με τις γκρεμισμένες εκκλησίες, τα θλιβερά ανάκτορα και τα αυτοκρατορικά ψευτομεγαλεία με τους Τούρκους κάτω από τα μπιντένια του κάστρου"* (Σιμόπουλος τ. Α΄, 325).

13.23. Στην ασφυκτιούσα Κων/πολη ο λαός ήταν διχασμένος. Ο μόνος τρόπος για να σωθεί ό,τι είχε απομείνει από το Βυζάντιο, ήταν με την βοήθεια των δυτικών χριστιανών. Η αντίδραση της Εκκλησίας και των μοναχών ήταν δεδομένη, έτσι ο πατριαρχικός θώκος κενός. Ο Κων/νος στέλνει αντιπροσωπεία ζητώντας βοήθεια και ο πάπας Νικόλαος Ε΄ έβαλε πάλι ως όρο την ένωση των Εκκλησιών. Ζήτησε λοιπόν από τον πάπα να του στείλει ικανούς ιερείς για να πείσουν τον κόσμο και να πραγματοποιηθεί η ένωση. Ήρθαν το 1452 δύο υψηλόβαθμοι αρχιεπίσκοποι και διακόσιοι πολεμιστές. Στις 12 Δεκεμβρίου γίνεται λειτουργία στην Αγία Σοφία, κατόπιν κηρύχθηκε η ένωση, και ο αυτοκράτωρ ομολόγησε προσχώρηση. Ο κόσμος φυσικά τή προτροπή της Εκκλησίας είχε συγκεντρωθεί στις άλλες εκκλησίες με τους ανθενωτικούς ιερείς, κυρίως στην Μονή του Παντοκράτορος, όπου ζούσε ο ηγέτης των ανθενωτικών Γεώργιος Σχολάριος (ο πατριάρχης του Μωάμεθ). Το σύνθημα που επικρατούσε ήταν *"Τὴν γὰρ Λατίνων οὔτε βοήθειαν οὔτε τήν ἕνωσιν χρήζομεν. Ἀπέστω ἀφ' ἡμῶν ἡ τῶν ἀζύμων λατρεία"*.

13.24. Στην «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» (Ζαχαριάδου 1980, 208) γίνεται μια προσπάθεια να κατανοηθεί το μίσος αυτό, οφείλεται λέγει στην Α΄ Άλωση και στο

πως πέρασαν όσοι έτυχε να είναι υπό την εξουσία των Λατίνων, σε αντίθεση με όσους ήταν στην εξουσία των Οθωμανών που περνούσαν καλύτερα (αυτό να το κρατήσουμε για αργότερα επί τουρκοκρατίας). Ο Σχολάριος που προφανώς κάτι ήξερε, έλεγε στους πιστούς για να αρνηθούν την ένωση: *"Σὺν τῶ αἰχμαλωτισμῷ ὅς μέλλει γενέσθαι εἰς ὑμᾶς, ἐχάσατε καὶ τό πατροπαράδοτον σέβας καὶ ὡμολογήσατε τὴν ἀσέβειαν"*. Βέβαια διαπιστώσαμε παραπάνω από τα λίγα παραδείγματα ότι υπήρχε κλιμάκωση της έντασης ήδη πριν την Α΄ Άλωση, που συμμετείχαν και οι δύο πλευρές. Το ουσιαστικό θέμα είναι ότι η Εκκλησία αποφάσισε (και έπραξε) ότι ήταν καλύτερη η διαβίωση με τον Σουλτάνο και πράγματι της βγήκε σε καλό, ενώ το κράτος καταστράφηκε πλήρως. Το συμπέρασμα είναι ότι η Εκκλησία χρησιμοποιεί την πολιτική εξουσία όσο αυτή εξυπηρετεί τα συμφέροντά της, αν αυτό δεν γίνει (όπως με την στροφή του Βυζαντίου στην Δύση), παύει να τη στηρίζει και βρίσκει άλλους υποστηρικτές.

13.25. Η Κων/πολη με πληθυσμό τότε (πάρα πολλοί διαβλέποντας τον κίνδυνο ήδη είχαν φύγει τόσο στην Δύση όσο και στην Ανατολή!) 50.000 ατόμων, είχε 5.000 στρατιώτες και 2.000 Γενουάτες και Βενετούς. Η πολιορκία κηρύχθηκε την 7η Απριλίου του 1453 και την 21 Μαΐου έχουμε την Άλωση.

13.26. Για το πως έγινε η Άλωση δεν θα επεκταθώ, υπάρχει η γνωστή πληροφορία για την "πίσω πόρτα" που βρήκαν "τυχαίως" ανοικτή και η συμπεριφορά του σουλτάνου αργότερα στην Εκκλησία κάτι μας δείχνει. Να μην ξεχνάμε ότι κάτι παρόμοιο έγινε όπως είδαμε νωρίτερα από την μονή Προδρόμου, στην Θεσ/νίκη την μονή Βλατάδων, και αργότερα στο Άγιο Όρος. Για κάποιον που γνωρίζει την ιστορία και την δράση της Εκκλησίας δεν του κάνει εντύπωση· αυτό που κάνει εντύπωση είναι η άγνοια των σύγχρονων "προβάτων" που μιλάνε για "εθνική" ή και αντιτουρκική δράση της Εκκλησίας. Ο Karl Marx στην New-York Daily Tribune (April 15 1854) μιλάει για διομολόγηση-συνθηκολόγηση μεταξύ χριστιανών πατριαρχών και σουλτάνου· διά τον λόγο αυτόν εξηγούνται και τα σχετικά προνόμια. (http://www.marxists.org/archive/marx/works/1854/03/28.htm).

14. Τουρκοκρατία στην Μικρά Ασία

14.1. Η πρώτη περιοχή που αντιμετώπισε την μουσουλμανική κυριαρχία ήταν η Μ. Ασία. Αρχικά με τους Σελτζούκους αργότερα με τους Οθωμανούς η περιοχή σταδιακά εξοθωμανίστηκε. Σε κάποιο βαθμό έγιναν εξισλαμισμοί, αλλά τελικά τους Τούρκους τους ενδιέφερε οι υπόδουλοι να είχαν άλλο θρήσκευμα γιατί έτσι έπαιρναν περισσότερους φόρους.

14.2. Η αφομοίωση επήλθε με διάφορους τρόπους, καταρχήν με τις επιμιξίες ήδη από την εποχή των Σελτζούκων. Πολλοί αριστοκράτες διατήρησαν την πίστη τους αλλά άλλοι εξισλαμίστηκαν γρήγορα (προφανώς για να γλυτώσουν τους φόρους). Στον στρατιωτικό όμως και διοικητικό τομέα οι χριστιανοί αφομοιώθηκαν εύκολα λόγω του θεσμού των gulam, θεσμού που διατηρήθηκε και στους Οθωμανούς. Σύμφωνα με αυτόν, οι υπόδουλοι που είχαν ασπασθεί τον Μωαμεθανισμό αναλάμβαναν υπηρεσία στον στρατό, στην κρατική διοίκηση και στις αυλές των αρχόντων (Βρυώνης 1980, 317). (Κάτι παρόμοιο είδαμε ότι ήταν και αυτό που γιγάντωσε τον Χριστιανισμό στο Βυζάντιο, όπου μόνο οι χριστιανοί μπορούσαν να πάρουν κρατικές θέσεις ή να γίνουν στρατιώτες). Η Εκκλησία από 50 μητροπόλεις στην διάρκεια 13ου-15ου αι. έμεινε με 23 και στο τέλος του 15ου με 17 ενώ έμεινε μόνο μία αρχιεπισκοπή. Από τις 400 επισκοπές επέζησαν τον 15ο μόνο 3 (ο.π. 319). Η μείωση των μητροπόλεων, επισκοπών και Εκκλησιών επήλθε από το χάσιμο των προσόδων που είχαν παλαιότερα από τα κτήματα και τους φόρους που έφερε διάσπαση και έριδες μεταξύ των επισκόπων στο που θα βρουν προσόδους και περιουσία. Ο δε κλήρος άρχισε όλο και περισσότερο να καταφεύγει στις τοπικές οθωμανικές αρχές, πράξη απαγορευμένη από την Εκκλησία αυστηρά, που επέσυρε την ποινή του αναθέματος (ο.π. 321). Φυσικά δεν έλειψαν οι εκούσιοι και ακούσιοι εξισλαμισμοί, οι κρυπτοχριστιανοί, και μαρτυρούνται τουλάχιστον 2 επεισόδια βασανισμών χριστιανών (ο.π.). Σημαντικός παράγοντας πάντως μείωσης του Χριστιανισμού ήταν ο θεσμός των βακουφίων, όπου οι πρόσοδοι από συγκεκριμένα χωριά πήγαιναν σε μουσουλμανικά ιδρύματα ή σχολές (ο.π. 322), και ένα ισχυρότατο ρεύμα θρησκευτικού συγκρητισμού οδήγησε πολλούς χριστιανούς και Εβραίους στις θρησκευτικές κοινότητες των Malvevi και Bektasi (ο.π. 323-5).

15. Συνολικά η δράση της Ορθοδοξίας στο Βυζάντιο

15.1. Όπως είδαμε, με τον Μ. Κων/νο αρχίζει ο Χριστιανισμός να παίρνει τα πάνω του, σε μια αδιάκοπη πορεία (με εξαίρεση ενάμιση χρόνου βασιλείας του Ιουλιανού). Η ιδεολογία που υπηρέτησε ήταν η στήριξη της μοναρχίας. Η θέση "ένας θεός στον ουρανό, ένας αυτοκράτορας στην γη" ήταν αυτή που υπηρέτησαν όλοι σχεδόν οι αυτοκράτορες και έδιναν συνεχή προνόμια στον Χριστιανισμό ενώ πάτασσαν κάθε άλλη άποψη. Αρχικά πήρε προνόμια το ιερατείο, ακολούθως απαιτήθηκε η χριστιανική θρησκεία για όσους θέλουν να εμπλακούν στην διοίκηση και τον στρατό. Έγιναν μαζικές εκχριστιανίσεις για φορολογικούς λόγους ολόκληρων πόλεων, ενώ συχνά έγιναν έκτροπα κατά των άλλων θρησκειών, καταστροφές αγαλμάτων και ναών που σήμερα είναι προφανή. Τέλος απαγορεύτηκε η λατρεία των αρχαίων καθώς και η είσοδος στους αρχαίους ναούς

που ακόμα ήταν όρθιοι.

15.2. Αναφέρθηκαν ήδη πολλές διώξεις για θρησκευτικούς λόγους. Στα χρόνια του Ιουστινιανού που ο Χριστιανισμός πλέον επικρατούσε στο σύνολο έγινε η τελική επίθεση στην αρχαία θρησκεία που επικρατούσε ακόμα ακμαία στην Αθήνα με το κλείσιμο της Ακαδημίας και τον υποχρεωτικό νηπιοβαπτισμό. Από εκεί και πέρα δεν υπήρχαν μη χριστιανοί αλλά αιρετικοί. Τον 9ο αι. έγιναν οι τελευταίες εκχριστιανίσεις στην Λακωνία. Οι διαφορετικές εκδοχές του δόγματος ή της διδασκαλίας, ή της λατρείας των εικόνων, ταλαιπώρησαν το Βυζάντιο από εκεί και πέρα ως το τέλος.

15.3. Η μοναδική προσπάθεια του στρατού και κάποιων από την ανώτερη τάξη να αντισταθούν στην λερναία ύδρα που είχε δημιουργηθεί και στην ορθολογικότερη διαχείριση των σχέσεων με την θρησκεία, πνίγηκε με τον θρίαμβο της Εκκλησίας από τους εικονολάτρες. Μεγάλες στιγμές η εικονομαχία, οι μονοφυσίτες, οι παυλικιανοί και η δίωξη του Ιταλού. Η Εκκλησία στην προσπάθεια του Βυζαντίου να ελέγχει τους γειτονικούς λαούς επιβάλλεται σταδιακά σε μεγαλύτερη επικράτεια από το κράτος και γιγαντώνεται. Η περιουσία της πολλαπλασιάζεται από παροχές, εκτάσεις, χωριά και προνόμια που τις δίνουν οι αυτοκράτορες. Πλέον η δύναμή της είναι τέτοια, που όταν το κράτος αδυνατίζει και στρέφεται για βοήθεια στην Δύση, η Εκκλησία αντιδρά, προτιμάει τους Τούρκους και βοηθάει με τις πράξεις της στην δημιουργία της νέας κατάστασης, από την οποία θα βγει σχεδόν αλώβητη ίσως και ενισχυμένη. Το μέχρι στιγμής συμπέρασμα είναι ότι όχι μόνο η ορθοδοξία πάταξε την αρχαία θρησκεία, φιλοσοφία και επιστήμη, αλλά και οποιαδήποτε διαφορετική γνώμη ακόμα και μέσα στους κόλπους της, με ιδιαίτερη βία.

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι διώξεις των λογίων που προσπαθούσαν να πιάσουν το νήμα της πραγματικής φιλοσοφίας και της επιστήμης δεν ήταν κάτι το μεμονωμένο και οποιοσδήποτε είχε διαφορετική άποψη από την ορθόδοξη πάθαινε τα ίδια. Είχε σχέση άμεση με την καταστροφή των αρχαίων λατρειών και την προσπάθεια εκμηδένισης των αιρέσεων. Ήταν αποτέλεσμα της ιδεολογίας της Ορθοδοξίας περί μιας και μοναδικής αλήθειας, που ταυτίζεται εύσχημα με το συμφέρον του Βυζαντίου, όλες οι άλλες γνώμες πρέπει να σβήσουν ή έστω να θαφτούν. Η χριστιανική «αγάπη» σταματάει εκεί που υπάρχει το διαφορετικό. Το διαφορετικό θέλει νουθεσία δηλαδή, αφορισμό, διώξεις, καταστροφή, φυλακή ή θάνατο φυσικά για το καλό του (Δανέζης 2010, 46). Ο ασφυκτικός έλεγχος της κοινωνίας, έκανε αυτόματα το διαφορετικό ως προς την θεολογική-φιλοσοφική θεώρηση

αυτομάτως εχθρό της κοινωνίας. Ο λαός προοδευτικά γίνεται όλο και πιο αμόρφωτος, άρα και εύκολο θύμα στις αγυρτείες των μοναχών. Η ερμηνεία του όρου φιλόσοφος σαν μορφωμένος στο ύστερο Βυζάντιο, δείχνει ακριβώς αυτή την εξελικτική πορεία. Η τελευταία αναλαμπή τον 14ου αι. αφορούσε μόνο ελάχιστους λόγιους, οι εκπαιδευόμενοι ήσαν ελάχιστοι, ο λαός αμόρφωτος.

16. Θεολογική τεκμηρίωση της επιβολής κατά της διαφορετικότητας

Πως όμως η θρυλούμενη ως θρησκεία της "Αγάπης" μπορεί να δρα έτσι, σε αντίθεση με το μήνυμα της ανοχής που υποτίθεται ότι κήρυξε ο Χριστός με την προτροπή να γυρνάς και το άλλο μάγουλο; Ή μήπως το μήνυμά της περιλαμβάνει αυτή την δράση;

16.1. Μονοθεϊσμός

Το πρώτο θέμα είναι αυτός καθ' εαυτός ο μονοθεϊσμός, ο ένας θεός είναι μόνος του και υποχρεωτικός, είναι ζηλωτής και δεν ανέχεται άλλους θεούς (οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ (Εξ. 20.3)). Μην ξεχνάμε ότι αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος υιοθέτησής του από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Ο ένας θεός στον ουρανό παραπέμπει καταρχήν στην βασιλεία αλλά κυρίως αμέσως και σαφώς στον μοναδικό αυτοκράτορα στην Γη. Αυτός που δέχεται ότι είναι δούλος του θεού δέχεται με μεγαλύτερη ευκολία την ιδέα ότι είναι δούλος του αυτοκράτορα. Από τον 4ο αι. και μετά (όταν πια ο Χριστιανισμός εξαπλώνεται) έχουμε μία φιλοσοφική αλχημεία, πως ο υιός του θεού, ο Χριστός θα ενσωματωθεί στον μονοθεϊσμό ως θεός και αυτός, χωρίς να αλλάξει το οικοδόμημα. Όταν ο Χριστός είπε ο «πατέρας μου» δεν ξέρουμε τι ακριβώς εννοούσε, αλλά η «ανάσταση» και η «ανάληψη», παραπέμπουν σε θεό· ένας δεύτερος θεός όμως παραπέμπει σε πολυθεΐα και ο δυισμός επίσης στην διάκριση καλού–κακού, που θα σήμαινε ότι σύντομα οι δύο θεοί θα συμβόλιζαν διαφορετικά πράγματα. Η δημιουργική φαντασία όμως θριάμβευσε για την δημιουργία μιας μοναδικότητας, η νέα πίστη λοιπόν είναι τρία σε ένα. Επιστρατεύθηκε το Άγιο Πνεύμα, μια σχετικά θολή και ουδέτερη οντότητα μπαλαντέρ που κολλάει εύκολα σε πολλά εδάφια, σαν το πνεύμα –λόγος του θεού, και για το οποίο κάποτε μίλησε ο Χριστός και έτσι έχουμε την περίφημη τριαδικότητα. Έχουμε τρεις διαφορετικές υποστάσεις-πρόσωπα αλλά μία κοινή θέληση. Αυτό παραπέμπει σε διανοητικό φασισμό. Όλοι πρέπει να υποταχθούν στην μία θέληση της Εκκλησίας όπως και τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας σε μία θέληση. Από εκεί ξεκινάει και η επιβολή της γνώμης των χριστιανών.

16.2. Το μήνυμα της Αγάπης.
Κάποιος προσεκτικός μελετητής της Αγίας Γραφής, θα διαπιστώσει επίσης ότι τα ίδια τα μηνύματά της είναι συχνάκις αντιφατικά, ότι ενώ υποτίθεται υπάρχουν τόσο στην Παλαιά όσο και στην Νέα Διαθήκη κάποια μηνύματα αγάπης και συναδέλφωσης, που μας έχουν υπερτονιστεί για να δείξουν ότι η συγκεκριμένη θρησκεία είναι αυτή της αγάπης, θα διαπιστώσει ότι αυτά όπως είναι τοποθετημένα αναφέρονται κυρίως σε αδελφούς και ομόδοξους παρά σε όλους. Στην Π.Δ. τα παραδείγματα επιθετικής πολιτικής σε ξένους και ετερόδοξους είναι χιλιάδες, και δίνονται συχνά κατ' εντολήν του ίδιου του Ιεχωβά (όπως ονομάζεται ο θεός στην Π.Δ.) με σκοπό την εδραίωση του «αγαπημένου του» λαού στην Παλαιστίνη και την εκδίωξη των αυτοχθόνων. Το γεγονός ότι η Παλαιά Διαθήκη, ισχύει αυτούσια και για τον χριστιανό, είναι πλέον ξεκάθαρο. Όλες οι λειτουργίες της Εκκλησίας, περιλαμβάνουν άφθονες αναφορές και εδάφια της Παλαιάς Διαθήκης και όλοι οι χριστιανικοί ύμνοι το ίδιο· η περίφημη ρήση ότι ο Χριστός ήρθε και άλλαξε το μήνυμα της Παλαιάς Διαθήκης, δεν έχει πραγματικό νόημα, ούτε ένα κόμμα δεν αλλάζει από τον Νόμο. Άλλωστε με την επανατοποθέτηση της αργίας του Σαββάτου και την δράση των Φαρισαίων, ο Χριστός απλά τονίζει το πνεύμα και όχι το γράμμα του νόμου ο οποίος συνεχίζει να ισχύει απαρέγκλιτα.

16.3. "Αγαπάτε τους εχθρούς σας" λέει μια ρήση του Χριστού, και αυτομάτως τον θεωρούμε θεό της Αγάπης. Είναι όμως έτσι; Το περίφημο "Αγάπα τον πλησίον σου ως Εαυτόν " αναφέρεται κυριολεκτικώς, και έτσι το λαμβάνουν οι χριστιανοί, ως προς τον "πλησίον", δηλαδή τον αδελφό ή ομόδοξο, όχι απαραίτητα τον αλλόδοξο. Το επίσης περίφημο "όστις θέλει οπίσω μου ελθείν" που χαρακτηρίζει κατά τους απολογητές την κορύφωση της δημοκρατικότητας του Χριστού και την "ελεύθερη" βούληση του ανθρώπου, είναι αποσπασματικό (ούτως ή άλλως δεν βγάζει νόημα από μόνο του). Η πλήρης έκφραση είναι "όστις θέλει οπίσω μου ελθείν απαρνησάστω εαυτόν και..". Δηλαδή όχι "όποιος θέλει με ακολουθεί", αλλά "αν κάποιος θέλει να ακολουθήσει τον Χριστό, τότε πρέπει να απαρνηθεί τον εαυτό του και γενικά να κάνει κάποια πράγματα". Αυτό τονίζεται επιπλέον στην προτροπή του Χριστού προς τους μαθητές του να απαρνηθούν τους γονείς τους γιατί έχουν σαν πατέρα τον Θεό. Ο ίδιος ο Χριστός όταν συνάντησε ετερόδοξους τους συμπεριφέρθηκε απαξιωτικά έως ατιμωτικά, έδειξε ξεκάθαρα ότι τον ενδιέφεραν μόνο οι Εβραίοι. Ο πρώτος που θέλησε να κάνει την τοπικιστική αυτή αίρεση παγκόσμια είναι ο Παύλος (αν και υπάρχουν και στα λόγια του Χριστού κάποιες σκόρπιες αναφορές για παγκοσμιότητα). Στην προσπάθειά του αυτή ήρθε σε αντιπαράθεση με την ίδια την θέληση και νόμο του Θεού για την περιτομή,

είναι προφανές ότι δεν θα μπορούσε μαζί με το μήνυμα της "αγάπης" να πείσει τους αλλοεθνείς να κάνουν εύκολα περιτομή, έτσι απλά (και ευτυχώς) την κατήργησε. Αυτός στην ουσία είναι και ο πατέρας και νονός της Νέας Διαθήκης.

16.4. Τα μηνύματα του Ευαγγελίου τώρα αρχίζουν να γίνονται πιο ξεκάθαρα. Το «αγαπάτε τους εχθρούς σας», πως κολλάει όμως σε όλα αυτά; Στις ιδιότητες της "Αγάπης" που αναφέρει ο Παύλος στην «Προς Κορινθίους», δεν μας λέει αν αυτές είναι μοναδικές και υποχρεωτικές. Προφανώς το αγαπάτε τους εχθρούς δεν απαγορεύει το να τους φυλακίζετε ή να τους σφάζετε, απλά αυτό μπορεί πλέον να γίνει με αγάπη ότι και αν σημαίνει αυτό τώρα ή στο μέλλον. Τι περιμένει τους αιρετικούς ή τους ετερόδοξους, μα φυσικά η Κόλαση, επειδή όμως ή όποια δράση τους μπορεί να μας σκανδαλίσει (μια πολύ οικεία έκφραση στον Χριστιανισμό), μπορούμε να τους στείλουμε λίγο νωρίτερα για να αποφύγουμε τον όποιο πειρασμό. Ο Χριστός είναι σαφής: *"Όποιος δεν είναι μαζί μου είναι εναντίον μου"·* Ο Χριστιανισμός λοιπόν είναι υποχρεωτικός και μάλιστα όπως ακριβώς τον καταλαβαίνει η Ορθόδοξη Εκκλησία (φυσικά και η κάθε διαφορετική εκκλησία), κάθε άλλη θεώρηση είναι πλάνη και πρέπει να πατάσσεται. Η περίφημη «ελεύθερη βούληση» τελικά είναι μια απάτη της θριαμβεύουσας Εκκλησίας, μόλις η Εκκλησία επικράτησε έπαψε να υπάρχει. Αν δεν πιστέψεις και δεν ακολουθήσεις τον Χριστό, δηλαδή τελικά την Εκκλησία, κάηκες. Αν δούμε λοιπόν λίγο καλύτερα τις Γραφές που οι χριστιανοί θεωρούν ιερές, θα διαπιστώσουμε ότι η ιερότητά τους είναι μία πλάνη, τα μηνύματα αντιφατικά, και τα αποτελέσματα δράσης των μηνυμάτων αυτών διαχρονικά τραγικά, όπως έχει αποδείξει η ιστορία. Για να είναι συμβατά με τις δοξασίες της Εκκλησίας θέλουν συγκεκριμένη ερμηνεία που συχνά βιάζει τα ίδια τα κείμενα ή την νοημοσύνη των ανθρώπων. Επειδή για την ερμηνεία δεν υπάρχει ξεκάθαρος κανόνας και τα κείμενα είναι αντιφατικά ή ακατανόητα ξεπηδούν συνέχεια αιρέσεις και σέχτες.

16.5. Μην ξεχνάμε πέρα από τα καθ' ημάς, τις σφαγές στην Ευρώπη του 30ετούς πολέμου, τους διωγμούς της Ιεράς Εξέτασης στην Δύση, τα καψίματα των μαγισσών τον Μεσαίωνα, των δια βίας εκχριστιανισμό των γηγενών Αμερικάνων και την πλήρη καταστροφή των πολιτισμών ολόκληρων ηπείρων (Αμερικής και Αυστραλίας) με εκατομμύρια θύματα. Ακόμα και πάρα πολλές διαφορές που φαίνονται ή και είναι εθνικές διαφορές, στηρίζονται και επιχειρηματολογούν σε θρησκευτικές διαφορές (Παλαιστίνη, Β. Ιρλανδία, Πακιστάν-Ινδία, τρομοκρατία κ.λπ.).

16.6. Εδώ πρέπει να τονιστεί κάτι. Για κάθε ένα θέμα από αυτά που αναφέρθηκαν

υπάρχει και ένας αντίλογος. Τον τάδε τον κυνήγησε ο δείνα γιατί δεν τον χώνευε, για τον άλλο η δίωξη οφειλόταν σε εκείνον που είχε προσωπικά μαζί του, για το σχίσμα και τις καταστροφές πολιτισμών υπάρχουν από πίσω πολιτικοί σκοποί και στόχοι, για τις αιρέσεις υπήρχε η υποψία ανατροπής του επίσημου κράτους κ.λπ., κ.λπ. Με τον τρόπο αυτό πολλοί σύγχρονοι χριστιανοί καθησυχάζουν τους εαυτούς τους και τους άλλους, ότι τελικά δεν φταίει η θρησκεία τους για όλα αυτά, υπάρχουν και άλλοι λόγοι. Ναι, πάντα υπάρχουν και άλλοι λόγοι για ότι συμβαίνει, εδώ όμως έχουμε την νομιμοποίηση μέσω θρησκευτικών δοξασιών, της σφαγή εκατομμυρίων ανθρώπων και την επιβολή τελικά με ανίερες μεθόδους μιας θρησκείας (δύο με τον Μουσουλμανισμό, που ακολούθησε την επιτυχή συνταγή του Χριστιανισμού), που άλλαξε πλήρως τον πολιτισμό και δημιούργησαν την τυφλή πίστη, την δουλικότητα και έφεραν τον Μεσαίωνα, από τον οποίο η χώρα μας δυστυχώς δεν έχει ακόμα βγει.

16.7. Η θεώρηση ότι δεν φταίνε οι γραφές ή η Εκκλησία για την «κακή» χρήση τους είναι αίολη. Το αποδεικνύουν οι χιλιάδες εκκλησίες-δόγματα και αιρέσεις αλλά και διαφορετικός τρόπος που καταλαβαίνει ο κάθε ένας τα ίδια πράγματα τα ίδια κηρύγματα, τα ίδια κείμενα, αφού από την φύση τους είναι πολύ κακά, θολά, αντιφατικά ή παραπέμπουν σε ολοκληρωτική ιδεολογία. Ο ίδιος ο Χριστός στην παραβολή του δέντρου με τους καρπούς αναφέρει ότι *"μόνο από τους καρπούς μπορούμε να καταλάβουμε την ποιότητα του δένδρου"* και εδώ έχει απόλυτα δίκιο· οι καρποί του Χριστιανισμού είναι προβληματικοί καρποί, άρα και η Εκκλησία προβληματική και το μήνυμα προβληματικό. Τα ίδια ακριβώς συμβαίνουν και με τους Μουσουλμάνους, Σιίτες, Σουνίτες, μετριοπαθείς, φανατικοί κ.λπ. που ζώνονται με εκρηκτικά, κατηγορούν οι μεν τους δε για παρερμηνεία, αλλά όλοι στηρίζονται στα ίδια ακριβώς κείμενα.

17. Επίλογος

Η Ιερά Εξέταση στην Δύση είναι η σύγκλιση των κατασταλτικών μέτρων που πήρε η Καθολική Εκκλησία για την νουθεσία και εξολόθρευση των αντιφρονούντων, κυρίως εξ' αιτίας της Μεταρρύθμισης (Λούθηρος – Καλβίνος), αλλά γνωστότερη για την αισχρή δράση της κατά της επιστημονικής και φιλοσοφικής σκέψης που σήκωσε κεφάλι στην Δύση με την Αναγέννηση και αμφισβήτησε την χριστιανική λογική και κοσμολογία. Η βασική διαφορά με την Ανατολή ήταν ότι δεν υπήρχε μία αδιαφιλονίκητη εξουσία την οποία ο εκάστοτε πάπας να ελέγχει απόλυτα όπως στο Βυζάντιο. Οι πολλοί ηγεμόνες και η αντίστοιχη προτίμηση του πάπα στον έναν ή τον άλλο, δημιουργούσε και αντιπαραθέσεις μαζί του, έτσι ο έλεγχος σε όλους

δεν μπορούσε να ήταν ασφυκτικός. Η Μεταρρύθμιση (που εκμεταλλεύτηκε αυτό το κενό), έδωσε την δυνατότητα της αμφισβήτησης της αυθεντίας της παπικής Εκκλησίας. Η άνοδος της αστικής τάξης, και ο απογαλακτισμός των πανεπιστημίων από τις μονές, έφερε πάλι την χαμένη και ταλαιπωρημένη γνώση, φιλοσοφία και δημοκρατία-ατομική ελευθερία, από τα σεντούκια στην επιφάνεια. Ο Διαφωτισμός αργότερα τις απογείωσε.

17.1. Στην Ανατολή δεν μπόρεσε να γίνει κάτι τέτοιο, γιατί η Εκκλησία ήταν και είναι σε αγαστή συμφωνία με την εξουσία σχεδόν πάντα. Μπορούσε λοιπόν να χρησιμοποιήσει την ισχύ των όπλων της ανατολικής αυτοκρατορίας και μέσω των καλόγερων είχε και τον έλεγχο του λαού της. Έτσι το Βυζάντιο νομοθετούσε για λογαριασμό της Ορθοδοξίας και στην περίπτωση που οι νόμοι, οι αφορισμοί και ο εγκλεισμός σε μοναστήρι δεν έλυνε το πρόβλημα, υπήρχαν κατασταλτικά μέτρα, δηλαδή σύλληψη, τύφλωση, ακρωτηριασμός, εξορία ή απλά σφαγές των αντιφρονούντων και δήμευση περιουσιών, αφού θεωρούνταν πλέον εχθροί του κράτους. Το κλίμα της εποχής είναι βαρύ για την άλλη άποψη και γενικά οι λόγιοι έπρεπε να προσέχουν τι λένε, να είναι σε εγρήγορση και συνεχή αυτολογοκρισία για να μην βρεθούν στην δυσάρεστη κατάσταση να απολογηθούν για τις ιδέες τους και να αντιμετωπίσουν, ακρωτηριασμό, εγκλεισμό, τύφλωση ή δολοφονία. (Βλέπε και «Βυζάντιο και βασανιστήρια», όπως και «Περί ορθοδόξου και βυζαντινής Ιεράς Εξετάσεως»).

17.2. Η κατάσταση στην Οθωμανοκρατία δεν άλλαξε ιδιαίτερα αφού η Εκκλησία είχε αναλάβει πλήρως τα δικαστικά καθήκοντα των Ρωμιών, ήταν δε επιφορτισμένη από τον σουλτάνο να τους ελέγχει απόλυτα αφού φυσικά τους φορολογούσε. Σε αυτό το πνεύμα η τιμωρία του Γρηγορίου Ε΄ δεν είναι αυτό που μας έμαθαν (εθνομάρτυρας –τίνος έθνους άραγε;), αλλά η τιμωρία του άρχοντα που δεν ελέγχει τους υποτακτικούς του, κάτι σύνηθες από την εποχή του Βυζαντίου. Ένας ενδιαφέρον απόηχος του κλίματος αυτού, συνοψίζεται στην γνωστή φασιστική φράση που μέχρι και την επταετία λεγόταν σοβαρά: «Πίστευε και μη ερεύνα»[14].

17.3. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους η Εκκλησία στην χώρα μας διασπάστηκε από το Πατριαρχείο που ούτως ή άλλως ελεγχόταν αρχικά από τον σουλτάνο, τώρα πλέον από τον δήμαρχο της Κων/πολης. Και έγινε υποτίθεται εθνική (σε αντίθεση με την οικουμενική). Οι ιδέες και γνώσεις του Διαφωτισμού από την Δύση μπαίνουν σταδιακά τώρα πιο ελεύθερα, αλλά παρ’ όλα αυτά η

διαφορετική άποψη στιγματίζεται, αναθεματίζεται, διώκεται και ακόμα θανατώνεται. Η Εκκλησία ακόμα και σήμερα έχει λόγο για την νόμιμη ύπαρξη και μη άλλων θρησκευμάτων και εκκλησιών, για την εκπαίδευση, (Υπουργ. Παιδείας και Θρησκευμάτων), και μεγάλη επιρροή στον λαό, τα μέσα ενημέρωσης και τους πολιτικούς, όπως έδειξε η δράση του Χριστόδουλου και της αισχρής οργάνωσης της Εκκλησίας "Αλληλεγγύη", η υπόθεση των δεκάδων σκανδάλων για το παραδικαστικό, το εκκλησιαστικό και την Μονή Βατοπεδίου με τον πακτωλό των εκατομμυρίων και τις εξωπαράκτιες εταιρείες. Διαχειρίζεται τεράστια κονδύλια από τις προσφορές των πιστών, χρηματοδοτείται και μισθοδοτείται από τους φορολογούμενους πολίτες κάθε θρησκεύματος και επίσης επιδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κάνει φιλανθρωπίες εκμεταλλευόμενη την δράση άλλων σωματείων, συλλόγων και την υποστήριξη του κράτους και αναισχύντως του ελληνικού στρατού. Επίσης μέσω των παραθρησκευτικών οργανώσεων προσπαθεί να ξαναφέρει τον φασισμό του Βυζαντινισμού (ταυτότητες, 666, φοροκάρτα, το κάψιμο του βιβλίου "Μ εις την Ν", νέο-απολογητικούς ιστότοπους κ.λπ.).

17.4. Το ελληνικό σύνταγμα είναι το μόνο ευρωπαϊκό σύνταγμα που δεν παίρνει ισχύ και δύναμη από τους Έλληνες πολίτες και τον ελληνικά λαό, αλλά από την..."Αγία Τριάδα" και έχει ειδικές ρήτρες για την αυτονομία από την πολιτεία των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων. Είμαστε στην αρχή της 3ης χιλιετίας και εξαιτίας της Ορθοδοξίας, αν κάποιος Έλληνας θέλει μετά θάνατον καύση αντί ταφής, πρέπει να πάει στην Βουλγαρία γιατί η καύση είναι αντίθετη με την λογική της Ορθοδοξίας και παρά την ύπαρξη νόμων, η Εκκλησία πιέζει σε όλα τα επίπεδα ώστε να μην ισχύσει ή να την καθυστερήσει όσο ακόμα μπορεί.

17.5. Η μεγαλύτερη επιτυχία της Εκκλησίας, είναι η ικανότητά της να πείθει την κάθε κοινωνία αλλά κυρίως την κυρίαρχη οικονομική ή πολιτικά τάξη, ότι οι αντίπαλοι της Εκκλησίας, βάλλουν κατά της ίδιας της κοινωνίας σε εθνικό, ηθικό επίπεδο ή σε επίπεδο διασάλευσης της δημόσιας τάξης.

17.6. Άλλη μια φοβερή ικανότητα των χριστιανών είναι η ευκολία που ενώνονται σε ένα ομοιογενές σύνολο (η χριστιανοσύνη, η οικουμενικότητα κ.λπ.) όταν θέλουν να δείξουν το μέγεθος και την ισχύ της Εκκλησίας ή του πανανθρώπινου μηνύματος του Χριστού που έχει περιλάβει όλη την ανθρωπότητα. Αλλά και αυτομάτως διαχωρίζονται σε χίλια κομμάτια όταν είναι σε άμυνα ή υπάρχει πρόβλημα. Σε κάθε συζήτηση για την εγκληματική δράση των χριστιανών, οι απαντήσεις είναι σχεδόν αυτόματες, αυτά τα έκαναν οι αιρετικοί, αυτά οι καθολικοί που είναι επίσης αιρετικοί, αυτά ο βυζαντινός αυτοκράτορας, αυτά ο

τάδε βυζαντινός υπάλληλος, εκείνα οι Βούλγαροι που μπορεί να ήταν ορθόδοξοι αλλά σχισματικοί, τα άλλα οι παλαιοημερολογίτες, κάποιοι φανατικοί, κάποιοι λίγοι που παρεξήγησαν, αυτός ο θεολόγος είπε πολλά και έχει περιπέσει σε αίρεση, ο άλλος έχει διωχθεί από την τάδε παρεκκλησιαστική γιατί προτεσταντίζει κ.λπ., κ.λπ., περιορίζοντας συνέχεια τον "αληθινό" Χριστιανισμό σε κάτι που δεν περιλαμβάνει με τίποτα ότι πιθανόν έχει πρόβλημα. Ποτέ στην συνείδησή τους δεν αγγίζεται ο Χριστιανισμός γιατί νομίζουν ότι δεν έχει σχέση με την οποιαδήποτε αρνητική δράση. Ο Χριστιανισμός, λένε, είναι βίωμα άρα ως βίωμα δεν έχει σχέση με αυτά. Λες και τα βιώματα όπως και οι θεωρητικές υποθέσεις δεν δημιουργούν ιδέες, δράσεις και πράξεις. Δεν έχει σχέση αν έχει αιματοκυλίσει και στρεβλώσει τον κόσμο όλο, όλα αυτά ισχυρίζονται έγιναν σε παρανόηση του πραγματικού μηνύματος του Χριστού, που αναρωτιέται κανείς πιο τελικά είναι αυτό. Μα ούτε το μήνυμα αυτό το λένε ποτέ στο σύνολό του. Δεν υπάρχει πουθενά μια σύνοψη του σε τι πιστεύει ένας χριστιανός, πιο είναι το βασικό του δόγμα. Αυτά που ανέφερα λίγο πιο πάνω σε μια παράγραφο και έχουν αναλυθεί εδώ από τον Αρ. Μέσκο (http://www.pare-dose.net/?p=4119), δεν θα τα δείτε πουθενά συνολικά στην χριστιανική βιβλιογραφία. Πάντα αναλύουν μόνο κάτι από αυτά, ποτέ δεν αναφέρουν το σύνολο γιατί τότε η διάλυση της Εκκλησίας θα ήταν δεδομένη. Το τι πιστεύει ένας χριστιανός στην πραγματικότητα είναι πολύ θολό, και με την πάροδο του καιρού θολώνεται όλο και περισσότερο, δίνοντας την δυνατότητα στον οποιοδήποτε να πει για κάτι προβληματικό στο μέλλον, ότι αυτό δεν είναι στο αληθινό μήνυμα του χριστιανισμού.

17.7. Η θέση των χριστιανών είναι ότι η πραγματική ορθοδοξία είναι κάτι άυλο και άπιαστο, άρα δεν μπορείς να την πιάσεις από πουθενά. Το θέμα είναι ότι αυτή θεώρηση είναι μόνο μέσα στα μυαλά των χριστιανών, για την κοινωνία, ο χριστιανισμός, η εκκλησία, η ορθοδοξία όπως και η κάθε σέχτα, κόμμα, ή ῖσμός, κρίνεται από τις θέσεις του και τις πράξεις του διαχρονικά.

17.8. Η φαινομενική σήμερα αποδοχή που είναι επί της ουσίας ανοχή, των επιστημονικών θεωρήσεων από την Εκκλησία (που ποτέ δεν είναι ξεκάθαρη), δείχνει την αδυναμία της πλέον να καταστείλει την διαφορετική άποψη στον βαθμό που το έκανε στο παρελθόν, αφού σαν χώρα και κοινωνία έχουμε αποδεχθεί (κατά κάποιο τρόπο), την αυθεντία της επιστήμης, τα δικαιώματα του ανθρώπου και κυρίως αυτό της ελευθέρας έκφρασης. Έχει όμως πακτωλό χρημάτων, εξαιρετικό μάρκετινγκ και τεράστια δύναμη (ειδικά στην δικαστική εξουσία), επιρροή στα ΜΜΕ και τους πολιτικούς, καλά δικτυωμένες παραθρησκευτικές

οργανώσεις που προβάλλουν ακραίες συνήθως αξιώσεις με την ανοχή της και την αφανή της υποστήριξη ,υπόγειες πιέσεις (η καθυστέρηση του κτηματολογίου οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην Εκκλησία), ώστε να μην περνάνε ακόμα στην κοινωνία οι γνώσεις που την ενοχλούν και κυρίως το πόσο επηρεάζουν το ίδιο το δόγμα της και την ιστορία της, με αποτέλεσμα η διαρροή των οπαδών της να είναι σχετικά αργή από ότι θα ήταν φυσιολογικό, με ότι κακό αυτό συνεπάγεται στην ιδεολογία και εξέλιξη της κοινωνίας μας στην νοοτροπία που έχει ριζώσει μέσα μας, στην οικονομία, εξέλιξη και ανάπτυξη της χώρας μας.

Φιλίστωρ

Βιβλιογραφία

+

Αρχαία Κείμενα

Κομνηνή Αλεξία, Αλεξιάς, απόδοση Αλόη Σιδέρη, Άγρα, Αθήνα 2005.

Λέων Διάκονος, Ιστορία, απόδοση Βρασίδας Καραλής, Κανάκη, Αθήνα 2000.

Μ. Βασιλείου, Τα ελληνικά γράμματα ή λόγος προς τους νέους περί της εκ των Ελλήνων συγγραφέων ωφελείας.

Μετοχίτης, Ηθικός ή περί Παιδείας

Προκόπιος Ανέκδοτα ή απόκρυφη ιστορία, απόδοση Αλόη Σιδέρη, εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 1988.

Μάρκου Διακόνου, Βίος Αγίου Πορφυρίου Επισκόπου Γάζας, μετ. Ιερά μονή Σίμωνος Πέτρας, Ζήτρος, Θεσ/νίκη 2003.

Ι. Μαλάλας, Χρονογραφία, Ηλιοδρόμιο, Αθήνα 2001.

Σύγχρονα Κείμενα

Browning R, Ο Αιώνας του Ιουστινιανού, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Ζ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978.

Hunger H., Βυζαντινή λογοτεχνία τ. Α’, μτφρ Μπενάκη -Ανασταίου -Μακρή, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2004.

Mango C., Βυζάντιο, η Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης, μτφρ. Δ. Τσουγκαράκης, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1988.

Nicol Donald, Από την Άλωση ως την Ανάκτηση 1204-1261), στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.

Wilson N.G., Οι Λόγιοι στο Βυζάντιο, μτφρ. Κονομής, εκδ. Καρδαμήτσα, Αθήνα 1983.

Αθανασιάδη Πολ, Ο Μέγας Αιών, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Ζ΄, εκδ.

Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978.
Αρβελέρ Γλύκαντζη Ελ, Ελληνισμός και Βυζάντιο, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Ζ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978.
Αρβελέρ Γλύκατζη Ε., Η πολιτική ιδεολογία της βυζαντινής αυτοκρατορίας, μετάφραση Τ. Δρακοπούλου, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2003.
Ανάστος Μιλτων, Θεολογία, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Ζ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978.
Ανάστος Μ., Δίκαιο, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Βρυώνης Σπ., Μικρά Ασία, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Γιαννακόπουλος Κων/νος, Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος (1261-1282), στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Ανάστος Μιλτων, Πνευματικός Βίος και Πολιτισμός στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Η΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1979.
Δανέζης Θεοδοσίου, Στα χρόνια του Βυζαντίου –Οι θετικοί επιστήμονες ιατροί χρονολόγοι και αστρονόμοι, εκδ. Δίαυλος, Αθήνα 2010.
Ζαχαριάδου Ελ, Η επέκταση των Οθωμανών στην Ευρώπη ως την Άλωση (1354-1453), στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Λαΐου Αγγ., Η βασιλεία του Ανδρόνικου Β΄(1282-1296) & Κοινωνία και Οικονομία (1204-1453), στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Λουγκής Τηλ, Το σχήμα του Ρωμαϊκού κόσμου, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Ζ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978.
Μαλτέζου Χρ. Λατινοκρατούμενη Ελλάδα-Βενετικές και Γενουάτικες Κτήσεις, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Μέσκος Αρ., Σοκ και Δέος, Αθήνα.
Μπενάκης Λίνος, Φιλοσοφία, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μ. Η Ανόρθωση 802-945, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Η΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1979.
Οικονομίδης Ν. Η Ενοποίηση του Ευρασιατικού χώρου (945-1071), στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Η΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1979.
Οικονομίδης Ν. Η κρίσιμη δεκαετία 1071-1081, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Παπαρρηγόπουλος Κ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους 5 τόμοι, εκδ Σεφερλής, Αθήνα

1953.
Παπαρρηγόπουλος Κ. Το Έπος της Εικονομαχίας, εκδ Ωκεανίς, Αθήνα 2005 (επαν.)
Σβορώνος Ν. Γ. , Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1976.
Σιμόπουλος Κ., Βασανιστήρια και εξουσία, Αθήνα 1987.
Σιμόπουλος Κ., Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα τ.Α΄333μΧ.-1700, εκδ. Στάχυ, Αθήνα χχ.
Φασουλάκης Στέργιος, Το έργο και δράση του Μανουήλ Α΄ στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Θ΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.
Χριστοφιλοπούλου Αικ., Η Βυζαντινή αυτοκρατορία του Ελληνικού Έθνους 642-1071, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Η΄, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1979.
Αβραμέα Άννα, Η Πελοπόννησος από τον 4ο ως τον 8ο αιώνα – Αλλαγές και Συνέχεια, μτφρ. Μαργ Κρεμμύδα, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2012.

Διαδίκτυο

Ντούρτας Δ., Λέων ο Μαθηματικός ο μεγαλύτερος επιστήμονας του Βυζαντίου: http://www.tideon.org/index.php?option=com_content&view=article&id=149:Λέων-ο-Μαθηματικός–ο-μεγαλύτερος-επιστήμονας-του-Βυζαντίου&catid=121:Βυζάντιο-έως-και-άλωση-1453&Itemid=2281

Κωνσταντινίδης Παναγιώτης, ΜΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΓΙΑ ...Το κλείσιμο της Πλατωνικής Ακαδημίας των Αθηνών το 529μ.Χ.: http://www.hellinon.net/ANEOMENA/PlatonikiSxoli.htm

---

Σημειώσεις

1. [1] Φυσικά, ο λόγος επιβολής του Χριστιανισμού ήταν πολιτικός και δεν έχει να κάνει με καμία δήθεν ανωτερότητά του έναντι της αρχαίας σκέψης (όπως μας έμαθαν στο σχολείο και όπως γράφουν ακόμα πολλοί απολογητές). Ο Κων/νος ήθελε την ομογενοιοποίηση της αυτοκρατορίας και λόγω της πολυεθνικότητάς της, στράφηκε στην κοινή θρησκεία. Η επιλογή θα ήταν οπωσδήποτε μονοθεϊστική, γιατί η παραπομπή “ένας θεός στον ουρανό ένας βασιλιάς στην γη” (την πρωτοείπε με άλλα λόγια ο Ευσέβιος -που ονειρευόταν την οικουμενική εξάπλωση του Χριστιανισμού-

στον λόγο του προς τον Μ. Κων/νο το 335), ήταν καθοριστική στην προσπάθεια στήριξης της μονοκρατορίας. Ο Χριστιανισμός σε αντίθεση με την θρησκεία του Μίθρα (η δεύτερη επιλογή ομογενοιοποίησης) που ήταν πιο πολυπληθής τότε, είχε το πλεονέκτημα του φονταμενταλισμού, της υποχρεωτικής μοναδικότητας και της επεκτατικότητας. (Με παρόμοιο τρόπο αργότερα ενώθηκαν οι Άραβες με τον Μουσουλμανισμό). Την ιδεολογία αυτή την ακολούθησαν όλοι οι επόμενοι αυτοκράτορες (με εξαίρεση τον Ιουλιανό) και την ξεκαθάρισε πλήρως σαν δόγμα του κράτους ο Ιουστινιανός. Μάλιστα με βάση αυτή την παραπομπή, από την οποία ελέω Θεού αντλούσε την εξουσία του ο αυτοκράτορας, δομήθηκε ένα "συγγενικό" σχήμα που περιελάμβανε όλους τους βασιλείς των άλλων λαών, που εθεωρούντο υποδεέστεροι, αντιστρόφως ανάλογα από τον βαθμό συγγένειας με τον αυτοκράτορα, και η αίσθηση ότι βασίλευε σ' όλη τη Γη (οικουμενισμός). Αποτέλεσμα αυτής της λογικής ήταν η πίστη που επικράτησε σε όλα τα κοινωνικά στρώματα ότι η επιβολή εναντίον του κράτους αποτελεί έγκλημα, ανοσιούργημα, γιατί προσβάλλει την ενσάρκωση της ουράνιας βασιλείας επί της Γης. Άλλο αποτέλεσμα η πίστη ότι η βασιλεία αυτή θα είναι αιώνια -χωρίς τέλος (Αρβελέρ 1978, 15-6).

2. [2] *«Καταστροφές αρχαίων ναών, βίαιοι θάνατοι φιλοσόφων, ομαδικοί διωγμοί πνευματικών ανθρώπων, καταδίκες για μαγεία πιστών του αρχαίου πανθέου, είναι φαινόμενα συνηθισμένα· χαρακτηρίζουν κυρίως την περίοδο μετά την βασιλεία του "αποστάτη" Ιουλιανού και κορυφώνονται με την απόφαση του Θεοδοσίου του Α' να θέσει εκτός νόμου τις αρχαίες λατρείες... Ο αρχαιοπρεπής άνθρωπος υποχρεώθηκε να υποταχθεί στην τρομοκρατία που επέβαλε η νέα θρησκεία με την συνδρομή του κράτους· το έργο αυτό συνεχίστηκε και επί Ιουστινιανού»* (Αρβελέρ 1978, 16-7). Στο σημείο εδώ αξίζει να υπενθυμιστεί η σφαγή των 7.000 εθνικών στον Ιππόδρομο της Θεσ/νίκης το 390 από τον Θεοδόσιο· ο πατριάρχης Αμβρόσιος τον αφόρισε και φυσικά μετά από λίγο καιρό έκρινε ότι μπορεί να κοινωνήσει. Το επόμενο χρόνο βγήκε η αντιπαγανιστική νομοθεσία ότι όχι μόνο απαγορεύεται η τέλεση της αρχαίας θρησκείας αλλά ακόμα και η είσοδος στους ναούς. Είναι η εποχή που αξιωματούχοι του Θεοδόσιου περιόδευαν και κατέστρεφαν αρχαίους ναούς, με την βοήθεια του τοπικού όχλου οργανωμένου από ντόπιους μητροπολίτες. Τότε και με την έγκριση του Θεοδοσίου καταστράφηκε ο διασημότερος ναός της αρχαιότητας το Σεραπείο της Αλεξάνδρειας με την συνεργασία

στρατού και Εκκλησίας (Αθανασιάδη 1978, 87). Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί εδώ ο συρφετός των μαυροφορεμένων χριστιανών που ακολουθούσαν τον νεοφώτιστο Γότθο Αλάριχο στις εισβολές που έκανε στην Ελλάδα και κατέστρεψαν τους ναούς και τα αρχαία μνημεία.

3. [3] Τον 10ο αι. είναι η δράση του Νίκωνος του Μετανοείτε που εκχριστιάνισε με την βία την περιοχή της Σπάρτης και έδιωξε τους εκεί Εβραίους.

4. [4] Ένα μόνο λουτρό διατηρήθηκε στην Θεσ/νίκη σε μια υποβαθμισμένη περιοχή, προφανώς για λόγους υγιεινής.

5. [5] Μερικά ενδεικτικά σχετικά παραδείγματα επιβολής της Εκκλησίας στο Βυζάντιο από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» της Εκδοτικής Αθηνών:
   Σύμμαχος και Αμβρόσιος, ο αγώνας για τον βωμό της Νίκης. Τόμος Ζ σελ 84-5.
   Ευτρόπιος και αντίδρασή της Εκκλησίας, η πτώση του Ευτροπίου. Σελ 96-7.
   Έριδες Χρυσοστόμου και Θεόφιλου και επηρεασμός του αυτοκράτορα Αρκαδίου. Σελ 100-1.
   Δυσαρέσκεια της Εκκλησίας και των μεγάλων γαιοκτημόνων από την νομοθεσία του Αυρηλιανού και τα έκτροπα στην Αίγυπτο σελ 107-9.
   Εκκλησιαστικές έριδες και επηρεασμός του αυτοκράτορα από τον Κύριλλο με χρηματισμό. Σελ 113.
   Ο επίσκοπος Μάργου πέρασε τα σύνορα του Δούναβη και βεβήλωσε τους τάφους των Ούνων βασιλέων για να πάρει τον χρυσό που περιείχαν, θεωρείται υπεύθυνος της εισβολής των Ούνων το 441. Σελ 118.
   Η εμπλοκή καλογήρων, υποδαυλίζοντας την στάση του Νίκα σελ 167.

6. [6] *«Ο άνθρωπος που διαδέχεται τον αρχαίο πνευματικό άνθρωπο είναι ετοιμασμένος να δεχτεί αγόγγυστα τη μοίρα και φροντίζει μόνο για την σωτηρία της ψυχής του, αφού του είναι αδύνατο πια να φροντίζει για την ευτυχή ρύθμιση της ζωής του, όπως πάσχιζε να κάνει όταν ζούσε στα στενά πλαίσια της "πόλεως" και του πολιτικού κόσμου της Αρχαίας Ελλάδος· αρχές νέας ηθικής της χριστιανικής, που γρήγορα θα γίνουν οι αρχές της μόνης ηθικής»* (Αρβελέρ 1978, 12).

7. [7] Αριθμητική, Γεωμετρία, Αστρονομία και Μουσική Θεωρία (4ος-6ος αι) ήταν το συμπλήρωμα της τριτύος Γραμματική, Ρητορική και Φιλοσοφία.

8. [8] Δες Παναγιώτης Κωνσταντινίδης «ΜΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΓΙΑ...Το κλείσιμο

της Πλατωνικής Ακαδημίας των Αθηνών το 529 μ.Χ.», http://www.hellinon.net/ANEOMENA/PlatonikiSxoli.htm, στο κεφάλαιο Αθήνα – Ἀλεξάνδρεια.

9. [9] *«Η επεξεργασία του δόγματος είναι ασφαλώς το τελευταίο πολύτιμο προϊόν του λογικού πνεύματος που έσβησε την αγωνία του, και μαζί και κάθε λόγο υπάρξεώς του, στην άλογη μυστική πίστη που χαρακτηρίζει τον Χριστιανισμό, ιδιαίτερα στην ανατολική του μορφή. Πραγματικά, ο θάνατος του αρχαίου Λόγου είναι σύγχρονος με την γέννηση της δογματικής αλήθειας»* (Αρβελέρ 1978, 18).

10. [10] Πολλοί απολογητές λένε ότι δεν υπάρχει ειδικό διάταγμα για να κλείσει η σχολή της Αθήνας, θέλοντας να μας πουν ότι από μόνοι τους οι φιλόσοφοι έκλεισαν το "μαγαζί". Ο Παπαρρηγόπουλος λέει σχεδόν τα ίδια, έχει όμως όλες τις σχετικές πληροφορίες. Δεν χρειάστηκε να βγάλει ειδική διάταξη, αλλά στηρίχθηκε στην νομοθεσία (Πανδέκτη) που περιόριζε την διδασκαλία μόνο στην Κωνσταντινούπολη την Ρώμη και την Βηρυττόν, καθώς και σε άλλη διάταξη ότι απαγορεύεται η διδασκαλία από Εθνικούς. Με βάση αυτή τη νομοθεσία προφανώς έστειλε μήνυμα στην Αθήνα να σταματήσει η σχολή όπως λέει και ο Μαλάλας. Η πληροφορία του Προκόπιου ότι αφήρεσαν τον μισθό των διδασκάλων, δείχνει ότι κατασχέθηκε η περιουσία της σχολής για χάρη του σπλήστου Ιωάννη Καππαδόκη. (Παπαρρηγόπουλος τ. 3/5 σ. 132 [ΑΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΧΟΛΑΙ]). Οι αρχαιολογικές μαρτυρίες επιβεβαιώνουν την βίαιη αλλαγή χρήσης και την καταστροφή όσων αγαλμάτων δεν θάφτηκαν για να προστατευτούν εκείνη ακριβώς την περίοδο στην Ακαδημία.

11. [11] **Ιουστινιάνειος Κώδιξ** 1.11.10, για το χριστιανικό χάραγμα:
«Θεσπίζουμε δε και νόμο, σύμφωνα με τον οποίο όλα τα μικρά παιδιά πρέπει να δέχονται το σωτήριο βάπτισμα αμέσως και χωρίς καμία αναβολή, ώστε όπως και οι μεγαλύτεροι να μπορούν να εκκλησιάζονται και να κατηχούνται στις θείες γραφές και τους θείους κανόνες. Έτσι θα μπορούν να διαφυλάξουν την αληθινή πίστη των ορθοδόξων χριστιανών και δεν θα επιστρέψουν ξανά στην παλαιά πλάνη.

Και όσων έχουν κάποιο στρατιωτικό ή άλλο αξίωμα και περιουσία μεγάλη και για να κρατήσουν τα προσχήματα εβαπτίσθησαν οι ίδιοι ή πρόκειται να βαπτισθούν, αφήνοντας όμως τις συζύγους τους και τα τέκνα τους ή τα άλλα μέλη του οίκου τους μέσα στην Ελληνική πλάνη, διατάσσουμε να

δημευθεί η περιουσία τους, να στερηθούν όλων των πολιτικών δικαιωμάτων τους και να τιμωρηθούν όπως τους αξίζει, αφού είναι φανερό ότι έτυχαν του αγίου βαπτίσματος δίχως να έχουν πίστη, και τα ίδια δε θα υφίστανται οι αλιτήριοι Έλληνες και οι Μανιχαίοι, τμήμα των οποίων είναι οι Βορβορίτες.

Ανακοινώνουμε σε όλους εκείνους που έχουν γίνει Χριστιανοί και ήδη αξιωθεί το άγιο και σωτήριο βάπτισμα, ότι όποτε εντοπισθούν επιμένοντες στην πλάνη των Ελλήνων θα καταδικασθούν στην εσχάτη των ποινών. Όσοι όμως δεν έχουν αξιωθεί ακόμη το σεβαστό βάπτισμα, θα πρέπει να εμφανισθούν οικειοθελώς στην Βασιλεύουσα ή στις επαρχιακές πόλεις τους και να προσέλθουν στις αγιότατες εκκλησίες μαζί με τις συζύγους τους, τα τέκνα τους και όλα τα υπόλοιπα μέλη του οίκου τους και να κατηχηθούν στην αληθινή πίστη των χριστιανών.

Έτσι, αφού κατηχηθούν και αποβάλουν μια για πάντα την πλάνη που τους διακατείχε, θα πρέπει να δεχθούν το σωτήριο βάπτισμα, διαφορετικά δεν θα έχουν κανένα απολύτως πολιτικό δικαίωμα, ούτε θα τους επιτραπεί να είναι ιδιοκτήτες κινητής ή ακινήτου περιουσίας. Θα τους αφαιρεθούν τα πάντα και θα εγκαταλειφθούν οι οικογένειές τους στην εξαθλίωση και επιπλέον οι ίδιοι θα υποβληθούν σε διάφορες ποινές.

Απαγορεύουμε δε κάθε διδασκαλία των πασχόντων από την νόσο των ανοσίων Ελλήνων, ώστε να μην μπορούν να διαφθείρουν τις ψυχές των μαθητών τους με δήθεν αλήθειες. Οι περιουσίες αυτών των ανθρώπων θα δημευθούν και οι ίδιοι θα τιμωρηθούν με εξορία. Αν κάποιος στην επικράτειά μας κρύβεται, αλλά συλληφθεί θυσιάζων ή διαπράττων το αδίκημα της ειδωλολατρίας θα τιμωρηθεί με την εσχάτη των ποινών, με την οποία άλλωστε τιμωρούνται δικαίως και οι Μανιχαίοι και οι Βορβορίτες, γιατί κρίνουμε ότι όλοι αυτοί είναι ***εξίσου εγκληματίες****».*

12. **[12]** Δες και σημείωση 2 σελ. 242 στην έκδοση της Άγρας, μετ. Αλόη Σιδέρη Αθήνα 2005.
13. **[13]** Σχετικές πληροφορίες και στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: http://constantinople.ehw.gr/forms/fDataDisplay.aspx?Mode=Lemmata&paramid=573&lastNode=t573

14. [14] Που συγγενεύει αφάνταστα με το “μακάριοι οι πτωχοί τώ πνεύματι”.